

Τάσεις στην ανάπτυξη
της κατάρτισης και ο ρόλος
της καινοτομίας
ως μεταβιβάσιμης πρακτικής

Τ
N
E
T

Φάκελος TTnet αριθ.1

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση μπορούν να αναζητηθούν στο Διαδίκτυο μέσω του εξυπηρετητή Europa (<http://europa.eu.int>).

Στο τέλος του παρόντος τεύχους παρατίθεται βιβλιογραφικό δελτίο.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2000

ISBN: 92-896-0015-2

© Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 2000

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση υπό τον όρο ότι θα αναφέρεται η πηγή.

Σχεδιάστηκε από την Colibri Ltd, Ελλάδα

Τυπώθηκε στην Ιταλία

Φάκελος TTnet αριθ.1

Τάσεις στην ανάπτυξη της κατάρτισης
και ο ρόλος της καινοτομίας ως μεταβιβάσιμης πρακτικής

Συντάκτες:

Anne de BLIGNIÈRES-LÉGERAUD, Πανεπιστήμιο Paris-Dauphine, Γαλλία

Mara BRUGIA, Cedefop

Pol DEBATY, Βέλγιο

Eduardo Augusto PERES FONSECA, IEFEP – Ινστιτούτο απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης, Πορτογαλία

Μάρτιος 2000

Για λογαριασμό του Cedefop – Ευρωπαϊκού Κέντρου για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης

Συντονίστρια: Mara BRUGIA

Υπό την ευθύνη του Σταύρου ΣΤΑΥΡΟΥ, Αναπληρωτή Διευθυντή του Cedefop

Πρώτη έκδοση, Θεσσαλονίκη 2000

Έκδοση:

Cedefop – Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης

Ευρώπης 123, GR-570 01 Θεσσαλονίκη (Πυλαία)

Ταχυδρομική διεύθυνση:

Τ.Θ. 22427, 551 02 Θεσσαλονίκη

Τηλ. (30-31) 490 111

Fax (30-31) 490 020

E-mail: info@cedefop.eu.int

Ιστοσελίδα: www.cedefop.eu.int

Διαλογική ιστοσελίδα: www.trainingvillage.gr

Το Κέντρο θεσπίστηκε βάσει του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 337/75 του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, όπως τροποποιήθηκε τελευταία από τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 251/95 του Συμβουλίου της 6ης Φεβρουαρίου 1995 και τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 354/95 του Συμβουλίου της 20ής Φεβρουαρίου 1995.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

i

Επισκόπηση του ζητήματος

-

Anne de BLIGNIERÈS-LÉGERAUD

1. Οι τάσεις στην ανάπτυξη του συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης – η κατάσταση στην Πορτογαλία 8
 - 1.1 Πλαίσια 8
 - 1.2 Επερχόμενες αλλαγές και επίδρασή τους στα προφίλ των εκπαιδευτών 8
 - 1.3 Παράγοντες ανάπτυξης της κατάρτισης 9
 - 1.4 Ζητήματα προς επίλυση στο πλαίσιο της Κοινότητας 9
2. Το μέλλον των επαγγελματιών κατάρτισης – η κατάσταση στη Γαλλία 10
 - 2.1 Συντελεστές των αλλαγών στην κατάρτιση 11
 - 2.2 Επιπτώσεις για τα επαγγέλματα κατάρτισης 12
3. Ο ρόλος της καινοτομίας 14

Συνεργασίες

17

Η κατάρτιση των εκπαιδευτών σε ένα μεταβαλλόμενο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο

Eduardo Augusto PERES FONSECA

1. Εισαγωγή 18
2. Οι απαιτούμενες ικανότητες του εκπαιδευτή 20
3. Η επαγγελματική «οικογένεια» των εκπαιδευτών – πιστοποίηση 22
4. Η κατάρτιση των εκπαιδευτών – νέες δεξιότητες 24

5. Έρευνα και πειραματική ανάπτυξη (R & ED)	26	4. Συμπεράσματα	55
5.1 Καινοτομία και πειραματισμός στην κατάρτιση των εκπαιδευτών	27	5. Σημείωση επί της μεθοδολογίας	60
5.2 Η χρήση των νέων τεχνολογιών από τις υπηρεσίες κατάρτισης – η τεχνολογία των πολυμέσων	28	6. Βιβλιογραφία	62
		7. Γλωσσάριο	64

Τα νέα μέσα και οι αλλαγές στον επαγγελματικό ρόλο του εκπαιδευτή
Pol DEBATY

1. Γενικό πλαίσιο και αντικείμενο της μελέτης	34	Κριτήρια και παράμετροι για τον καθορισμό της καινοτομίας στο πεδίο των νέων τεχνολογιών που εφαρμόζονται στην εκπαίδευση και τη μάθηση Anne de BLIGNIERÈS - LÉGERAUD	
1.1 Πεδίο της μελέτης	34	1. Γενικό πλαίσιο και αντικείμενο της μελέτης	67
1.2 Ιστορικά στοιχεία	35	2. Ζητήματα που προκύπτουν από το γενικό πλαίσιο: η μέθοδος συνδυασμού καινοτομίας-κατάρτισης-τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ)	68
1.3 Μεταπολεμικές καινοτομίες	36	3. Το παράδοξο του ζητήματος	70
1.4 Τεκμηρίωση	37	4. Προς έναν λειτουργικό ορισμό της καινοτομίας	71
1.5 Διδάσκοντες, εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές	39	4.1. Η λογική της καινοτομίας, η λογική της οργάνωσης	71
1.6 Οι νέες δεξιότητες του εκπαιδευτή	40	4.2. Η καινοτομία ως οργανωμένη δημιουργία	73
1.6.1 Το μάθημα	41	4.3. Η διάδοση της καινοτομίας	74
1.6.2 Διδακτικά βοηθήματα	41	5. Εξελικτικές τάσεις στη λειτουργία της κατάρτισης	74
1.6.3 Σχετικές δεξιότητες	42	5.1 Η κατάρτιση ως διαδικασία	74
1.6.4 Νέες δεξιότητες	42	5.2 Οι παράγοντες μεταβολής της κατάρτισης	75
1.7 Οι νέοι ρόλοι του εκπαιδευτή	43	6. Η κριτηριολογική προσέγγιση	77
1.8 Η κατάρτιση των εκπαιδευτών	43	6.1 Ο άξονας της καινοτομίας	78
2. Υποθέσεις εργασίας	44	6.2 Ο άξονας της κατάρτισης	78
3. Αξιολόγηση των υποθέσεων	45	6.3 Ο άξονας της τεχνολογίας της πληροφόρησης	79
3.1 Υπόθεση 1	45	7. Συμπεράσματα	80
3.2 Υπόθεση 2	48	8. Βιβλιογραφία	82
3.3 Υπόθεση 3	49		
3.4 Υπόθεση 4	51		
3.5 Υπόθεση 5	53		

Εισαγωγή

Το 1998, το Cedefop ίδρυσε το δίκτυο TTnet (Training of Trainers network - Δίκτυο κατάρτισης των εκπαιδευτών) ως κοινοτικό φορέα επικοινωνίας, συνεργασίας και πραγματογνωμοσύνης για τα θέματα κατάρτισης των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών που απασχολούνται στην επαγγελματική κατάρτιση. Το δίκτυο, το οποίο επικεντρώνεται ιδιαίτερα στις καινότεμες πρακτικές, αποσκοπεί στην κάλυψη των πραγματικών αναγκών που συνδέονται με τις «απαιτήσεις της αγοράς».

Το δίκτυο αυτό στηρίζεται σε κοινές δραστηριότητες (εργαστήρια και μελέτες), και ιδιαίτερα σε εργασίες για την προώθηση της ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών (CD-ROM, μελέτες και φάκελοι).

Η δημοσίευση των *Φακέλων του TTnet* έχει δύο στόχους:

- Να επισημάνει τα ποικίλα ζητήματα που συνεπάγεται η «επαγγελματικοποίηση» εκείνων που συμμετέχουν στην κατάρτιση εντός των κρατών μελών.
- Να προωθήσει την κατάρτιση των εκπαιδευτών ως αντικείμενο συζήτησης στο πλαίσιο της δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής ζώνης εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Οι Φάκελοι του TTnet δημιουργούνται προκειμένου τα πορίσματα των διαφόρων εργασιών του TTnet να είναι διαθέσιμα σε όλους τους παράγοντες στον τομέα της κατάρτισης των εκπαιδευτών, δηλαδή στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, στα κέντρα έρευνας και ενημέρωσης και στις επαγγελματικές ενώσεις των εκπαιδευτών, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στον κοινοτικό διάλογο για την κατάρτιση των εκπαιδευτών.

Τελικός στόχος είναι να συμβάλλουμε στη δημιουργία κοινών σημείων αναφοράς για την «επαγγελματικοποίηση» εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών που απασχολούνται στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης.

Ο κάθε φάκελος, που αφορά ορισμένη θεματική ενότητα, συγκεντρώνει αφενός μια έκθεση που αναπτύσσει το θέμα, υπογραμμίζοντας τον τρόπο πραγμάτευσής του από το δίκτυο, και αφετέρου τις σχετικές εργασίες εμπειρογνομόνων σε εργαστήρια ή μελέτες που διοργάνωσε το δίκτυο.

Ο φάκελος αριθ. 1 για την ανάπτυξη των επαγγελματικών κατάρτισης και το ρόλο της καινοτομίας ως μεταβιβάσιμης πρακτικής περιλαμβάνει διάφορες εργασίες –ανακοινώσεις και μελέτες– που εντάσσονται στις δραστηριότητες του TTnet κατά την περίοδο 1998-2000. Οι εργασίες επελέγησαν βάσει της επικαιρότητάς τους και της συμβολής τους στον κοινοτικό διάλογο όσον αφορά το επίμαχο θέμα.

Mara Brugia
Συντονίστρια TTnet

Σταύρος Σταύρου
Αναπληρωτής Διευθυντής

to produce and I've tried to

redefine the concept of a festival

in the festival circuit. I've been a festival-maker since 1981, and I've been a festival-goer since 1981. I've been a festival-goer since 1981, and I've been a festival-maker since 1981. I've been a festival-goer since 1981, and I've been a festival-maker since 1981. I've been a festival-goer since 1981, and I've been a festival-maker since 1981.

and I've been a festival-goer since 1981, and I've been a festival-maker since 1981. I've been a festival-goer since 1981, and I've been a festival-maker since 1981. I've been a festival-goer since 1981, and I've been a festival-maker since 1981. I've been a festival-goer since 1981, and I've been a festival-maker since 1981.

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

to produce and I've tried to

Επισκόπηση του ζητήματος

Ο ανά χείρας φάκελος θέτει τρία βασικά ερωτήματα:

- Πώς επηρεάζουν το προφίλ των εκπαιδευτών οι αλλαγές στα συστήματα κατάρτισης;
- Πώς μπορούμε να προβλέψουμε τις επερχόμενες αλλαγές που θα επηρεάσουν τα επαγγέλματα κατάρτισης;
- Πώς μπορούμε να μεταβιβάσουμε τις καινοτομίες οι οποίες ενδέχεται να προσδώσουν περαιτέρω κοινοτική αξία, λ.χ. στην ανάπτυξη της γνώσης και τη συλλογική πρόοδο;

Τα ερωτήματα αυτά εξετάζονται με βάση την κατάσταση σε δύο χώρες:

- το σύστημα κατάρτισης στην Πορτογαλία·
- τη σύμβαση μελετών προοπτικής για τα επαγγέλματα της κατάρτισης στη Γαλλία.

Οι τάσεις στην ανάπτυξη του συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης – η κατάσταση στην Πορτογαλία

1.1 Πλαίσια

Το ζήτημα της κατάρτισης εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών πρέπει να εξεταστεί στο γενικότερο πλαίσιο του κλάδου της επαγγελματικής κατάρτισης στην Πορτογαλία, χαρακτηριστικό του οποίου είναι ότι διέπεται από δύο υπουργεία, το Υπουργείο Παιδείας και το Υπουργείο Απασχόλησης και Αλληλεγγύης. Το νομικό πλαίσιο περιγράφεται από τους Πορτογάλους εμπειρογνώμονες ως «διχοτομικό», εξαιτίας των αρμοδιοτήτων που μοιράζονται το Υπουργείο Παιδείας (αρμόδιο για την επαγγελματική κατάρτιση των νέων μέσω της παραδοσιακής εκπαίδευσης ή της μαθητείας) και το Υπουργείο Απασχόλησης (αρμόδιο για την κατάρτιση εργαζομένων και ανέργων).

Ωστόσο, σύμφωνα με τους πορτογάλους εμπειρογνώμονες, καταβάλλεται προσπάθεια να στραφεί το εκπαιδευτικό σύστημα προς την προσφορά σπουδών πιο επαγγελματικού χαρακτήρα. Αυτό επιδιώκεται με την ίδρυση περιφερειακών επαγγελματικών σχολών που προσανατολίζονται στην ικανοποίηση των τοπικών αναγκών και με την ανάπτυξη νέων επαγγελματικών τομέων στην ανωτάτη εκπαίδευση.

Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών ακολουθεί το διαχωρισμό ανάμεσα σε δύο συστήματα: η κατάρτιση των εκπαιδευτικών είναι στραμμένη προς τους θεσμούς, ενώ η κατάρτιση των εκπαιδευτών είναι στραμμένη κυρίως προς την αγορά. Σύμφωνα με την πορτογαλική νομοθεσία, για να αναγνωριστεί κανείς ως εκπαιδευτής απαιτείται πιστοποιητικό κατάρτισης, το οποίο χορηγείται μετά από 90 ώρες παρακολούθησης αντίστοιχων μαθημάτων.

1.2 Επερχόμενες αλλαγές και η επίδρασή τους στα προφίλ των εκπαιδευτών

Οι παρατηρούμενες αλλαγές στην οργάνωση της εργασίας αναμένεται να οδηγήσουν σε επανεξέταση του παραδοσιακού διαχωρισμού βασικής και συνεχιζόμενης κατάρτισης. Σύμφωνα με τον κ. E. Fonseca, «οι πολιτικές της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της απασχόλησης μπορούν να εγγυηθούν τη δημιουργία επαγγελματικών προσόντων μόνον εάν λειτουργούν ως ενιαίο σύνολο». Μόνο μια πραγματική εταιρική σχέση βασισμένη σε κοινούς στόχους θα επιτρέψει στον κόσμο της εκπαίδευσης και τον κόσμο της εργασίας να συγκροτήσουν μαζί νέα σχήματα επαγγελματικοποίησης. Κατά την άποψη των πορτογάλων ειδικών, η φράση-κλειδί είναι η «συνεχής κατάρτιση σε συγκεκριμένο πλαίσιο» με την έννοια μιας χωρο-

χρονικής συνέχειας –με άλλα λόγια, η κατάρτιση πρέπει να εντάσσεται και στην ατομική επαγγελματική εξέλιξη, αλλά και στα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Η επαγγελματικοποίηση όσων συμμετέχουν στην κατάρτιση πρέπει να επανεξεταστεί υπό το πρίσμα «της αναζήτησης ενός νέου προτύπου κατάρτισης» με τρεις άξονες:

- τη μετάβαση από τη σχολική κατάρτιση σε μια κατάρτιση που να βασίζεται στο αντικείμενο εργασίας και το επάγγελμα·
- τη σταδιακή μετάβαση προς μια κατάρτιση που να σχεδιάζεται με γνώμονα την ατομική σταδιοδρομία·
- τη διαχείριση της κατάρτισης ως στρατηγικής πιο ενταγμένης στα προγράμματα των οργανισμών.

1.3 Παράγοντες που επιδρούν στην εξέλιξη του ρόλου του εκπαιδευτή

Πολλοί είναι οι παράγοντες που επιδρούν στη διαμόρφωση του προφίλ των εκπαιδευτών. Μεταξύ αυτών είναι οι αλλαγές στη φύση της εργασίας, η οποία επικεντρώνεται λιγότερο σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο και κατά συνέπεια απαιτεί περισσότερες ικανότητες όσον αφορά τη διαχείριση πληροφοριών, την αντίδραση και πρόβλεψη. Άλλος παράγοντας είναι η ανάδειξη των προσωπικών ικανοτήτων ως συντελεστή κινητικότητας, εντός και εκτός της επιχείρησης.

Αυτοί οι παράγοντες, που έχουν άμεσο αντίκτυπο στα «απαραίτητα προσόντα ενός εκπαιδευτή», αλλά και στην οργάνωση των δραστηριοτήτων κατάρτισης, συνεπάγονται:

- αυξημένες ικανότητες διδασκαλίας, επικοινωνίας και διαχείρισης·
- αναδιάρθρωση των δραστηριοτήτων γύρω από τα νέα προφίλ ή τις νέες λειτουργίες, όπως του επόπτη, του συμβούλου και του υπεύθυνου υποστήριξης και μεσολάβησης μεταξύ των συστημάτων (απασχόλησης και κατάρτισης)·
- εξέλιξη των τεχνολογιών κατάρτισης, που από απλά μέσα γίνονται πλέον εργαλεία για την ανάπτυξη νέων σχέσεων διδασκαλίας.

1.4 Ζητήματα προς επίλυση στο πλαίσιο της Κοινότητας

Δύο όψεις της επαγγελματικοποίησης των εκπαιδευτών πρέπει να εξεταστούν υπό κοινοτικό πρίσμα, δεδομένης της σπουδαιότητας που τους αποδίδεται σε πολλά κράτη μέλη:

- Οι αυξανόμενες απαιτήσεις του περιβάλλοντος και η πολυπλοκότητα των συστημάτων κατάρτισης οδηγούν σε μια διαφορετική ονοματολογία της λειτουργίας της κατάρτισης, πράγμα που επιτείνει την ανάγκη για επικύρωση/πιστοποίηση στα περισσότερα

τερα κράτη μέλη. Τι είδους προσέγγιση θα πρέπει να υιοθετηθεί: η εσωτερική προσέγγιση που βασίζεται στις ατομικές ικανότητες ή η εξωτερική που βασίζεται στην ανάλυση των λειτουργιών; Η διαφάνεια θα μπορούσε να ενισχυθεί με τη σύσταση ομάδας εργασίας η οποία θα εξετάσει τις προσεγγίσεις και τις επιλογές που έχουν υιοθετήσει τα κράτη μέλη.

- Ο ταχύς ρυθμός των μεταβολών που επηρεάζουν τα συστήματα απασχόλησης απαιτεί επίσης μια στάση επαγρύπνησης και ερευνητικής δράσης, ιδιαίτερα όσον αφορά τις επιδράσεις τους στις δραστηριότητες και το ρόλο του εκπαιδευτή.

Το μέλλον των επαγγελματιών κατάρτισης - η κατάσταση στη Γαλλία

Τα αποτελέσματα της CEP (Σύμβαση μελετών προοπτικής - Contrat d'études et prospective) για τα επαγγέλματα της κατάρτισης στη Γαλλία βοήθησε να κατανοήσουμε τις αλλαγές που ενδέχεται να επηρεάσουν το επιμέρους σύστημα¹ της κατάρτισης.

Για την υλοποίηση της CEP χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι προοπτικής ανάλυσης. Βασίζεται στους συντελεστές που διέπουν τις εξελίξεις της κατάρτισης, τις οποίες προσδιόρισε μια σειρά μελετών προοπτικής, με στόχο να συναγάγει ποια ζητήματα θα κληθεί να αντιμετωπίσει ο τομέας της κατάρτισης και κατά ποιο τρόπο αναμένεται να εξελιχθούν οι δραστηριότητες του τομέα.

Στην προσπάθεια αυτή περιλαμβάνεται επίσης ο ακριβής προσδιορισμός του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο λαμβάνουν χώρα οι μεταβολές στα επαγγέλματα κατάρτισης σε Γαλλία και Ευρώπη. Τα χαρακτηριστικά του είναι τα εξής:

¹ Η έρευνα διεξήχθη το 1995 μετά από αίτημα του Υπουργείου Απασχόλησης και Αλληλεγγύης –Κρατική αντιπροσωπεία για την απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση– και αφορά τα επαγγέλματα κατάρτισης που σχετίζονται με τον τομέα των ιδιωτικών ισοτιπών κατάρτισης. Δημοσιεύτηκε στην *Documentation Française* (1998). Εδώ παραθέτουμε πληροφορίες από τη συμμετοχή του P. Carré στο σεμινάριο του Faro.

- Αμετάκλητες εξελίξεις, όπως η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η άνθιση της τάσης για σύνδεση, που είναι συνυφασμένη με την ανάπτυξη των δικτύων πληροφορικής, και η ταχύτατη ανάπτυξη της μάθησης.
- Μεγάλα ερωτηματικά σχετικά με την επέκταση των νέων τεχνολογιών, τις μετατροπές στη σχέση εργασίας-απασχόλησης και την αλλαγή του τρόπου ζωής που απορρέει από την αύξηση του ελεύθερου χρόνου.

Σύμφωνα με τους συντάκτες της CΕΡ, υπάρχουν τόσες αβεβαιότητες σχετικά με το ρυθμό και την έκταση των κοινωνικών αλλαγών, που μόνο βάσει σεναρίων για την εξέλιξη της επαγγελματικής κατάρτισης μπορούμε να διατυπώσουμε ορισμένα συμπεράσματα. Προτείνονται τέσσερα τέτοια σενάρια:

- Εάν θεωρήσουμε δεδομένη την επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης στις χώρες μας, το πρώτο σενάριο θα μπορούσε να φέρει τον τίτλο «εκπαιδευτική παρακμή», με χαρακτηριστικά γνωρίσματα την ολοκληρωτική εξάρτηση της κατάρτισης από οικονομικά κριτήρια: στην περίπτωση αυτή, η απασχόληση θα αποκτήσει ευκαιριακό χαρακτήρα, οι διδακτικές διαδικασίες θα είναι πιο περιορισμένες και θα επικρατήσει μια κατάρτιση δύο ταχυτήτων.
- Σύμφωνα με ένα δεύτερο σενάριο, που τονίζει την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στις χώρες μας, ο «υπερανταγωνισμός» θα οδηγήσει σε μια εκπαίδευση για την ελίτ, χαρακτηριζόμενη από ανελέητες εμπορικές πρακτικές και ανταγωνισμό ανάμεσα σε δημόσιους, ιδιωτικούς, προξενικούς και συλλογικούς φορείς.
- Υπό συνθήκες άρσης των ρυθμίσεων, και εφόσον οι χώρες συμφιλιώσουν τις επιταγές της οικονομίας με τις απαιτήσεις της κοινωνικής συνοχής, θα μπορούσε να προκύψει ένα τρίτο σενάριο, αυτό της «συμβατικής κατάρτισης»: οι παραγωγικοί μηχανισμοί της διδασκαλίας και οι νέες κατηγορίες αιτούντων θα επιτρέψουν στους οργανισμούς να επιτύχουν παγκοσμίως μια κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Αυτό επιτυγχάνεται με τον πολλαπλασιασμό των καινοτόμων πρακτικών και την ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων ανάμεσα σε πελάτες και προμηθευτές.
- Τέλος, το τέταρτο σενάριο, εκείνο της «κοινωνίας της μάθησης», προβλέπει το θρίαμβο της ανθρωπιστικής λογικής για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μέσα από τη γνώση και για τη γνώση.

2.1 Συντελεστές των αλλαγών στην κατάρτιση

Όποιο κι αν είναι το κυρίαρχο σενάριο, οι μεταβολές στα επαγγέλματα εκ των πραγμάτων επηρεάζονται από πέντε βασικούς συντελεστές:

Πρώτος συντελεστής είναι η βελτιστοποίηση του λόγου ποιότητα-κόστος. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται τον από κοινού έλεγχο των παραμέτρων ποιότητας-κόστους με την εισαγωγή της έννοιας της εκπαιδευτικής παραγωγικότητας. Η εξέλιξη αυτή προκύπτει και από την εκ νέου επικέντρωση στους πιθανούς τρόπους αξιολόγησης της κατάρτισης υπό το πρίσμα μιας πιο «επιχειρησιακής» λειτουργίας.

Ο δεύτερος συντελεστής αφορά τη σχέση κατάρτισης-απασχόλησης, που χαρακτηρίζεται από μια τάση κατακερματισμού της κατάρτισης στο χώρο εργασίας και τους οργανισμούς, με αποτέλεσμα την εμφάνιση νέων λειτουργιών (εποπτικό σύστημα διδασκαλίας, coaching) και την ευρύτερη ένταξη της λειτουργίας της κατάρτισης στις κλασικές επαγγελματικές λειτουργίες.

Τρίτος συντελεστής είναι το άνοιγμα των δυνατοτήτων για κατάρτιση. Η αντίληψη αυτή, που συνδέεται με την πολλαπλότητα των χώρων και μεθόδων κατάρτισης (τράπεζες δεδομένων, δίκτυα ανταλλαγών και κέντρα δυναμικού), προκαλεί ρήγμα στην ενότητα τόπου, δράσης και χρόνου στη διαδικασία της κατάρτισης. Αποτέλεσμα είναι να προκαλείται μια αστάθεια όσον αφορά τη σχέση του εκπαιδευτή με τη γνώση, αλλά και με το κοινό του. Στον συντελεστή αυτό εμπεριέχεται ο κίνδυνος μιας πραγματικής «κρίσης ταυτότητας».

Ο τέταρτος συντελεστής αφορά «την αυξημένη σπου-

δαιότητα του ατόμου στο πλαίσιο της κατάρτισης». Τα μέτρα που λαμβάνονται για τη χρηματοδότηση της κατάρτισης (κουπόνια κατάρτισης, χρόνος-κεφάλαιο, κτλ.), η εξέλιξη των παραγόντων που προηγούνται ή έπονται αυτής, τα μέτρα υποστήριξης των υποκειμένων (καθοδήγηση, καταγραφή δεξιοτήτων, παρακολούθηση των εργασιών), είναι απόρροια αυτής της τάσης. Και σ' αυτή την περίπτωση απαιτούνται δεξιότητες που υπερβαίνουν την παραδοσιακή λειτουργία του εκπαιδευτή.

Και οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελούν συντελεστή της κατάρτισης. Στο γαλλικό σύστημα διακρίνονται τρεις βασικοί τομείς: η αγορά των ιδιωτικών επιχειρήσεων, η αγορά του δημοσίου, οι μικρές επιχειρήσεις και τα ελεύθερα επαγγέλματα, που συγκροτούν έναν κατακερματισμένο αλλά αναπτυσσόμενο τομέα.

2.2 Επιπτώσεις για τα επαγγέλματα κατάρτισης

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της CEP, όλες αυτές οι αλλαγές πρόκειται να μεταμορφώσουν το έργο του εκπαιδευτή, σε σημείο μάλιστα να μην μπορούμε πλέον να μιλούμε για το επάγγελμα του εκπαιδευτή αλλά για δραστηριότητες «μεταβλητής γεωμετρίας», οι οποίες ανασχηματίζονται ανάλογα με τις συνθήκες στους κόλπους της κάθε επαγγελματικής ομάδας.

Ως εκ τούτου η CEF εγκαταλείπει την παραδοσιακή προσέγγιση που εφαρμόζεται για τα επαγγέλματα κατάρτισης και τα «τυποποιημένα» επαγγέλματα, η οποία μετά βίας συμβιβάζεται με τον πολύπλευρο χαρακτήρα των επαγγελματικών δραστηριοτήτων, και προβαίνει στην ανάλυση των δραστηριοτήτων, στο πλαίσιο τεσσάρων ομάδων εργασίας:

- οργάνωση των προγραμμάτων κατάρτισης·
- σχεδιασμός της κατάρτισης, σχεδιασμός της εκπαίδευσης·
- μάρκετινγκ, διαφήμιση·
- διαχείριση.

Ωστόσο η προσπάθεια να αναλυθούν οι μεταβολές στα επαγγέλματα κατάρτισης με γνώμονα το μέλλον εγκυμονεί ορισμένους κινδύνους.

Το να συνάγονται τα συστήματα κατάρτισης από το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο συνεπάγεται την εξάρτησή τους από τη λογική της αγοράς. Η εναλλακτική λύση είναι να αποδώσουμε ενεργό ρόλο στην κατάρτιση ως φορέα πολιτισμικών αναφορών, κυρίως ευρωπαϊκών. «Εάν θέλουμε να δημιουργήσουμε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο για την κατάρτιση των εκπαιδευτών θα πρέπει να επιδιώκουμε μια πραγματικότητα όπου η κοινωνική συνοχή θα κυριαρχεί επί των επιταγών της οικονομίας» (T. Ambrosio).

Παράλληλα, η προοπτική ανάλυση, όπως και η ερμηνεία των τάσεων, είναι πολύτιμη και πρέπει να συ-

νεχιστεί, για να μπορούμε στο μέλλον να ρυθμίζουμε πιο αποτελεσματικά την κατάρτιση των εκπαιδευτών. Σήμερα στον τομέα αυτόν ούτε προλαμβάνουμε τις εξελίξεις ούτε τις ελέγχουμε.

Έτσι, εφόσον τα αποτελέσματα γίνουν αποδεκτά από τους επαγγελματίες του κλάδου, η προοπτική ανάλυση θα αποτελέσει εργαλείο για τον καθορισμό της εξέλιξης του επαγγέλματος.

Παρότι είναι βέβαιο πως η κατάρτιση πρόκειται να μεταβληθεί ριζικά, είναι αδύνατο να καθοριστεί με ακρίβεια η φύση των μεταβολών αυτών. Απαιτείται συνεπώς η δημιουργία ενός εργαλείου και μιας προσέγγισης, που θα μας επιτρέψουν να προχωρήσουμε πέρα από τις υποθέσεις εργασίας. Θα μπορούσε άραγε να μας βοηθήσει στο σημείο αυτό η παρακολούθηση των καινοτόμων εμπειριών στον τομέα της κατάρτισης;

Ο ρόλος της καινοτομίας

Τα αποτελέσματα της μελέτης για τα κριτήρια της καινοτομίας, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της σύστασης για τη θέσπιση Ευρωπαϊκού παρατηρητηρίου καινοτομίας, παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν στο σεμινάριο του Faro². Από τις εργασίες αυτές, που βασίστηκαν στην κοινωνιολογία των επιχειρήσεων, προκύπτει ότι, κατ' αναλογία με τις προσεγγίσεις της καινοτομίας στη βιομηχανία, είναι δυνατόν να επιχρησθεί ένας λειτουργικός ορισμός της καινοτομίας ως ολοκληρωμένης διαδικασίας που οδηγεί σε ορισμένο αποτέλεσμα σε ένα δεδομένο περιβάλλον. Στην εν λόγω διαδικασία σημαντικός είναι ο ρόλος όλων των συμμετεχόντων, που διαφέρουν ως προς το αρχικό έναυσμα, τη διαχείριση και τη διάδοση της καινοτομίας.

Ο προτεινόμενος παραλληλισμός ανάμεσα στην καινοτομία στην κατάρτιση αφενός και την καινοτομία σε παραγωγικές επιχειρήσεις αφετέρου, είναι ενθαρρυντικός από δύο απόψεις:

- όσον αφορά την αναζήτηση κριτηρίων για την περιγραφή, την ανάλυση και τον εντοπισμό μεταβι-

βάσιμων στοιχείων καινοτομίας, μεταθέτει την προσοχή του παρατηρητή από το αποτέλεσμα προς τη διαδικασία της καινοτομίας·

- προτείνει την προσέγγιση ανάμεσα στην καινοτομία ως διαδικασία και την κατάρτιση ως επιδιωκόμενη, οργανωμένη και ελεγχόμενη διαδικασία, η οποία οδηγεί σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα ανταποκρινόμενο σε συγκεκριμένη απαίτηση. Ο σύνδεσμος αυτός μπορεί να διευκολύνει την από κοινού ανάλυση των δύο διαδικασιών.

Οι συζητήσεις επιβεβαιώνουν ότι οι εγγενείς παράμετροι της διαδικασίας της καινοτομίας, δηλαδή η συμμετοχή των παραγόντων και η διαχείριση του χρόνου, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο.

Αναφέρουμε σχετικά το μάθημα της μεθοδολογίας της εκπαίδευσης, που ανέπτυξε το INEM (Institut national de l'Emploi – Εθνικό Ίδρυμα Απασχόλησης) σε διαλογικό CD-ROM. Χρειάστηκε να περάσουν πολλά χρόνια για να εφαρμοστεί το έργο αυτό, το οποίο εγκαινίασε το INEM, λόγω αντιδράσεων των εκπαιδευτικών. Το παράδειγμα αυτό δείχνει ότι η καινοτομία δεν μπορεί να εφαρμοστεί από καθέδρας – οι εκπαιδευτές που δεν συμμετέχουν ενεργά σε μια αλλαγή θα την απορρίψουν. Η διαδικασία της καινοτομίας εμπεριέχει τις ιδέες αυτών που την προωθούν, και αυτοί είναι συχνά περιθωριακοί φορείς που επιζητούν μέσω αυτής τη νομιμοποίηση.

2 Blignières-Légeraud A. de, *Criteria and parameters for the identification of innovation in the field of the new technologies applied to education and learning*, Cedefop, 1998.

Η διάσταση του χρόνου είναι παρούσα σε διάφορα επίπεδα της διαδικασίας της καινοτομίας: η καινοτομία πρέπει να εισαχθεί την κατάλληλη στιγμή –ούτε πολύ νωρίς ούτε πολύ αργά.

Επιπλέον, τα χρονικά περιθώρια στενεύουν. Για να κατευθύνουμε τις παρατηρήσεις ως προς τις συντελούμενες μεταβολές στην κατάρτιση με γνώμονα τις καινοτόμες εμπειρίες, πρέπει οπωσδήποτε να πραγματοποιήσουμε εκτενείς αναλύσεις. Όμως η καινοτομία καθορίζεται από το προϊόν και οι εκπαιδευτές δεν διαθέτουν χρόνο για αναλύσεις: μόλις το προϊόν εισαχθεί στην αγορά, εκείνοι είναι υποχρεωμένοι να προχωρήσουν περαιτέρω.

Συμπερασματικά, ο λειτουργικός ορισμός της καινοτομίας που προτείνεται στην παρούσα μελέτη αποτελεί ένα πλαίσιο αναζήτησης που επιδέχεται συμπλήρωση από την κοινή ανάλυση διάφορων καινοτόμων εμπειριών. Έτσι, ως αναζήτηση που πραγματοποιείται από κοινού, μπορεί να οδηγήσει στον κοινό κοινοτικό σχεδιασμό σύγχρονων παραμέτρων, που να διέπουν τη λειτουργία της καινοτομίας και της κατάρτισης.

“Δε διαθέτουμε κανέναν φυσικό πόρο, καμιά στρατιωτική δύναμη. Ο μόνος μας πλούτος είναι η εφευρετική μας ικανότητα. Η ικανότητα αυτή είναι απεριόριστη, αλλά πρέπει να μεριμνήσουμε για την ανάπτυξή της. Πρέπει να εκπαιδεύσουμε, να την καταρτίσουμε, να παράσχουμε τους απαραίτητους πόρους. Στο όχι και τόσο μακρινό μέλλον αυτή η πνευματική δύναμη θα καταστεί αναπόφευκτα το πλέον πολύτιμο και δημιουργικό αγαθό, κτήμα ολόκληρης της ανθρωπότητας.”

Η παγκόσμια πρόκληση

Jean-Jacques Servan-Schreiber

Συνεργασίες

1. Η κατάρτιση των εκπαιδευτών σε ένα μεταβαλλόμενο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο

Eduardo Augusto PERES FONSECA

*IEFP - Ινστιτούτο Απασχόλησης
και Επαγγελματικής Κατάρτισης*

2. Τα νέα μέσα και οι αλλαγές στον επαγγελματικό ρόλο του εκπαιδευτή

Pol DEBATY

3. Κριτήρια και παράμετροι για τον καθορισμό της καινοτομίας στο πεδίο των νέων τεχνολογιών που εφαρμόζονται στην εκπαίδευση και τη μάθηση

Anne de BLIGNIÈRES-LÉGERAUD

Πανεπιστήμιο Paris-Dauphine

Η κατάρτιση των εκπαιδευτών σε ένα μεταβαλλόμενο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο

Eduardo Augusto PERES FONSECA

IEFP - Ινστιτούτο Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάρτισης

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή
2. Οι απαιτούμενες ικανότητες του εκπαιδευτή
3. Η επαγγελματική «οικογένεια» των εκπαιδευτών – πιστοποίηση
4. Η κατάρτιση των εκπαιδευτών – νέες δεξιότητες
5. Έρευνα και πειραματική ανάπτυξη (R & ED)
 - 5.1. Καινοτομία και πειραματισμός στην κατάρτιση των εκπαιδευτών
 - 5.2. Η χρήση των νέων τεχνολογιών από τις υπηρεσίες κατάρτισης – η τεχνολογία των πολυμέσων

Εισαγωγή

Καθώς βαίνουμε προς το τέλος του αιώνα, η ύπαρξη ανθρώπινου δυναμικού που διαθέτει τις απαιτούμενες ικανότητες –σε οποιαδήποτε κοινωνία– αποτελεί αποφασιστικό στρατηγικό παράγοντα για την εξέλιξη της εκάστοτε κοινωνίας καθώς και των οικονομικών και κοινωνικών της προγραμμάτων.

Το ανθρώπινο κεφάλαιο μιας κοινωνίας καθορίζει την ταχύτητα προσαρμογής της, την ικανότητά της να διατηρήσει ικανοποιητικά επίπεδα παραγωγικότητας και είναι εκείνο που, σε τελική ανάλυση, καθορίζει τη στρατηγική της αξία και την αποτελεσματικότητα των ιθυνόντων και των υπευθύνων λήψης αποφάσεων.

Επιβάλλεται λοιπόν να αναπτυχθεί και να βελτιωθεί η ποιότητα της κατάρτισης και να γίνει επένδυση στους ανθρώπους και τις ικανότητές τους, προκειμένου να προετοιμαστεί ο δρόμος για περαιτέρω δράση.

Οι οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές που απορρέουν από την παγκοσμιοποίηση, την επακόλουθη αναιρέση του τοπικού στοιχείου και τις σημαντικές επιστημονικές και τεχνολογικές συνέπειες έχουν μετατοπίσει το επίκεντρο της ανάπτυξης στην προσωπική ολοκλήρωση και στον αγώνα για τη γνώση, τις πολύπλευρες δεξιότητες, τα πολλαπλά ταλέντα και την ικανότητα συνεχούς προσαρμογής.

Μεταξύ των αναρίθμητων και πολύπλοκων μεταβολών διαφαίνονται τρία χαρακτηριστικά γνωρίσματα της σύγχρονης εποχής:

- οι αγορές, παγκοσμιοποιημένες και τμηματικές, αλλά πάντοτε δυναμικές·
- η επιτάχυνση των επαναστατικών εξελίξεων στην επιστήμη και την τεχνολογία·
- η προαγωγή της κοινωνίας της πληροφόρησης.

Οι παράγοντες που διαφοροποιούν χώρες, περιφέρειες, οργανισμούς, σχολεία και πανεπιστήμια στην κοινωνία της πληροφόρησης είναι οι εξής:

- η υλική και μη άυλη υποδομή που διαθέτουν·
- η ποιότητα των εκπαιδευτών τους·
- η ολοκληρωμένη διαχείριση των ωρών εργασίας τους·
- η λειτουργική τους ικανότητα να εξασφαλίσουν τη διά βίου κατάρτιση.

Οι ουσιαστικοί για τη διαδικασία του εκσυγχρονισμού στόχοι μπορούν να επιτευχθούν μόνο εάν υπάρξει η κατάλληλη τεχνολογική υποδομή για την αναδιάρθρωση των παραδοσιακών βιομηχανιών (βασικές τεχνολογίες), ενισχυθεί η τεχνολογία της παραγωγής με τη δημιουργία νέων προϊόντων βασισμένων στις νέες τεχνολογίες (τεχνολογίες-κλειδιά) και επέλθουν βελτιώσεις στην κατάρτιση, την παραγωγικότητα και την ποιότητα.

Απαιτείται η επένδυση στην καινοτομία και την ανάπτυξη της τεχνολογικής βάσης (τεχνολογίες ανανέωσης), χωρίς όμως να εγκαταλειφθούν οι λεγόμενες παραδοσιακές βιομηχανίες. Οι ευκαιρίες για καινοτομία στους τομείς αυτούς θα επιτρέψουν την εμφάνιση νέων προτύπων ποιότητας και σχεδιασμού, και πιο εξελιγμένων διαδικασιών παραγωγής. Με τη σειρά της, αυτή η εξέλιξη θα καταστήσει εφικτή την καλύτερη δυνατή χρήση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και θα ευνοήσει τη δημιουργία μεγαλύτερης ποικιλίας στις δομές της παραγωγής, με βασική αρχή τη μόνιμη αναβάθμιση του εργατικού δυναμικού.

Συνεπώς, στους τομείς που υφίστανται τις πιο ριζικές μεταβολές, η προσοχή στην εκπαίδευση και την κατάρτιση τείνει να επικεντρωθεί στη διά βίου εκπαίδευση, σε αντίθεση με την παραδοσιακή απόκτηση πιστοποιητικών ως τεκμηρίων βασικής κατάρτισης.

Η ίδια η γνώση και η τεχνολογία αλλάζει επίσης ριζικά τις μεθόδους και τις αντιλήψεις: παρατηρήστε, για παράδειγμα, τη διά βίου κατάρτιση, τη συνεχιζόμενη κατάρτιση και την έγκαιρη εκπαίδευση μέσω τηλεματικών εργαλείων και πολυμέσων.

Η αποτελεσματική χρήση των γνώσεων που διαθέτει κανείς έχει μεγαλύτερη βαρύτητα από τον όγκο αυτών των γνώσεων. Το άτομο δεν είναι πια απομωμένος: συμμετέχει σε διαλογικό δίκτυο όπου η εκ-

μάθηση παίρνει την προσωπική του σφραγίδα. Η αξία της επαγγελματικής κατάρτισης εξαρτάται κυρίως από την ποιότητα των εκπαιδευτών και των ερευνητών, θεμελιώδες στοιχείο για την ανάπτυξη μιας κατάρτισης με υψηλή ποιότητα και άριστες μεθόδους.

Οι απαιτούμενες ικανότητες του εκπαιδευτή

Από τη μελέτη των δεξιοτήτων που πρέπει να αναπτύξει ο εκπαιδευτής προκύπτει ένα ευρύ προφίλ στο οποίο πρέπει να εμπεριέχονται:

- τεχνική ικανότητα και τεχνική και τεχνολογική κατοχή των επαγγελματικών δεξιοτήτων που διδασκονται και μαθαίνονται·
- παιδαγωγικές δεξιότητες και ικανότητα μεταβίβασης τεχνικών και τεχνολογικών γνώσεων. Θα πρέπει να αναπτυχθεί η λειτουργική κατάρτιση, που να αποσκοπεί κυρίως στην προώθηση, μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία, της ανακάλυψης και αυτοκατάρτισης·
- κοινωνικές δεξιότητες, βασισμένες στην ανάλυση και την κατανόηση των κοινωνικών παραγόντων κατάρτιση από την οποία προκύπτει μια νέα στάση απέναντι στους άλλους, στα θέματα κοινωνικής υφής και, κυρίως, στην καινοτομία και τη αλλαγή·
- επιχειρηματικές δεξιότητες, που αποσκοπούν στη διαχείριση των τεχνολογικών μεταβολών, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά το περιβάλλον εργασίας και τη εταιρική ζωή.

Στο προφίλ αυτό θα πρέπει να ληφθούν επίσης υπόψη η γνώση και η κατοχή της τεχνικής γλώσσας (γνώση), οι δεξιότητες και η δυνατότητα χρήσης των εργαλείων (εφαρμογή της γνώσης), η συμπεριφορά που σχετίζεται με την τεχνογνωσία. Αυτή η συμπεριφορά είναι που καθιστά δυνατή τη «δράση», ενισχύοντας και, συνεπώς, επιτρέποντας την επικοινωνία, τη συνεχή ενημέρωση για «την τεχνογνωσία της εκμάθησης», και που συντελεί στη δημιουργία και μεταμόρφωση της «εφαρμοσμένης γνώσης».

Σήμερα δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στην εκμάθηση παρά στην κατάρτιση.

Η εκμάθηση είναι πάνω απ' όλα αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων που αναλαμβάνουν τα άτομα, ενώ η κατάρτιση είναι απλώς το μέσο προς ένα στόχο: τη μάθηση.

Το παραδοσιακό μοντέλο της κατάρτισης χαρακτηρίζεται από τον αμετάβλητο χαρακτήρα των προγραμμάτων σπουδών, που παραμένουν έγκυρα για αρκετά χρόνια.

Το πρότυπο της εκμάθησης στην εποχή της τεχνολογίας είναι το πρότυπο της αυτοεκπαίδευσης.

Ο νέος τεχνολογικός πολιτισμός εισάγει νέους τρόπους σκέψης, επικοινωνίας και συμπεριφοράς, τους οποίους τα άτομα πρέπει να υιοθετήσουν προκειμένου να ανταποκριθούν στις καινούριες προκλήσεις της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας.

Τα άτομα που συνειδητά επιλέγουν να επενδύσουν

στην κατάρτισή τους και να αναλάβουν περισσότερες ευθύνες για την εκπαίδευσή τους έχουν σαφώς το πλεονέκτημα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Διαθέτουν αυτοπεποίθηση που τους επιτρέπει να επιλύουν προβλήματα που στο παρελθόν απλώς θα απέφευγαν να αντιμετωπίσουν, αντιμετωπίζουν λιγότερες δυσκολίες και είναι ικανότερα να μεταφέρουν τη γνώση τους από τη μια κατάσταση στην άλλη· διαθέτουν, επομένως, μεγαλύτερη ευελιξία.

Η επαγγελματική «οικογένεια» των εκπαιδευτών – πιστοποίηση

Η έρευνα του κλάδου και τα διάφορα συστήματα κατατάσσουν τα επαγγέλματα κατά ποικίλους τρόπους. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός ότι προσπαθούμε απλώς να προσεγγίσουμε ένα πολύπλοκο και λεπτό ζήτημα, το οποίο καλούνται να αντιμετωπίσουν οι διάφοροι αρμόδιοι φορείς, κυρίως εκείνοι που είναι υπεύθυνοι για την επαγγελματική πιστοποίηση των εκπαιδευτών.

Είναι σαφές ότι η θέσπιση προφίλ κατάρτισης από τους διάφορους φορείς είναι χρονοβόρα και ανεπαρκής, ενώ αντιμετωπίζει δυσκολίες και η προσπάθεια να αναπτυχθεί ένα σύστημα πιστοποίησης ειδικών και «αποκλειστικών» δεξιοτήτων στο χώρο της κατάρτισης.

Ένα από τα ερωτήματα που τίθενται είναι κατά πόσον οι εκπαιδευτές, που αναπτύσσουν την επαγγελματική τους δραστηριότητα στο πλαίσιο συγκεκριμένων επιμέρους συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, πρέπει να διαθέτουν κατάρτιση και δεξιότητες εξίσου ειδικές και σαφείς, και άρα κατά πόσον θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για να αναγνωριστούν οι δραστηριότητές τους ως επαγγελματικές στο πλαίσιο των εν λόγω επιμέρους συστημάτων. Ο κίνδυνος είναι ότι έτσι ενδέχεται να δημιουργηθούν πολλοί επαγγελματικοί φορείς για τους εκ-

παιδευτές, ανάλογα με το επιμέρους σύστημα στο οποίο αναπτύσσουν δράση.

Το άλλο πρόβλημα που προκύπτει είναι πως θα διασφαλιστεί η τυποποίηση των διαδικασιών διαπίστευσης και πιστοποίησης που σήμερα ισχύουν σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να αναγνωρίζονται ευκολότερα τα προσόντα αυτά.

Η «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ» ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΒΑΣΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΦΙΛ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΗΣ - ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΕΛΕΓΚΤΗΣ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΣΧΕΔΙΑΣΤΗΣ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΤΙΤΛΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

- Εκπαιδευτής
- Καθοδηγητής
- Προσωπικός εκπαιδευτής
- Εκπαιδευτικός
- Προσωπικό κατάρτισης
- Εκπαιδευτής εκπαιδευτών

- Υπεύθυνος ανάλυσης εργασιών
- Σχεδιαστής προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης
- Εμπειρογνώμονας μεθοδολογίας ή τεχνολογίας για την κατάρτιση με χρήση πολυμέσων
- Τεχνικός κατάρτισης
- Συντονιστής

- Διευθυντής σχολείου ή κέντρου κατάρτισης
- Διευθυντής υπηρεσιών κατάρτισης

- Σύμβουλος κατάρτισης

- Σύμβουλος κατάρτισης
- Εμπειρογνώμονας σε θέματα κατάρτισης

Η κατάρτιση των εκπαιδευτών – νέες δεξιότητες

Η κατάρτιση των εκπαιδευτών, την οποία παρέχουν διάφοροι οργανισμοί, βασίζεται στη «σχολική» εκπαίδευση και επικεντρώνεται σε σειρά μαθημάτων κυρίως υποχρεωτικής παρακολούθησης, τα οποία παραδίδονται μέσα στην τάξη, μακριά από το περιβάλλον εργασίας των ίδιων των οργανισμών και των επιχειρήσεων.

Έτσι, η βασική και συνεχιζόμενη κατάρτιση των εκπαιδευτών στηρίζεται στην παρακολούθηση μαθημάτων με επισήμως αναγνωρισμένα προγράμματα σπουδών, που θεωρούνται απαραίτητα για την πιστοποίηση.

«Οι σημερινοί εκπαιδευτές αναπαράγουν τα μοντέλα εκπαίδευσης που τους κληροδότησαν οι δικοί τους εκπαιδευτές και ούτω καθεξής ...»³.

Παρόλο που η δήλωση αυτή ακούγεται παράδοξη, μάλλον αντανakλά την πραγματικότητα –τη δική μας πραγματικότητα.

Στο κατώφλι του 21ου αιώνα, η κατάρτιση δεν μπορεί να συνεχίσει να αντιμετωπίζει μοντέλα εκμάθησης που εξελίσσονται ταχύτερα από ό,τι το ίδιο το σύ-

στημα εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Η ανάπτυξη των τεχνολογιών έχει λάβει τέτοια έκταση, ώστε να είναι πλέον αδύνατον να αγνοηθούν στις κοινές διαδικασίες εκπαίδευσης και κατάρτισης. Κι αυτό δεν οφείλεται μόνο στο γεγονός ότι οι τεχνολογίες είναι βαθιά ριζωμένες στην καθημερινή μας ζωή, αλλά και σε άλλες ανάγκες κοινωνιολογικού χαρακτήρα που γίνονται ολοένα πιο επιτακτικές. Αναφερόμαστε στη ραγδαία αχρήστευση μεγάλου τμήματος της επαγγελματικής γνώσης και την επακόλουθη ανάγκη για ενημέρωσή της, ενίοτε με την επανάκτηση προσόντων ή με την αλλαγή της προσωπικής σταδιοδρομίας.

Με τη συνεχή εξέλιξη των επαγγελματικών προφίλ, μια διαδικασία συνυφασμένη με το μεγάλο ανταγωνισμό μεταξύ εταιρειών, δεν είναι εύκολο να διατηρήσουμε αρκετά υψηλά ποσοστά παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού.

Μία από τις προτεινόμενες λύσεις είναι η εκπαίδευση εξ αποστάσεως. Για διάφορους λόγους, αυτή η στρατηγική δεν έλαβε ποτέ τη βαρύτητα και τη σπουδαιότητα που προοιωνιζόταν. Ωστόσο, οι νέες τεχνολογίες επικοινωνίας και πληροφόρησης έχουν συντελέσει με ουσιαστικό τρόπο στη διαμόρφωση μονιμων μοντέλων για την εκπαίδευση εξ αποστάσεως. Με δεδομένα τα παραπάνω, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι υπάρχουν τουλάχιστον δύο απόψεις, στις οποίες θα πρέπει να βασιστεί η κατάρτιση των εκπαιδευτών:

3 Negroponte, Nicholas, *L'homme numérique*, Pocket, Paris, 1997.

- στην **κατάρτιση με υποχρεωτική παρακολούθηση**, που επιβάλλει συστηματική χρήση εργαλείων της «κοινωνίας της πληροφόρησης», από βίντεο ως πολυμέσα, μέσω της χρήσης τηλεματικών δικτύων·
- στην **εκπαίδευση εξ αποστάσεως**, με τη χρήση νέων μέσων και τεχνικών εκμάθησης, κυρίως τηλεματικά δίκτυα και διαδραστικά υλικά εκμάθησης (προϊόντα πολυμέσων εντός και εκτός δικτύου), με τη δημιουργία χώρων εικονικής εκμάθησης (όπως εικονικά κέντρα ή εικονικές βιβλιοθήκες, χρησιμοποιώντας πρωτόκολλα Διαδικτύου).

Και στις δύο περιπτώσεις, ο εκπαιδευτής πρέπει να διαθέτει:

- άριστη γνώση της χρήσης των διαφορετικών μέσων στην εκπαίδευση και τις διαδικασίες κατάρτισης·
- επίγνωση των τρόπων εκμάθησης των κατάρτιζόμενων και της αλληλεξάρτησής τους με τα ερεθίσματα των πληροφοριών που μεταδίδονται με τα εν λόγω μέσα·
- γνώση των τεχνικών σχεδιασμού και παραγωγής εκπαιδευτικών υλικών σε διάφορα μέσα.

Στην ειδική περίπτωση της εκπαίδευσης εξ αποστάσεως, εκτός από τα παραπάνω προσόντα, ο εκπαιδευτής πρέπει να διαθέτει:

- ειδικές ικανότητες στον τομέα των μεθοδολογιών

της εκπαίδευσης εξ αποστάσεως·

- άριστη γνώση των εκπαιδευτικών μεθόδων και τεχνικών για την καθοδήγηση ατόμων που εκπαιδεύονται μόνα τους·
- ικανότητα διαχείρισης των χώρων εικονικής εκμάθησης, και πιο συγκεκριμένα της εισαγωγής διαφόρων υπηρεσιών με τη χρήση των πρωτοκόλλων του Διαδικτύου (New, IRC, e-mail, κτλ.)·
- ικανότητες ανάπτυξης μεθόδων έρευνας και δράσεως, προώθηση των συζητήσεων και της ανταλλαγής εμπειριών σχετικά με την καινοτομία στους τομείς κατάρτισης, τα μοντέλα οργάνωσης και τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού.

Οι οργανισμοί που παρέχουν δυνατότητες κατάρτισης υποχρεώνονται επίσης να προσαρμοστούν ώστε να είναι σε θέση να παρέχουν γνώση κατά την αντίληψη του «έγκαιρου» (just in time).

Τα μεγάλα τμήματα κατάρτισης θα πρέπει να αντικατασταθούν σταδιακά από δίκτυα που να συνδέουν τις μονάδες κατάρτισης, όπου τα προγράμματα σπουδών θα καθορίζονται βάσει εξατομικευμένων προγραμμάτων κατάρτισης και όχι με τη χρήση μεθόδων που βασίζονται στην παράδοση. Η τηλεματική, τα πολυμέσα και γενικά οι τεχνολογίες της πληροφόρησης αποτελούν τους πλέον σημαντικούς παράγοντες στην εξέλιξη αυτή.

Έρευνα και πειραματική ανάπτυξη (R & ED)

Τρεις τομείς δράσης περιλαμβάνονται στο πεδίο της R & ED:

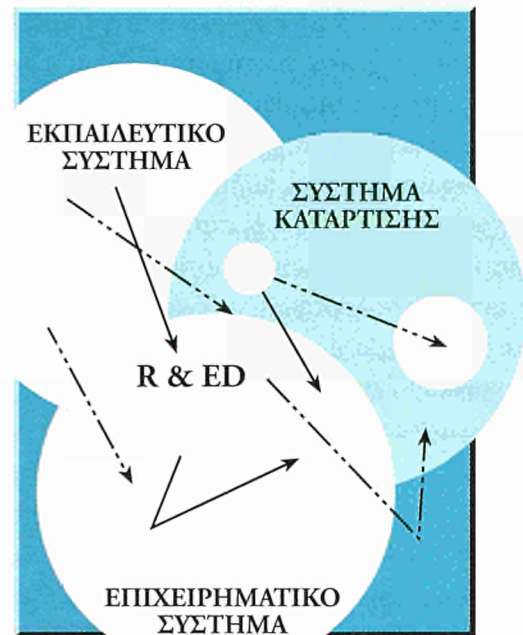
- θεμελιώδης έρευνα·
- εφαρμοσμένη έρευνα·
- πειραματική ανάπτυξη.

Τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης επικεντρώνονται στη θεμελιώδη έρευνα με στόχο την προαγωγή της γνώσης (κυρίως στους τομείς των κοινωνικών και ανθρωπιστικών σπουδών και των θετικών επιστημών), καθώς και της παραγωγικότητας και της τεχνολογίας (διαθέτοντας μεγάλο τμήμα του δυναμικού τους στο σχεδιασμό και την τεχνολογία).

Αντίθετα, η βιομηχανία τείνει να επενδύει στην πειραματική ανάπτυξη, η οποία αποφέρει οικονομικά οφέλη σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Η διαφορά αυτή, που θα μπορούσε να είναι πηγή συνέργειας, στην πράξη αποτελεί ένα από τα σημεία τριβής ανάμεσα στους δύο τομείς, τη στιγμή μάλιστα που υπάρχει ανάγκη για συνεργασία.

Στο σημείο αυτό το σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο φέρνοντας το εκπαιδευτικό σύστημα πιο κοντά στον επιχειρηματικό κόσμο, δεδομένου ότι ενδιαφέρεται να

αναπτύξει ή να στηρίξει πειραματικές ενέργειες, σε συνεργασία με πανεπιστήμια, κέντρα ανάπτυξης δεξιοτεχνιών ή επιχειρήσεις. Αυτό που χρειάζεται είναι ένα δικτυωμένο σύστημα συνεργασίας.

Μάλιστα οι σχολές ανώτατης εκπαίδευσης, ως πηγές γνώσης, μεταβιβάζουν μέρος των γνωστικών τους αποθεμάτων στις επιχειρήσεις διά μέσου των κατάλληλων διαύλων.

Για να επανέλθουμε στον επιχειρηματικό τομέα, η αλληλεπίδραση του τελευταίου με τις ανώτατες σχολές

και την επαγγελματική κατάρτιση θα μπορούσε να συντελέσει σε περισσότερες δυνατότητες καινοτομίας και, κατ' επέκταση, σε βελτιωμένη ανταγωνιστικότητα.

5.1 Καινοτομία και πειραματισμός στην κατάρτιση των εκπαιδευτών

Ο διάλογος και η συνεργασία ανάμεσα στους κυρίως υπεύθυνους για την πρακτική εφαρμογή της κατάρτισης αφενός, και τους ερευνητές διαφορετικών γνωστικών πεδίων αφετέρου, θα μπορέσει να εξασφαλίσει και να ενισχύσει ένα πνεύμα καινοτομίας και πειραματισμού που να ευνοεί τη δράση.

Ο πειραματισμός θα επιτρέψει τη συστηματική επένδυση σε καινοτομίες τεχνολογικής και εκπαιδευτικής φύσεως, γεγονός που θα οδηγήσει στη βελτίωση του περιεχομένου των μαθημάτων, των πρακτικών της κατάρτισης, της οργάνωσης και κατάρτισης των εκπαιδευτών.

Η επένδυση στην έρευνα και την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών για την κατάρτιση θα συντελέσει στην επίτευξη των ακόλουθων στόχων:

- **Τεχνική κατάρτιση** (για τεχνικούς εκπαιδευτές στους τομείς τεχνολογίας γραφείου, τεχνολογίας της πληροφορικής, ρομποτικής, CNC, CAD/CAM, ηλεκτρονικής, κτλ., που προσφέρεται από τα κέ-

ντρα επαγγελματικής κατάρτισης, φέρνοντας παράλληλα τους εκπαιδευτές σε επαφή με εξοπλισμό παρόμοιο με εκείνον που χρησιμοποιείται στους αντίστοιχους οργανισμούς).

Η ύπαρξη τεχνολογικά εξοπλισμένων εργαστηρίων και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ιδιαίτερα εξελιγμένων για τον τομέα τους, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή τεχνική και επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτών. Η κατάρτιση πέρα από τις αποκαλούμενες βασικές τεχνολογίες πρέπει να προάγει γενικότερα την άνθιση των τεχνολογιών· κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει την εκ των προτέρων κατάρτιση των ανθρώπων και την επακόλουθη τοποθέτησή τους σε επιχειρήσεις.

• Παιδαγωγική-διδασκική κατάρτιση

Οι ειδικοί στόχοι είναι οι εξής:

- βελτίωση των παιδαγωγικών ικανοτήτων με τη χρήση νέων τεχνολογιών που επιτρέπουν την εξομοίωση συναντήσεων·
- ανάλυση των νέων μορφών κατάρτισης και νέων προγραμμάτων σπουδών που λαμβάνουν υπόψη την επίδραση των νέων συστημάτων παραγωγής στην οργάνωση της εργασίας και την επαγγελματική ικανότητα·
- βελτίωση των ικανοτήτων των καταρτιζομένων σε ό,τι αφορά τη διάρθρωση των δραστηριοτήτων κατάρτισης, με στόχο την υποκίνηση, την

αξιολόγηση, την κατεύθυνση, την οργάνωση, τη διάρθρωση, τη διαχείριση και το σχεδιασμό δραστηριοτήτων κατάρτισης οι οποίες να παρακολουθούν τη μεταβαλλόμενη πραγματικότητα που απορρέει από τις νέες τεχνολογίες.

- **Καλύτερη ενημέρωση για τη χρήση της τεχνολογίας της πληροφόρησης στην κατάρτιση**

Ο τομέας περιλαμβάνει στόχους που έχουν ως εξής:

- συμβολή στην καλύτερη ενημέρωση των εκπαιδευτών ως προς τις νέες τεχνολογίες και την πρακτική τους εφαρμογή·
- ανάπτυξη τεχνικών για τη σύνταξη προγραμμάτων κατάρτισης με τη βοήθεια υπολογιστών σε τεχνικούς τομείς·
- διεξαγωγή ερευνών στους τομείς των νέων τεχνολογιών κατάρτισης·
- έλεγχος των εκπαιδευτικών μεθόδων ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες κατάρτισης που προκύπτουν από τις νέες τεχνολογίες στη βιομηχανία και τις υπηρεσίες·
- δημιουργία εκπαιδευτικού λογισμικού και κατάρτιση των εκπαιδευτών ως προς την παραγωγή και χρήση των νέων τεχνολογικών εργαλείων στη δουλειά τους·
- οργάνωση εκδηλώσεων και επιδείξεων που συμβάλλουν στην ενημέρωση, προκειμένου να προβληθεί η εκπαιδευτική εφαρμογή των νέων τε-

χνολογιών και να δοθεί η ευκαιρία στους συμμετέχοντες για δοκιμή των διαφόρων υλικών·

- συλλογή υλικού σχετικά με τους ποικίλους τομείς των τεχνολογιών της κατάρτισης.

- **Έρευνα και ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών** (κατάρτιση ευέλικτη και κατά ενότητες, εκπαίδευση εξ αποστάσεως, εκπαίδευση με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή) και ο επακόλουθος έλεγχός τους σε κάποιο κέντρο.

5.2 Η χρήση νέων τεχνολογιών από τις υπηρεσίες κατάρτισης – η τεχνολογία των πολυμέσων

Παρατηρείται μεγάλη ρευστότητα στις μεθόδους εκπαίδευσης και εργασίας. Οι τεχνολογίες της πληροφόρησης και των τηλεπικοινωνιών ευνοούν τη μεταβολή αυτή και υποχρεώνουν τα τμήματα διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού να αλλάξουν τη συμπεριφορά, τη στάση και τον τρόπο σκέψης τους όσον αφορά τις δραστηριότητές τους.

Η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών έχει λάβει τέτοιες διαστάσεις που, αφενός, καταργεί πολλές παραδοσιακές αντιλήψεις και τεχνικές, αφετέρου εισάγει νέες μορφές εξοπλισμού και υπηρεσιών που ενθαρρύνουν την κατάρτιση.

Η χρήση των νέων τεχνολογιών στην κατάρτιση, την αυτοκατάρτιση, την εκπαίδευση εξ αποστάσεως, την κατάρτιση με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή και την αυτοματοποιημένη διαχείριση της κατάρτισης, ενθαρρύνει, εφόσον διαθέτει το κατάλληλο περιεχόμενο, την αυτοδιδασκαλία, βελτιστοποιεί το ανθρώπινο δυναμικό, προάγει την ιδέα των ίσων ευκαιριών, μειώνει τις αποστάσεις και διευκολύνει τους ανθρώπους να μελετήσουν διάφορα θέματα σε διάφορες ταχύτητες.

Η άριστη γνώση της τεχνολογικής εξέλιξης και συγκεκριμένα της προσφοράς ολοκληρωμένων υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας –όπως δεδομένα, φωνή, κείμενο και εικόνα– είναι πλέον ουσιώδους σημασίας για το εργατικό δυναμικό του 21ου αιώνα.

Εξετάζοντας τις δραστηριότητες εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας, πρέπει να τονίσουμε τρεις θεμελιώδεις υπηρεσίες που επιτρέπουν την πρόσβαση στην πληροφόρηση και τις επικοινωνίες.

- Διαδίκτυο·
- ηλεκτρονικό ταχυδρομείο·
- τηλεργασία.

Οι υπηρεσίες που παρέχει το Διαδίκτυο είναι τα μέσα στήριξης και έρευνας που προτιμούν εκπαιδευόμενοι και εκπαιδευτές.

Η διαδεδομένη χρήση των υπηρεσιών που σχετίζονται με τα πολυμέσα και την τηλεματική δημιουργούν

το σχήμα που έχει σήμερα η κοινωνία της πληροφόρησης και της εντατικής γνώσης. Η διαδραστική τηλεόραση φαίνεται έτοιμη να επιφέρει επαναστατικές αλλαγές στην αγορά του βίντεο όταν παραστεί ανάγκη. Τα παιχνίδια βίντεο, η εξομοίωση και η εικονική πραγματικότητα διεισδύουν σε ποικίλους τομείς δραστηριότητας. Νέες μέθοδοι για την παραγωγή, τη μεταφορά και τη διανομή πληροφοριών βρίσκονται στη διάθεση των χρηστών.

Οι «λεωφόροι της πληροφόρησης» γίνονται πραγματικότητα: προσελκύουν σήμερα σημαντικές επενδύσεις, τόσο στην υποδομή τους όσο και στα τηλεματικά τους προϊόντα και υπηρεσίες, που ενσωματώνουν ήχο, φωνή και εικόνα σε ένα ενιαίο σύνολο. Η εξέλιξη αυτή αλλάζει ριζικά τη σχέση του ατόμου με το χώρο και χρόνο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση καταβάλλει σημαντική προσπάθεια για να πάρει τη δική της θέση μάχης για τα πολυμέσα στους ακόλουθους τομείς:

- τηλεργασία·
- εκπαίδευση εξ αποστάσεως·
- δίκτυα πανεπιστημιακής έρευνας·
- τηλεματικές υπηρεσίες για ΜΜΕ (mikromeasies επιχειρήσεις).

Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να μιλήσουμε για δύο τομείς κατάρτισης:

- τεχνολογίες για το σχεδιασμό και την παραγωγή υλικών πολυμέσων·
- τεχνολογίες συστημάτων για τη διαχείριση της πληροφορότητας.

Το πρώτο περιλαμβάνει τη γνώση σε ό,τι αφορά το σχεδιασμό προϊόντων σε προηγμένες γλώσσες ηλεκτρονικών υπολογιστών, τη χρήση διαδραστικών μοντέλων και το σχεδιασμό της συλλογής και επεξεργασίας εικόνας και ήχου, ανεξαρτήτως προέλευσης. Τα CD-ROM, τα DVI (ψηφιακή διαλογική μαγνητοσκόπηση), τα CDI και τα ευρείας ζώνης δίκτυα επικοινωνίας είναι τα κλασικά μέσα για το σκοπό αυτό. Οι συνήθεις λειτουργίες του τομέα είναι οι εξής:

- προγραμματισμός σε προηγμένες γλώσσες·
- χρήση προγραμμάτων CAD και δυσδιάστατων και τρισδιάστατων κινούμενων εικόνων·
- χρήση προγραμμάτων επεξεργασίας εικόνας·
- συλλογή και επεξεργασία εικόνων και ήχου βίντεο με στόχο την προετοιμασία και την ένταξή τους σε πολυμέσα·
- ένταξη υλικών για τα πολυμέσα σε πρόσφορες βάσεις.

Το δεύτερο αφορά την εφαρμογή της γνώσης σε σχέση με το σχεδιασμό και την εγκατάσταση δικτύων υποστήριξης της ροής της πληροφορίας, την οργάνωση συστημάτων διαχείρισης της πληροφορίας

και τη συλλογή και επεξεργασία της ίδιας της πληροφορίας.

Εδώ τα συνήθη μέσα είναι τα διάφορα είδη δικτύων, που βασίζονται σε εξυπηρετητές, ο σχεδιασμός και η συντήρηση ηλεκτρονικών πινάκων ανακοινώσεων (BBS), και η χρήση του Διαδικτύου για τη συλλογή και επεξεργασία της πληροφορίας.

Συνήθεις λειτουργίες είναι οι εξής:

- υπηρεσία ηλεκτρονικού ταχυδρομείου,
- συνεδριάσεις μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή,
- χρήση του Διαδικτύου,
- τηλε-εικονοδιάσκεψη,
- διαχείριση της πληροφορίας.

Η κατάρτιση των εκπαιδευτών στους τομείς νέων τεχνολογιών παραγωγής πολυμέσων και τεχνολογιών της πληροφορίας θα πρέπει να θεωρηθεί έργο πανευρωπαϊκής σημασίας.

Θα καταβληθεί προσπάθεια, μέσω των κατάλληλων μοντέλων κατάρτισης, να προσαρμοστούν οι δύο τομείς, ώστε να καταστεί δυνατή η παράλληλη εξέλιξή τους και η ανάπτυξη τεχνικών που να ανταποκρίνονται σ' αυτή την ενσωμάτωση και τη ροή της σε αυτό που αποκαλούμε «λεωφόρους της πληροφορίας».

Συχνά ακούγεται η άποψη ότι έχει κανείς μεγαλύτερο κέρδος δρώντας μεμονωμένα, αλλά σπάνια συνδυάζονται σε ένα άτομο οι πολυάριθμες δεξιότητες

που απαιτούνται για τη διαμόρφωση της κατάλληλης κατάρτισης.

Στην πραγματικότητα απαιτείται η συγκρότηση ομάδας από τουλάχιστον τέσσερα άτομα:

- Έναν ειδικό του αντικειμένου ή εκπαιδευτικό/εκπαιδευτή (και ενίοτε ερευνητή), επιφορτισμένο με τα ακόλουθα καθήκοντα:
 - καθορισμό στόχων,
 - σχεδιασμό εκπαιδευτικού περιεχομένου, δραστηριοτήτων εκμάθησης και μεθόδων αξιολόγησης,
 - καθορισμό του πλαισίου.
- Έναν ειδικό στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, με αποστολή να βοηθά τον υπεύθυνο του εν λόγω τομέα στα εξής:
 - καθορισμό στόχων,
 - διάρθρωση του περιεχομένου,
 - κατάρτιση του εκπαιδευτικού σχεδίου και των σχεδιαγραμμάτων για την εκπαιδευτική σελίδα,
 - σχεδιασμό δραστηριοτήτων εκμάθησης, διαδραστικών υλικών και εργαλείων αξιολόγησης,
 - σχεδιασμό του οργανογράμματος,
 - διαχείριση του έργου,
 - αξιολόγηση και εγκατάσταση της εκπαιδευτικής σελίδας, κτλ.
- Μια ομάδα πολυμέσων για τη δημιουργία ποιοτικών υλικών κατάλληλων για κάθε σελίδα (εισαγωγή κειμένου, εικόνων, ήχου, βίντεο, κινουμένων εικόνων).

- Έναν εμπειρογνώμονα των ηλεκτρονικών υπολογιστών για τον προγραμματισμό των πλαισίων, των διαδραστικών δραστηριοτήτων, κτλ.

Για να ανταποκριθούμε στις μελλοντικές ανάγκες έχουμε καθορίσει τα ακόλουθα πεδία δράσης για την κατάρτιση των εκπαιδευτών και άλλων τεχνικών εμπειρογνομόνων στις τεχνολογίες της επικοινωνίας και των πολυμέσων:

- Κατάρτιση των εκπαιδευτών:
 - στο σχεδιασμό και την παραγωγή υλικών πολυμέσων,
 - στην εκπόνηση εργασιών για την εκπαίδευση εξ αποστάσεως,
 - στο σχεδιασμό και την παραγωγή ήχου και εικόνας,
 - στο σχεδιασμό γραφιστικών στοιχείων για προϊόντα βίντεο και πολυμέσα,
 - στο σχεδιασμό και τη λειτουργία των συστημάτων πληροφόρησης·
- κατάρτιση των τεχνικών εμπειρογνομόνων του κλάδου των πολυμέσων στους παραπάνω τομείς·
- κατάρτιση τεχνικών οπτικοακουστικών μέσων·
- κατάρτιση άλλων τεχνικών εμπειρογνομόνων, απαραίτητων για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης εξ αποστάσεως, σε συνεργασία με πανεπιστήμια, κέντρα ανάπτυξης δεξιοτήτων και επιχειρήσεις, με στόχο την κατάρτιση των παρακάτω:

- σχεδιαστών,
- προγραμματιστών,
- παραγωγών,
- διευθυντών,
- τεχνολόγων.

Όσον αφορά τους εκπαιδευτές και τους εκπαιδευτικούς, χρειάζεται κατάρτιση στις νέες τεχνολογίες της πληροφόρησης και των μέσων επικοινωνίας, κατά κύριο λόγο, κατάρτιση στη χρήση, στις εφαρμογές της τεχνολογίας γραφείου και στην πλοήγηση στο Διαδίκτυο, αλλά ειδικότερα κατάρτιση σχετικά με τις παιδαγωγικές όψεις της εφαρμογής των τεχνολογιών. Εκτός από τα ζητήματα που ήδη ετέθησαν, πρέπει να αναπτυχθούν και ορισμένα ακόμη:

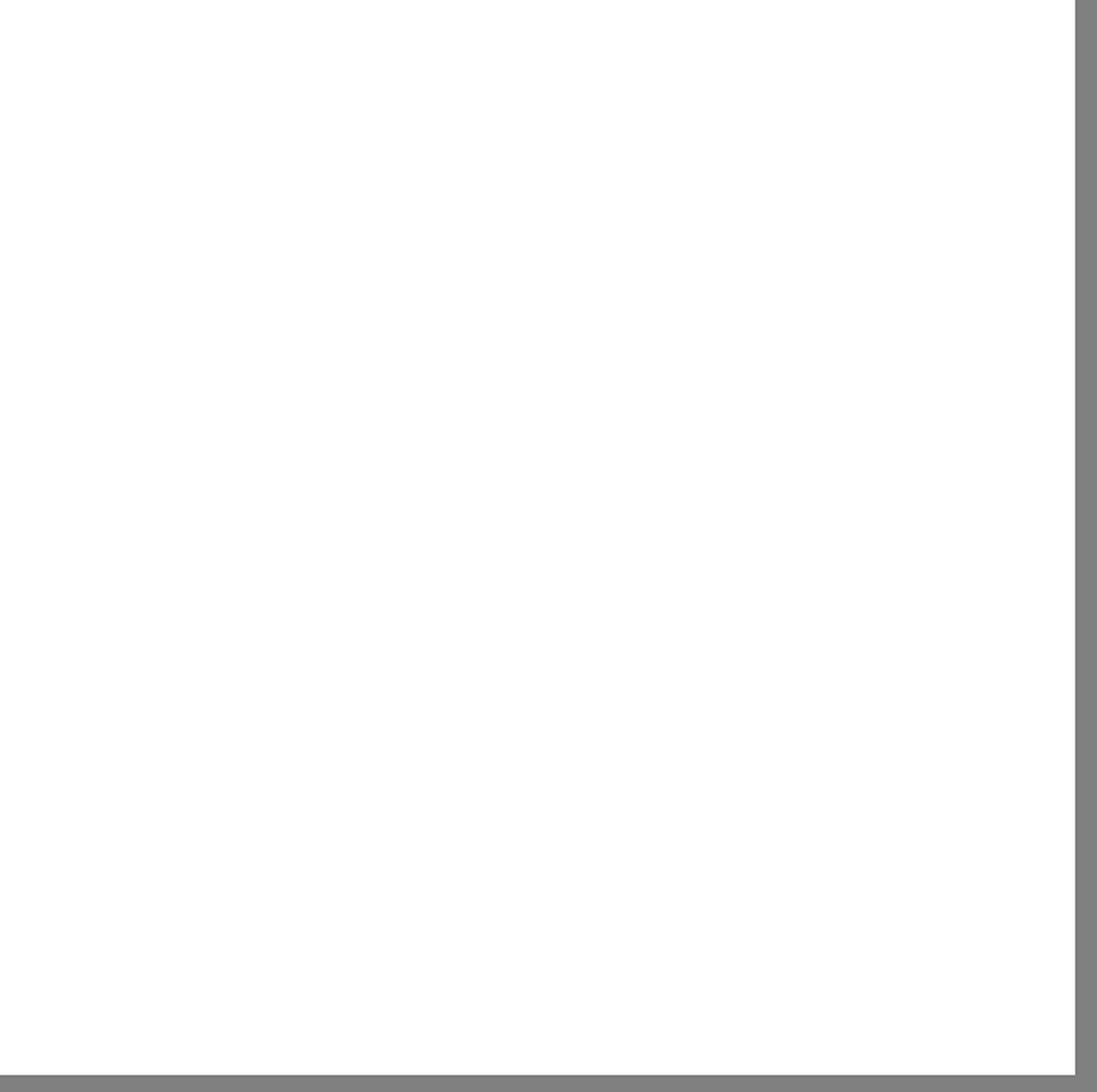
- Τι είδους εκπαιδευτές θα χρειαζόμαστε τον 21ο αιώνα;
 - εκπαιδευτικό-εκπαιδευτή για την εκπαίδευση εξ αποστάσεως·
 - σχεδιαστή πολυμέσων·
 - εκπαιδευτή δικτύου·
 - χρήστη Διαδικτύου·
 - διαχειριστή κέντρου ανθρώπινου δυναμικού·
 - εκπαιδευτή/σύμβουλο επιφορτισμένο με την προαγωγή της τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης, με στόχο τις ΜΜΕ.
- Με ποιον τρόπο θα γίνει η οριστική μετάβαση από τις νέες τεχνολογίες της πληροφόρησης και επι-

κοινωνίας στις νέες τεχνολογίες της εκπαίδευσης;

- Με ποιον τρόπο μπορούν τα πολυμέσα να συντελέσουν στην ανάπτυξη των εκπαιδευτικών τεχνικών προσφέροντας καινοτόμες εκπαιδευτικές ιδέες;
 - εξατομικευμένο εκπαιδευτικό εργαστήριο,
 - σπονδυλωτή κατάρτιση:
 - α) ανεξάρτητη μελέτη,
 - β) διαφοροποιημένη εκπαίδευση,
 - γ) εξατομικευμένο πρόγραμμα κατάρτισης,
 - δ) εξατομικευμένη πίστωση για την κατάρτιση.
- Τι προβλήματα πρακτικής και μεθοδολογίας προκύπτουν από τη χρήση του Διαδικτύου στα σχολεία και από τη χρήση του ως εργαλείου κατάρτισης;
- Με ποιον τρόπο μπορεί να χρησιμοποιηθεί το πέμπτο πρόγραμμα-πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την έρευνα και την ανάπτυξη (1999-2004) ώστε να προωθήσει την ανάπτυξη της αγοράς εκπαίδευσης εξ αποστάσεως και των προϊόντων και υπηρεσιών πολυμέσων, ενισχύοντας τα σχετικά έργα, ενσωματώνοντας την εκπαιδευτική έρευνα, την καινοτομία στην τεχνολογία, τον πειραματισμό και την πιστοποίηση σε ευρεία κλίμακα;
- Πώς μπορούμε να επωφεληθούμε από τις πρωτοβουλίες της νέας ομάδας σχεδιασμού «εκπαιδευτικού λογισμικού πολυμέσων» ώστε να αναπτυχθεί η ευρωπαϊκή διάσταση της κατάρτισης των εκπαιδευτών;

Εσφαλμένα,
οι περισσότερες αλλαγές
προετοιμάζουν το έδαφος
για το «**μέλλον του χθες**»
αντί να στρέφονται γύρω από
το «**αύριο του σήμερα**»

που έχουν οι εκπαιδευτές στην επαγγελματική κατάρτιση και με τις καινοτομίες που πραγματοποιούνται στο εκπαιδευτικό τους σύστημα παράλληλα με την τεράστια πρόοδο των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ).

Η μελέτη αυτή δεν αποτελεί λίστα ή αναλυτικό κατάλογο των εργασιών (άρθρα, δημοσιευμένες εργασίες ή εργασίες δημοσιευμένες στο Διαδίκτυο) των ιδρυμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, οργανισμών κατάρτισης, ανοιχτών ιδρυμάτων ειδικών στην κατάρτιση ενήλικων, των σχετικών διεθνών οργανισμών –όπως η Unesco και το Διεθνές Γραφείο Εργασίας (ILO)⁴– ή ακόμη και των αρμόδιων Γενικών Διευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Γ.Δ. Εκπαίδευσης, Γ.Δ. Νέων Τεχνολογιών, Γ.Δ. Βιομηχανίας, Γ.Δ. Πληροφόρησης⁵) που έχουν αναζητήσει κοινά σημεία ανάμεσα στην εκπαίδευση, την τεχνολογία και την οικονομία.

Οι λόγοι είναι απλοί: το πλήθος των εργασιών που σχετίζονται με τη χρήση των νέων μέσων σε όλους τους τομείς· η ολοένα και μεγαλύτερη εφαρμογή των νέων αυτών μέσων στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης· αλλά και η έλλειψη θέσεων εργασίας που να αφορούν συγκεκριμένα το ρόλο του εκπαιδευτή.

Προσπαθήσαμε λοιπόν να εντοπίσουμε στα διάφορα κράτη μέλη, και τα κέντρα τεκμηρίωσής τους, τις δημοσιεύσεις των τελευταίων ετών που δείχνουν ξεκάθαρα τη νέα προσέγγιση στην εκπαιδευτική σχέση ανάμεσα στην επαγγελματική κατάρτιση και τα συστήματα εκμάθησης, στα οποία τα νέα μέσα παίζουν καίριο ρόλο και των οποίων τα λειτουργικά συστήματα τους εξασφαλίζουν ένα βαθμό αυτονομίας.

1.2 Ιστορικά στοιχεία

Ο παραδοσιακός φορέας του εκπαιδευτικού μηνύματος ήταν, και σε μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να είναι, ο προφορικός λόγος, ακολουθούμενος χρονικά από τον γραπτό, που καταγράφει το περιεχόμενο και επιτρέπει την επανάληψή του –μερική στην περίπτωση των προσωπικών σημειώσεων ή συνολική όταν πρόκειται για διδακτικό εγχειρίδιο. Το διδακτικό εγχειρίδιο αποτελούσε το πρώτο βοήθημα του εκπαιδευτή, καθώς αναπαρήγαγε όχι μόνο το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού μηνύματος αλλά και τον τρόπο παρουσίασης και επεξήγησής του από τον εκπαιδευτή.

Έτσι, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι νέες τεχνικές τύπωσης διδακτικών εγχειριδίων, που έκαναν την εμφάνισή τους μόλις η εκπαίδευση έγινε υποχρεωτική, χρησιμοποιήθηκαν ευρέως από εκπαιδευ-

⁴ International Labour Office.

⁵ Τα ονόματα των Γενικών Διευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχουν αλλάξει κατόπιν αναδιάρθρωσης των υπηρεσιών της. Για περισσότερες πληροφορίες συμβουλευτείτε τον ιστόχωρο: <http://europa.eu.int/>.

τικούς που προτίμησαν τις δικές τους μεθόδους από το έργο κάποιου ανταγωνιστή συγγραφέα.

Η χρήση έντυπων έργων στο σχολείο, όπως και άλλων διδακτικών βοηθημάτων (διάφορα υλικά, προβολή εικόνων), δεν μετέβαλαν ουσιαστικά το ρόλο του εκπαιδευτικού. Αυτός ήταν που προετοίμαζε και παρέδιδε το μάθημα.

1.3 Μεταπολεμικές καινοτομίες

Οι περισσότερες στρατιωτικές δυνάμεις που έλαβαν μέρος στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο αναγκάστηκαν να εκπαιδεύσουν το δυναμικό τους στη χρήση υπερσύγχρονων στρατιωτικών τεχνικών. Η βεβιασμένη αυτή εκπαίδευση ανατέθηκε σε αξιωματικούς με ελάχιστη διδακτική εμπειρία. Αυτό σήμαινε ότι έπρεπε να αυτοσχεδιάζουν ως επιτηρητές, διδάσκοντες ή εκπαιδευτές σε έναν τομέα όπου έως τότε υπήρχαν μόνο δάσκαλοι πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και καθηγητές πανεπιστημίου.

Οι μέθοδοι που αναπτύχθηκαν στα κέντρα στρατιωτικής εκπαίδευσης ήταν εσκεμμένα διαφορετικές από τις μεθόδους εργασίας που χρησιμοποιούνταν στα σχολεία ή ακόμη και στις στρατιωτικές ακαδημίες. Σκοπός του αξιωματικού ήταν η ταχεία εκπαίδευση κάθε ατόμου σε όσα έπρεπε να γνωρίζει ώστε να είναι έτοιμος για τη μάχη. Όπως ήταν φυσικό, η αντί-

ληψη αυτή γέννησε ερωτηματικά σχετικά με τους αντικειμενικούς σκοπούς αυτής της εκπαίδευσης. Τι έπρεπε να γνωρίζει ένας στρατιώτης; Ποιο είναι το κριτήριο του καλού στρατιώτη;

Στην προσπάθεια να επιτευχθεί άμεσα το επιθυμητό αποτέλεσμα εφαρμόστηκαν πειραματικές μέθοδοι διδασκαλίας, που μέχρι τότε υπήρχαν μόνο στα εργαστήρια (αποτελεσματική προετοιμασία, προγραμματισμός, μέτρηση συμπεριφοράς, κτλ.).

Με το τέλος του πολέμου και την επιστροφή των στρατιωτών στα σπίτια τους και την αγορά εργασίας, αξιοποιήθηκαν στο έπακρο οι γνώσεις που είχαν αποκτήσει στα κέντρα στρατιωτικής εκπαίδευσης. Τα περισσότερα κράτη που συμμετείχαν στον πόλεμο ίδρυσαν κέντρα ταχύρρυθμης επαγγελματικής κατάρτισης, ενώ οι αποστρατευμένοι εκπαιδευτικοί κάθε βαθμίδας με ευχαρίστηση επέστρεψαν στο παραδοσιακό περιβάλλον των σχολείων, που ελάχιστα είχε αλλάξει. Οι καινοτομίες σημειώθηκαν στις επιχειρήσεις, όπου υπήρχε ανάγκη για προσωπικό με κατάλληλα προσόντα, ικανό να χρησιμοποιήσει τις τεχνικές και τις μεθόδους που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Εδώ επίσης εμφανίστηκαν οι πρώτοι εκπαιδευτές, ενώ για πρώτη φορά επισημαίνεται αυτό που θα ονομαστεί ελλιπής σύγκλιση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας (νέα προσόντα).

1.4 Τεκμηρίωση

Έως το 1970 ο κόσμος της εκπαίδευσης έδειχνε ενδιαφέρον για τη χρήση του ραδιοφώνου, και στη συνέχεια της τηλεόρασης, ως μέσου μετάδοσης του περιεχομένου της διδασκαλίας. Ιδιαίτερα στην επαγγελματική κατάρτιση, η τηλεόραση επέτρεψε την παρουσίαση μιας συζήτησης στη σχολική αίθουσα, την επικέντρωση της προσοχής του εκπαιδευομένου σε σημαντικά θέματα, την αναπαράσταση ενός φαινομένου που δύσκολα παρατηρείται ή επαναλαμβάνεται. Ωστόσο, βασικό τρόπο διδασκαλίας αποτελούσαν ακόμα οι παραδόσεις.

Αυτό μοιάζει παράδοξο δεδομένου ότι οι βελτιωμένες τεχνικές παραγωγής εικόνων (χρώμα, ταυτόχρονη προβολή δύο εικόνων επί οθόνης, κινούμενες εικόνες) και μετάδοσης αυτών των εικόνων (καλωδιακή, δορυφορική τηλεόραση) που άνηζαν κατά την περίοδο εκείνη, θα μπορούσαν να έχουν ενθαρρύνει τη διάδοση της κατάρτισης εξ αποστάσεως και της προσωπικής μελέτης. Αντιθέτως, η καθιέρωση της υποχρεωτικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τους νέους, που είχε ως συνέπεια και την αύξηση του αριθμού των σπουδαστών στην ανώτερη εκπαίδευση, οδήγησε και σε παράλληλη αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών, αλλά και των εκπαιδευτών στα κέντρα κατάρτισης ενήλικων, τα οποία είχαν στόχο να «διορθώσουν» τις δυσλειτουργίες των εκπαιδευτι-

κών ιδρυμάτων που είχαν προηγηθεί.

Τα κείμενα που δημοσιεύθηκαν την περίοδο εκείνη αναφέρονται στη στάση που κρατούσαν ορισμένες μερίδες του κοινού απέναντι στην τηλεόραση (στην Αμερική το κυρίαρχο σύνθημα ήταν «Ο κόσμος βλέπει τηλεόραση»). Τα ερευνητικά τμήματα της γαλλικής (ORTF-RTBF) και της αγγλικής (BBC) τηλεόρασης διεξήγαγαν δοκιμαστικές μελέτες ποιότητας των τηλεοπτικών τους εκπομπών με στόχο τη βελτίωση των ποσοστών θέασης μεταξύ κάποιων ομάδων του κοινού. Αυτό αποτέλεσε την απαρχή για τις έρευνες αγοράς των εμπορικών τηλεοπτικών σειρών που πλέον παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο σε διάφορους τομείς, μεταξύ των οποίων η εκπαίδευση και η κατάρτιση.

Η χρήση της τηλεόρασης σε σχολεία ή πανεπιστήμια επιχείρησε να καθιερώσει ένα είδος διαλόγου μεταξύ εκπαιδευόμενου και εκπαιδευτικού, βασιζόμενου στις αρχές της παλαιάς μεθόδου των μαθημάτων δι' αλληλογραφίας (αυτά βασίζονταν σε παραδόσεις και συνόδευαν τη μελέτη και εργασία στο σπίτι). Η εξέλιξη αυτή επέτρεψε την καταμέτρηση των πληθυσμιακών ομάδων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα (ποσοστά τηλεθέασης) και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων από καθαρά εκπαιδευτικής πλευράς (εξετάσεις κατά τη διάρκεια και στο τέλος της χρονιάς). Η χρήση του βίντεο, παρουσία του εκπαιδευτικού, εισήγαγε έναν τρίτο παράγοντα στη σχέση διδασκα-

λίας. Ο εκπαιδευτικός ήταν περισσότερο οργανωτής του προγράμματος και της ομάδας κατάρτισης και όχι απαραίτητα εμπειρογνώμονας στο αντικείμενο της εκπαίδευσης.

Από το σημείο αυτό άρχισαν όλο και περισσότεροι παράγοντες να υπεισέρχονται στη διαδικασία της επαγγελματικής κατάρτισης. Φυσικά οι παραδοσιακοί εκπαιδευτικοί διατήρησαν το ρόλο τους, την εμφάνισή τους όμως έκαναν και οι «μεσολαβητές», κατά την έκφραση του B. Blandin⁶, οι οποίοι δίνουν μορφή στο εκπαιδευτικό μήνυμα διοχετεύοντάς το, στη συνέχεια, στους εκπαιδευτικούς προς ιδίαν χρήσιν ή, ακόμα πιο άμεσα, στους μαθητές για την προσωπική τους μελέτη.

Μεταξύ των ετών 1970 και 1990, το δημοσιευμένο υλικό συνοψίστηκε στους 13 τόμους και 4000 περίπου σελίδες του «Τεχνολογικού Προγράμματος Κατάρτισης» (*The Training Technology Programme*) (1987) του οποίου επιμελήθηκε ο B. Wilson⁷. Οι τίτλοι είναι ενδεικτικοί των τομέων στους οποίους ειδικεύονται οι συγγραφείς και των εξελίξεων στις τεχνολογικές μεθόδους που έχουν εφαρμοστεί :

Τόμ. 1 Μεθοδολογία της διδασκαλίας κατάρτισης.

Τόμ. 2 Μέθοδος κατάρτισης: ομαδική εργασία.

Τόμ. 3 Μέθοδος κατάρτισης: ατομική εργασία.

Τόμ. 4 Μέθοδος κατάρτισης: προσωπική μελέτη, καινούριες δεξιότητες.

Τόμ. 5 Η ψυχολογία του μαθητή κατά τη διάρκεια του προγράμματος κατάρτισης.

Τόμ. 6 Αξιολόγηση του προγράμματος κατάρτισης.

Τόμ. 7 Η οργάνωση και η διαχείριση του προγράμματος κατάρτισης.

Τόμ. 8 Γραφιστικά στοιχεία και αναπαραστάσεις στην κατάρτιση.

Τόμ. 9 «Ακουστικές» τεχνικές στην κατάρτιση.

Τόμ. 10 Προβολή εικόνων και κατάρτιση.

Τόμ. 11 Η χρήση του βίντεο στο πρόγραμμα κατάρτισης.

Τόμ. 12 Κατάρτιση με τη βοήθεια υπολογιστών.

Τόμ. 13 Το διαλογικό βίντεο στο πρόγραμμα κατάρτισης.

Ο B. Blandin, αναφερόμενος (σε μια βιβλιογραφία που περιέχει περισσότερους από 200 τίτλους) στα ίδια έργα εκφράζει την πεποίθησή του ότι αποτελούν δείγμα αξιοποίησης των κατακερματισμένων εκπαιδευτικών μέσων, και πλέον βρίσκονται στη διάθεση όλων για να τα χρησιμοποιούν, να τα διασκεύαζουν ή να τα αντιγράφουν.

Δεν πρόκειται να προβούμε σε κριτική ανάλυση αυτής της «σύννοψης» έργων, που μπορούσε να συμπληρώνεται κάθε φορά που μια καινούρια τεχνολογία προστίθεται στον τομέα της κατάρτισης.

6 Blandin, B., *Formateurs et formation multimédia*, Les éd. d'Organisation, Παρίσι, 1990, σ. 240.

7 Wilson, B. et al., *The Training Technology Programme*, 13 τόμοι, North West Consortium, 1987.

Ακριβώς αυτό συμβαίνει από το 1990, τότε που άρχισε να γίνεται όλο και πιο εύκολη η εμφάνιση του κειμένου, σταθερών ή κινούμενων εικόνων, ακόμα και της εικόνας του εκπαιδευτή που διδάσκει από απόσταση, στην ίδια οθόνη. Βρισκόμαστε πράγματι στην εποχή των πολυμέσων.

Το μεγάλο βιβλίο των πολυμέσων (*Le grand livre du multimédia*) των H. Frater και D. Paulissen⁸ εκδόθηκε στα γερμανικά το 1993 και μεταφράστηκε στα γαλλικά στο Παρίσι. Απευθύνεται μάλλον στους παραγωγούς παρά στους χρήστες. Με χιουμοριστική διάθεση, οι συγγραφείς τοποθετούν την εμφάνιση των πολυμέσων στο έτος 1500 π.Χ., όταν «ο Μωυσής παρουσίασε τις δέκα εντολές συνδυάζοντας τις σκαλισμένες πέτρινες πλάκες με τη φωνή του Κυρίου, τον κεραυνό και την αστραπή». Στην πραγματικότητα βέβαια μπορούμε να υιοθετήσουμε τον ορισμό που δίνουν για τα πολυμέσα ως «την ενσωμάτωση κειμένου, γραφικών στοιχείων, ήχου, κίνησης και μαγνητοσκοπημένης εικόνας με σκοπό τη μετάδοση πληροφοριών» κατά διαλογικό τρόπο. Ο ορισμός είναι ξεκάθαρος. Ο μαθητής κατέχει κεντρική θέση στη σχέση διδασκαλίας. Μπορεί να οικειοποιηθεί το μήνυμα, να το προσαρμόσει στον τρόπο σκέψης του, στις δυνατότητές του, τα ενδιαφέροντά του, ενώ μπορεί, εάν χρειαστεί, να το εμπλουτίσει με τη χρήση και άλλων

μέσων (για παράδειγμα να ζητήσει τη βοήθεια του εκπαιδευτή!).

Όμως η διαφορά ανάμεσα στο βιβλίο του B. Wilson και το *Le grand livre du multimédia* έγκειται κατά βάση στους πρωταγωνιστές. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για εκπαιδευτές που βρίσκουν στην πληροφορική ένα μέσο για την αποτελεσματικότερη μετάδοση του εκπαιδευτικού μηνύματος. Στη δεύτερη, πρόκειται για κάθε άνθρωπο, συμπεριλαμβανομένου και του εκπαιδευτή, ο οποίος εντυπωσιάζεται από τις καινοτομίες της τεχνολογίας των τηλεπικοινωνιών και των δικτύων, και αποπειράται να εισάγει τα μηνύματά του –κάποια από αυτά εκπαιδευτικού χαρακτήρα– σ' αυτόν τον εικονικό κόσμο που δεν σταματά να επεκτείνεται. Μήπως αυτή η ακατανίκητη τάση οδηγεί στην κατάργηση του εκπαιδευτικού;

1.5 Διδάσκοντες, εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές

Τον Ιούλιο του 1998, στο θερινό τμήμα ενός πανεπιστημίου, συγκεντρώθηκαν εκπαιδευτές όλων των ειδικοτήτων για να συζητήσουν σχετικά με τις νέες δεξιότητες που θα πρέπει να διαθέτει ένας εκπαιδευτικός (ο παιδαγωγός ή ανθρωπογωγός). Μια στρογγυλή τράπεζα, αποτελούμενη από ειδικούς των κύριων οργανισμών ή ιδρυμάτων κατάρτισης, έδωσε σε όλους τους συμμετέχοντες τη δυνατότητα να παρέμ-

8 Frater, H. & Paulissen, D., *Le grand livre du multimédia*, Data Becker, Ντύσσελντορφ, 1993, σ. 580.

βουν με τον δικό τους τρόπο και να εκφράσουν τη γνώμη τους για τους νέους επαγγελματικούς τομείς που αφορούν την κατάρτιση. Η συνάντηση αυτή αποτέλεσε συνέχεια των αντιδράσεων που στόχευαν στην υπεράσπιση μιας συντηρητικής πολιτικής, η οποία εκφράζεται σε πολυάριθμα άρθρα και δημοσιεύσεις⁹ διαφόρων δημοσίων φορέων ή επαγγελματικών ενώσεων των εκπαιδευτικών. Τώρα, με την είσοδο των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και τηλεπικοινωνιών στα σχολεία και τις επιχειρήσεις, βρίσκεται πράγματι σε κίνδυνο το λειτούργημα του εκπαιδευτικού; Μήπως, από την άλλη μεριά, αρκεί (όπως συνέβη στη Γαλλία και τώρα συμβαίνει στο γαλλόφωνο Βέλγιο) η εγκατάσταση δεκάδων χιλιάδων διαλογικών τερματικών στα σχολεία για να προαχθεί η ποιότητα και να μειωθούν οι πιθανότητες αποτυχίας; Το ζήτημα δεν είναι τόσο απλό, αλλά η προάσπιση του κατεστημένου δεν πρόκειται να επηρεάσει τις θεμελιώδεις αλλαγές που αναμένεται να σημειωθούν στους ρόλους και τις δεξιότητες των εκπαιδευτών.

9 Περιλαμβάνονται:

- Annoot, E., *Les formateurs face aux nouvelles technologies: le sens du changement*, Ohrys, Παρίσι, 1996, σ. 199.
- Brabandère, L. de, *Le management des idées. De la créativité à l'innovation*, Dunod, 1998, σ. 187.
- Budo, M., "Formateur en entreprise: Quelles aptitudes pour quel métier?", *Gestion 2000*, σ. 111-120.
- Conti, C., *Multimedialità e comunicazione formativa*, ISFOL, 1992.

1.6 Οι νέες δεξιότητες του εκπαιδευτή

Οι διαφορές ανάμεσα στη χρήση των εκπαιδευτικών εργαλείων και το σχεδιασμό τους είναι ουσιαστικές. Δεν έχουν όλοι οι εκπαιδευτικοί τις ίδιες ικανότητες. Αυτό έγινε φανερό όταν πολλοί εκπαιδευτές χρειάστηκε να γράψουν προγράμματα μαθημάτων, χρησιμοποιώντας μάλιστα απλοποιημένες γλώσσες προγραμματισμού, με περιεχόμενο που δεν δικαιολογούσε τόσο προσπάθεια, χρόνο και κατά συνέπεια χρήμα. Κάθε νέα τεχνολογία επιτρέπει σε πολλούς να μυηθούν, αλλά συχνά δεν ξεπερνούν το ερασιτεχνικό επίπεδο. Έτσι έγινε και με τις τεχνικές επεξεργασίας δεδομένων, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η εντύπωση πως για να είναι κανείς καλός εκπαιδευτής θα πρέπει να είναι και προγραμματιστής υπολογιστών. Αυτή η σύγχυση ως προς τη φύση της εργασίας οδήγησε σε προϊόντα τα οποία κυρίως επέτρεψαν οι μάλλον αναποτελεσματικές «επικουρικές» χρηματοδοτήσεις.

Όταν διάφορα γραφεία τεχνικής υποστήριξης αξιολόγησαν τα προϊόντα των ευρωπαϊκών προγραμμάτων που είχαν στόχο να προωθήσουν τη χρήση ειδικών εκπαιδευτικών λογισμικών για την εκπαίδευση και κατάρτιση, ανακάλυψαν ότι οι ίδιοι οι εκπαιδευτές έκαναν ελάχιστη χρήση των λογισμικών αυτών. Ένας λόγος είναι πως το «εργαστήριο» συχνά βρίσκεται μακριά από το χώρο των εφαρμογών.

Αυτό παρατηρήθηκε κυρίως σε προγράμματα όπως το Comett (τομέας Γ) και το Eurotecnet, όπου οι εκθέσεις αξιολόγησης αναφέρουν ότι οι συμμετέχοντες σε αυτά συνήθως δεν χρησιμοποιούν τα οπτικοακουστικά προγράμματα και προγράμματα πολυμέσων.

1.6.1 Το μάθημα

Το παραδοσιακό προσόν ενός καλού εκπαιδευτή έγκειται στην ικανότητά του να χωρίζει το περιεχόμενο της διδασκαλίας (γνώση και τεχνογνωσία) σε βασικές ενότητες κατανόησης, συγκράτησης και αφομοίωσης, και να τις παρουσιάζει στον μαθητή σε μια λογική σειρά συλλογισμών ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα (γνωρίζω, ξέρω να κάνω). Αυτό ονομάζουμε μάθημα.

Για έναν εκπαιδευτή (για να χρησιμοποιήσουμε ένα γενικό όρο), η προετοιμασία του μαθήματος σημαίνει ότι γράφει ένα εκπαιδευτικό σενάριο, δηλαδή τα διάφορα στάδια από τα οποία περνά η διδακτική σχέση που ενώνει εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενο κατά τη διαδικασία εκμάθησης. Ένα πλήθος μαθημάτων, εγχειριδίων, διατριβών και επιτομών προτείνονται στους εκπαιδευτές ως πρότυπα διδασκαλίας για να διευκολύνουν τη δουλειά τους.

1.6.2 Διδακτικά βοηθήματα

Στα πλαίσια του εκπαιδευτικού σεναρίου, το οποίο καθορίζει τον βασικό άξονα του μαθήματος, ο εκ-

παιδευτής «επινοεί» αναρίθμητες μεθόδους παρουσίασης του περιεχομένου. Ανάμεσα στον πρώτο καιρό που ο «καθηγητής» διάβαζε το σύγγραμμά «του» στους φτωχούς φοιτητές, και τον σημερινό λέκτορα που κάνει το ίδιο χρησιμοποιώντας χειρόγραφες διαφάνειες ή άλλες σύγχρονες μεθόδους ενώ οι φοιτητές διαβάζουν το ίδιο κείμενο μέσα από τα βιβλία τους, έχουν μεσολαβήσει, ευτυχώς, πολλοί εκπαιδευτικοί που καινοτόμησαν χρησιμοποιώντας την εικόνα για να βελτιώσουν τις συχνά φτωχές ρητορικές τους ικανότητες. Αυτό ήταν το πρώτο βήμα. Κάποιοι άλλοι έφτασαν να αντικαταστήσουν κάποια σημεία των διαλέξεών τους με εμπειρικά πειράματα ή με διδακτικό υλικό, παραπομπές σε άλλους συγγραφείς, παρεμβάσεις ειδικών προσκεκλημένων και διάφορα άλλα, κυρίως όμως χρησιμοποιώντας τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους—προκαλώντας και αξιοποιώντας επιδέξια τις αντιδράσεις τους (ερωτήσεις, σχόλια, κριτικές), δίνοντάς τους με αυτό τον τρόπο την εντύπωση πως μαθαίνουν πράγματα που ήδη γνώριζαν πριν από την έναρξη του μαθήματος.

Ένα άλλο βήμα που έκαναν πολλοί εκπαιδευτές είναι να παραχωρήσουν, στο πλαίσιο της διδακτικής σχέσης, τη θέση τους σε άλλους εκπαιδευτές, υπό τη μορφή οπτικοακουστικών παρουσιάσεων. Κάτι τέτοιο απαιτεί δεξιότητες διαφορετικές από εκείνες που χρειάζονται για μια παραδοσιακή παράδοση.

1.6.3 Σχετικές δεξιότητες

Οι παραδοσιακές σχολές κατάρτισης των εκπαιδευτών τους υποχρέωναν να μάθουν θεωρία μουσικής και να παίζουν κάποιο όργανο για να διδάξουν στα παιδιά τραγούδι. Τούτο όμως δεν συμβαίνει πια.

Σε μια εποχή όπου τα περισσότερα παιδιά έχουν στη διάθεσή τους ένα οπλοστάσιο από μέσα για να ακούσουν, να αναπαράγουν και να δημιουργήσουν μουσική χωρίς να είναι τα ίδια μουσικοί, δεν είναι πλέον υποχρεωτικές για ένα δάσκαλο οι σχετικές δεξιότητες. Το ίδιο μπορούμε να πούμε για όλες τις αποκαλούμενες νέες τεχνολογίες (οπτικοακουστικά μέσα, επεξεργασία πληροφοριών, τηλεπικοινωνίες). Αν και γίνεται ολοένα και πιο αναγκαίο να γνωρίζουν οι εκπαιδευτές πώς να χρησιμοποιούν τον σχετικό εξοπλισμό, που συναντούν σε καθημερινή βάση, η γνώση αυτή δεν θα πρέπει να αποτελεί βασικό κριτήριο αξιολόγησης για την ικανότητα του εκπαιδευτή.

1.6.4 Νέες δεξιότητες

Στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης παρατηρούνταν από πάντα η τάση για εμφάνιση νέων σχολών, νέων εκπαιδευτικών συστημάτων και νέων διδακτικών μεθόδων.

Επομένως, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι οι μοντέρνες τεχνολογίες απαιτούν νέες δεξιότητες από τους εκπαιδευτές και την ικανότητά τους να τις εντάξουν στο εκπαιδευτικό μήνυμα.

Η ικανότητα αυτή ταυτιζόταν για καιρό με την επιδεξιότητα στο χειρισμό καλωδίων, οθονών, κασετών, CD, του ποντικιού χωρίς να πέφτουν οι ασφάλειες! Ο γενικός, συλλογικός όρος που χρησιμοποιείται σήμερα για να περιγράψει τις δεξιότητες αυτές είναι σχεδιασμός της κατάρτισης. Στο AFPA¹⁰, το Τεχνικό Λεξικό της Κατάρτισης (*Vocabulaire technique de la formation*)¹¹ περιγράφει τον όρο ως «το σύνολο των μεθοδολογικών και λογικών βημάτων που εφαρμόζονται στο σχεδιασμό των προγραμμάτων κατάρτισης ή και τα απαιτούμενα μέτρα για την επίτευξη του επιθυμητού στόχου». Σε αυτό περιλαμβάνονται «η ανάλυση της ζήτησης και των αναγκών της κατάρτισης, ο σχεδιασμός του προγράμματος κατάρτισης, τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, ο συντονισμός της εφαρμογής αυτών των μέτρων και, τέλος, η αξιολόγηση του προγράμματος κατάρτισης».

Αφορά δηλαδή τα τεκταινόμενα πριν, μετά και κατά τη διάρκεια της κατάρτισης.

Συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι ότι οι εκπαιδευτές, που δεν γνωρίζουν εξίσου όλους τους τομείς, χρειάζεται να εξειδικευτούν. Έτσι εξηγείται και η εισβολή στο χώρο της κατάρτισης και εκπαίδευσης «τεχνικών» των οπτικοακουστικών, τηλεπικοινωνιακών και μέσων επεξεργασίας δεδομένων, κλπ. Αυτοί δεν

10 Association nationale pour la formation professionnelle des adultes – Ένωση Επαγγελματικής Κατάρτισης Ενηλίκων.

11 *Vocabulaire technique de la formation*, Παρίσι, 1997.

έχουν άμεση σχέση με τα προγράμματα κατάρτισης, αλλά τους δίνεται η ευκαιρία να επιδείξουν τις ικανότητές τους στο σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και την επικοινωνία.

1.7 Οι νέοι ρόλοι του εκπαιδευτή

Με τον τρόπο αυτό προχωρούμε πέρα από τον παραδοσιακό ρόλο του παιδαγωγού, εκπαιδευτή, εκπαιδευτικού, διδάσκοντα, ακαδημαϊκού υπευθύνου, προγυμναστή, βοηθού καθηγητή ή οργανωτή.

Ο B. Blandin¹² διακρίνει τα προαπαιτούμενα και τις νέες δεξιότητες του εκπαιδευτή με τον ακόλουθο τρόπο:

- Προαπαιτούμενα :
 - Άριστη τεχνογνωσία σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων και τα οπτικοακουστικά εργαλεία.
 - Επικοινωνιακές δεξιότητες και ικανότητα συνεργασίας.
 - Ικανότητα συστηματοποίησης και σχηματοποίησης των διαφόρων σταδίων της κατάρτισης σε ενιαία μέθοδο.
 - Ικανότητα αξιοποίησης και μετάδοσης των προσωπικών γνώσεων ή της τεχνογνωσίας ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από άλλους.

- Νέες δεξιότητες:

- Παρουσίαση του εκπαιδευτικού μηνύματος υπό διάφορες μορφές.
- Ικανότητα σχεδιασμού συστημάτων κατάρτισης βάσει διάφορων μέσων.
- Ικανότητα διαχείρισης ενός προγράμματος.

Οι ορισμοί αυτοί δίνονται ως παραδείγματα. Βοηθούν στην οριοθέτηση των διαφόρων ρόλων (όχι στο σύνολό τους και όχι ταυτόχρονα) που μπορεί να αναλάβει ένας εκπαιδευτής ο οποίος δεν είναι πλέον εκείνος που γνωρίζει ή που γνωρίζει τον τρόπο να γίνει κάτι, αλλά ένας από τους οργανωτές ενός μαθησιακού περιβάλλοντος που είναι ανοιχτό στο χώρο και το χρόνο.

1.8 Η κατάρτιση των εκπαιδευτών

Η κατάρτιση των εκπαιδευτών θα πρέπει να αξιοποιήσει στο έπακρο τις νέες εκπαιδευτικές μεθόδους που στηρίζονται στα πολυμέσα. Πράγματι, οι διάφορες Γενικές Διευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ειδικεύονται στην εκπαίδευση και κατάρτιση και τις νέες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνιών έχουν επενδύσει σημαντικά κεφάλαια στην ανάπτυξη πολυάριθμων προγραμμάτων (π.χ. DELTA, Eurotecnet, Comett, MEDIA) στο πλαίσιο των οποίων συνεργάστηκαν πολλοί εκπαιδευτές, Ευρω-

¹² Blandin, B., *Formateurs et formation multimédia*, Les éd. d'Organisation, Παρίσι, 1990, σ. 240.

παίοι και μη. Ορισμένα από αυτά απευθύνονται ειδικά σε εκπαιδευτές. Θα επιστρέψουμε αργότερα σε αυτό το σημείο, όμως εδώ αξίζει να αναφερθούμε στη μελέτη που αυτή τη στιγμή διενεργείται στην Ιταλία (Ινστιτούτο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης –ISFOL– υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εργασίας) η οποία βασίζεται σε 40 και πλέον πειράματα που διεξάγονται στην Ευρώπη, τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Λατινική Αμερική όσον αφορά την κατάρτιση των εκπαιδευτών με προσωπική μελέτη ή εκπαίδευση εξ αποστάσεως. Στόχος της μελέτης αυτής είναι να ορίσει τα μοντέλα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν μελλοντικά στην Ιταλία για την κατάρτιση εξ αποστάσεως διαφόρων εκπαιδευτικών οργανισμών¹³. Αυτό όμως δεν συμβαίνει και αλλού - οι εκπαιδευτές είναι «σαν τους υποδηματοποιούς που φορούν τα χειρότερα παπούτσια»: δεν επωφελούνται οι ίδιοι από τις καινοτομίες που εισάγονται στην κατάρτιση.

Στην ουσία το πρόβλημα στην Ευρώπη των 15 είναι πώς θα επεκταθεί, εντός των ορίων των κρατών μελών, η συμμετοχή στα διάφορα ευρωπαϊκά προγράμματα εφαρμόζοντας προηγμένη τεχνολογία, για τη δημιουργία ενός αυθεντικού συστήματος κατάρτισης στον κυβερνοχώρο.

13 ISFOL, *Internet e la formazione professionale*, ανέκδοτο χειρόγραφο, 1998.

Υποθέσεις εργασίας

Εξετάζοντας προσεκτικά το σύνολο του υλικού τεκμηρίωσης (δημοσιεύσεις ειδικών, εφημερίδες, περιοδικός τύπος, πολυμέσα και δίκτυα), σχετικού με την εμπειρία μας γύρω από την κατάρτιση των εκπαιδευτών και την κατάρτιση εξ αποστάσεως, διατυπώσαμε ένα σύνολο υποθέσεων, οι οποίες θα βοηθήσουν να καθοριστεί ο νέος ρόλος του εκπαιδευτή απέναντι στις νέες τεχνολογίες.

Υπόθεση 1

Οι τεχνολογικές ανακαλύψεις και καινοτομίες υπήρξαν πάντα πηγή νέων εφαρμογών στο χώρο της εκπαίδευσης, της διδασκαλίας και της επαγγελματικής κατάρτισης.

Οι εφαρμογές αυτές δεν είναι παρά μια μόδα που περνάει αφού φύγουν από το προσκήνιο οι παράγοντες που την προωθούν.

Υπόθεση 2

Τα όρια μεταξύ της τεχνολογίας της πληροφόρησης αφενός, και της κατάρτισης αφετέρου, γίνονται ολοένα και πιο δυσδιάκριτα. Η σχέση εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου μπορεί να είναι άτυπη. Οι τεχνικοί της πληροφορικής γίνονται εκπαιδευτές, μερικές φορές χωρίς να το συνειδητοποιούν, με *ολοένα* και σημα-

ντικότερο ρόλο στην κατάρτιση. Αυτό συνεπάγεται νέες θέσεις εργασίας για μια νέα τάξη εκπαιδευτών.

Υπόθεση 3

Οι εκπαιδευτές δεν έχουν την κατάλληλη κατάρτιση ώστε να προσαρμόζουν και να εξατομικεύουν τη διδασκαλία τους στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων και του μαθήματος.

Υπόθεση 4

Εκτός από δεξαμενή γνώσεων, πρότυπο τεχνολογίας ή δάσκαλος του ευ ζην, ο εκπαιδευτής είναι εκείνος που συγκεντρώνει νέους τρόπους διδασκαλίας, τους οποίους επιλέγει, προτείνει, επεξηγεί και προσφέρει στη διάθεση ανεξάρτητων και υπεύθυνων εκπαιδευόμενων.

Υπόθεση 5

Τα κονδύλια που προορίζονται για την ανάπτυξη λογισμικού και προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, είναι σαφώς μικρότερα από αυτά που διατίθενται για υλικό και τις «λεωφόρους» της πληροφόρησης, τα οποία ίσως χρησιμοποιούνται και για άλλους σκοπούς.

Είναι δυνατό να διατυπωθούν και άλλες υποθέσεις, ειδικότερα σε σχέση με την προετοιμασία των εκπαιδευτών για το σχεδιασμό και τη χρήση των πολυμέσων. Θα επανέλθουμε στο ζήτημα αυτό στα συμπεράσματα.

Αξιολόγηση των υποθέσεων

3.1 Υπόθεση 1

Οι τεχνολογικές ανακαλύψεις και καινοτομίες υπήρξαν πάντα πηγή νέων εφαρμογών στο χώρο της εκπαίδευσης, της διδασκαλίας και της επαγγελματικής κατάρτισης. Οι τεχνολογίες της πληροφόρησης και επικοινωνίας μέσω υπολογιστή αποτελούν μέρος αυτού του φαινομένου.

Οι εφαρμογές αυτές δεν είναι παρά μια μόδα που περνάει αφού φύγουν από το προσκήνιο οι παράγοντες που την προωθούν.

Από τον Απρίλιο έως τον Ιούνιο του 1998, στη Cité des Sciences et de l'Industrie (Πόλη των Επιστημών και της Βιομηχανίας) της Villette στο Παρίσι, το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Εταιρείας Πληροφοριών και Δικτύων (Société de l'Information et des Réseaux) είχε ως θέμα του:

Pour mieux comprendre comment l'informatique et les réseaux modifient la vie professionnelle et la formation (Ας κατανοήσουμε πώς η πληροφορική και τα δίκτυα επηρεάζουν την επαγγελματική ζωή και κατάρτιση). Θα μπορούσε να προσθέσει κανείς «και το ρόλο των εκπαιδευτών».

Αν και είναι αλήθεια ότι κάθε τεχνολογική καινοτομία γεννά εφαρμογές στο χώρο της κατάρτισης, την

τελευταία δεκαετία, χάρη στα πληροφορικά συστήματα, παρατηρείται μια παρόμοια αλλά πολύ πιο ισχυρή τάση: η χρήση επεκτείνεται από τους επαγγελματικούς χώρους στην καθημερινή ζωή. Το νέο στοιχείο δεν είναι η εμφάνιση νέων εργαλείων, αλλά η χρήση τους από τόσο πολλούς ανθρώπους, σε όλους τους τομείς, σε καθημερινή βάση, και συχνά χωρίς να το συνειδητοποιούν.

Στο χώρο της κατάρτισης μπορούμε να ξεχωρίσουμε διάφορα επίπεδα, κοινό χαρακτηριστικό των οποίων είναι η τάση για μερική αντικατάσταση ή εκτόπιση των παραδοσιακών εκπαιδευτών από τεχνικούς, σχεδιαστές κατάρτισης, βοηθητικό προσωπικό, σχεδιαστές προγραμμάτων κατάρτισης.

Το πρώτο επίπεδο ακολουθεί τη μακρόχρονη τάση για προσωπική μελέτη, προσαρμοσμένη όμως στις ανάγκες του εκπαιδευόμενου με τη βοήθεια προγραμματισμένων μαθημάτων που αναπαράγουν τα παραδοσιακά εγχειρίδια κατά τμήματα, και των οποίων η δυσκολία διαβαθμίζεται ανάλογα με τους στόχους που έχουν τεθεί. Η αύξηση του αριθμού των μαθημάτων ή των κλάδων που προορίζονται για προσαρμογή στις ανάγκες του εκπαιδευόμενου εξηγεί το γεγονός ότι οι πρώτες γενιές υπολογιστών χρησιμοποιούνταν για να «γυρίζουν τις σελίδες» των βιβλίων που είχαν γίνει πια υπερβολικά «ογκώδη».

Αυτά τα «μηχανήματα διδασκαλίας» που καθοδηγούν τον εκπαιδευόμενο να βρει μόνος το δρόμο του μέσα

στο δαίδαλο των υποτομέων είναι νέα μόνο ως προς την ευελιξία που προσφέρουν κατά τη χρήση ειδικών προγραμμάτων για την επίτευξη περιορισμένων και συγκεκριμένων στόχων. Ο μονόλογος του εκπαιδευτικού έχει αντικατασταθεί από αυτόν του υπολογιστή, που ο ίδιος κατασκευάζει και ελέγχει.

Το δεύτερο επίπεδο εμφανίζεται τη στιγμή που η μηχανή παύει να αναγνωρίζει τις λέξεις-κλειδιά του προγράμματός της στις αντιδράσεις του μαθητευομένου και χρειάζεται να αντιδράσει συγκρίνοντάς τις με αποθηκευμένες απαντήσεις άλλων μαθητευομένων. Αυτή η διαδικασία δεν μπορούσε να γίνει με τα πρώτα μηχανήματα, που είχαν περιορισμένες δυνατότητες (για παράδειγμα, εκπαιδευτική τηλεόραση που συνοδεύεται από πρακτικό μάθημα). Μπορεί όμως να επιτευχθεί με κάποιο άλλο διαλογικό εργαλείο, που να προσφέρει πρόσβαση σε περισσότερες πηγές πληροφοριών. Ο μονόλογος του εκπαιδευτικού αντικαθίσταται από μια «σύσκεψη» στην οποία συμμετέχουν και άλλοι παράγοντες όπως υπολογιστές, αριθμομηχανές, λογιστικά φύλλα, εγκυκλοπαίδειες και λεξικά. Από το σημείο αυτό μιλάμε πλέον για πολυμέσα. Μόλις επιλέξει ο εκπαιδευόμενος ή το πρόγραμμα, στην οθόνη του υπολογιστή προβάλλονται εικόνες και ήχοι που αποτελούν μέρος του μαθήματος.

Έτσι οδηγούμαστε σε ένα τρίτο στάδιο αλληλεπίδρασης:

- Λειτουργική αλληλεπίδραση. Ο μαθητής είναι ο κύριος παράγοντας της διαδικασίας εκπαίδευσής του. Αυτός εφαρμόζει τα διάφορα εργαλεία που βρίσκονται στη διάθεσή του για να τον βοηθήσουν να σκεφτεί, να επιχειρηματολογήσει και να επιλέξει.
- Αλληλεπίδραση των σχέσεων, μέσω ενός καθοδηγητικού προγράμματος που συγκρίνει την πρόοδό του με την πρόοδο άλλων, εικονικών μαθητών, που επιλέγονται από το πρόγραμμα και λειτουργούν ως πρότυπα.

Μεταξύ των διαφόρων εργαλείων που έχει στη διάθεσή του και των εργαλείων στη διάθεση των άλλων εκπαιδευόμενων, που είναι και αυτοί εικονικοί, υπάρχει η εικόνα του «εκπαιδευτή» του, ο οποίος τον βοηθά, τον ενθαρρύνει, παρακολουθεί την κατάρτισή του και, σε περίπτωση που του ζητηθεί, τον αξιολογεί. Αυτή είναι η σύγχρονη μορφή του ιδιωτικού εκπαιδευτή ο οποίος έχει γίνει αναπόσπαστο κομμάτι της οθόνης του υπολογιστή –ένα παράθυρο μεταξύ των πολλών.

Ο κύκλος κλείνει με την επιστροφή του εκπαιδευτή, του κάπως παραμελημένου μέσα σε αυτή την επέλαση των τεχνολογικών μέσων.

Όλο αυτό το ενδιαφέρον για τα ψηφιακά «μηχανήματα διδασκαλίας» και τον αυτόματο και μαγικό χαρακτήρα τους μήπως αποτελεί τελικά μόδα; Είναι α-

λήθεια ότι οι τεχνικές εξομοίωσης αναπτύχθηκαν κατά την ίδια περίοδο. Δεν αναφερόμαστε βέβαια στις περίπλοκες εξομοιώσεις με μηχανές (αεροπλάνα κλπ.) που χρησιμοποιούνται στην εκπαίδευση χειριστών, στοχεύοντας στην ασφάλεια και την εξοικονόμηση χρημάτων, αλλά για την αναπαραγωγή πραγματικών συνθηκών, όπου συμπεριφέρεται κανείς σαν να ήταν υπεύθυνος της διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού, οικονομικός διευθυντής ή υπεύθυνος πωλήσεων μιας πραγματικής εταιρείας. Αυτές οι μέθοδοι εξομοίωσης για εταιρείες πρωτοεμφανίστηκαν με τις ασκήσεις ρόλων, τις μελέτες περιπτώσεων και γενικότερα ομαδικών τεχνικών σε πλασματικά περιβάλλοντα. Σε αυτά ο μαθητής βρίσκει παραμέτρους που ανήκουν σε πραγματικές καταστάσεις και συμπεριφέρεται σαν να συνέβαιναν στην πραγματικότητα. Στην Ιταλία, δημοσιεύτηκαν πολλές εργασίες¹⁴ που περιέγραφαν αυτές τις μεθόδους. Στη Γερμανία, οι μέθοδοι έτυχαν τόσο ευρείας εφαρμογής που το προσωπικό των πλασματικών εταιρειών καταγράφηκε και στα μητρώα της κοινωνικής ασφάλισης.

14 Ειδικότερα:

- Giacomantonio, M., "Un campo virtuale per lo studio in rete", *I.S.Informatica & scuola*, n° 1, Μάρτιος 1997, σ. 40-43.
- Montedoro-Sacco, *FaD: una strategia formativa per il futuro*, Franco Angeli, ISFOL, 1993, σ. 142.

3.2 Υπόθεση 2

Τα όρια μεταξύ της τεχνολογίας της πληροφόρησης αφενός και της κατάρτισης αφετέρου γίνονται ολοένα και πιο δυσδιάκριτα. Η σχέση εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου μπορεί να είναι άτυπη. Οι τεχνικοί της πληροφορικής γίνονται εκπαιδευτές, μερικές φορές χωρίς να το συνειδητοποιούν, με ολοένα και σημαντικότερο ρόλο στην κατάρτιση. Αυτό συνεπάγεται νέες θέσεις εργασίας για μια νέα τάξη εκπαιδευτών.

Οι δραστηριότητες της Κοινότητας, που σχετίζονται με τα εκπαιδευτικά πολυμέσα (αναφορά της Ομάδας Σχεδιασμού), συνέβαλε στην ανάπτυξη διαφόρων κοινοτικών προγραμμάτων, που αφορούν στους παραδοσιακούς εκπαιδευτές (προγράμματα Socrates-Leonardo), αλλά και στους ειδικούς του ήχου και της εικόνας, οι οποίοι κάνουν κατά κόρον χρήση των υπολογιστών (MEDIA, INFO 2000, Raphael) προκειμένου να παράγουν εκπαιδευτικά μηνύματα¹⁵.

Οι δραστηριότητες αυτές εντάσσονται στις προϋπάρχουσες τάσεις του κινηματογραφικού και κυρίως του τηλεοπτικού κόσμου, όπου οι σκηνοθέτες, οι σεναριογράφοι και οι παραγωγοί ξεπερνούν τη διάσταση της ψυχαγωγίας. Κάποια στιγμή κρίθηκε απαραίτητη η ύπαρξη γραπτών κειμένων που να συνοδεύουν την

εικόνα, ώστε να αντισταθμίζει την ταχύτητα με την οποία εμφανιζόταν το μήνυμα στην οθόνη. Αποτέλεσμα ήταν να εδραιώνεται η σχέση διδασκαλίας (μέσω ταχυδρομείου ή εκπαιδευτή κέντρου κατάρτισης), ιδιαίτερα τη στιγμή της αξιοποίησης των νέων γνώσεων. Η τάση αυτή έγινε ακόμη πιο έντονη με την εισαγωγή των τεχνολογιών αντιγραφής των μηνυμάτων στο σπίτι ή στον εργασιακό χώρο και κυρίως με τη διάδοση των δικτύων συστημάτων μετάδοσης, τα οποία εξυπηρετούσαν και παλαιότερα μέσα (όπως τα ηλεκτρικά και τηλεφωνικά δίκτυα, η καλωδιακή τηλεόραση, οι δορυφόροι), καθώς και της ασύρματης μετάδοσης.

Θα ήταν ίσως υπερβολή να πει κανείς ότι οι νέες θέσεις εργασίας για την «τάξη» των εκπαιδευτών προέκυψαν από το ενδιαφέρον των δημιουργών ταινιών και τηλεοπτικών προγραμμάτων για την κατάρτιση. Μεταξύ αυτών των δημιουργικών ταλέντων συμπεριλαμβάνονται και εκπαιδευτικοί οι οποίοι έχουν έλθει σε ρήξη με το σχολικό περιβάλλον και την παράδοση στην τάξη, καθώς και ειδικοί της πληροφορικής, δημοσιογράφοι, φωτογράφοι και τεχνικοί ήχου που συμμετέχουν ήδη σε ένα σύστημα συνεχιζόμενης κατάρτισης εκτός του σχολικού περιβάλλοντος.

Ωστόσο, παραμένει το ερώτημα αν τελικά οι δύο αυτές ομάδες μπορούν να συνυπάρξουν και να συμμετάσχουν σε κοινά προγράμματα που να αντιστοιχούν στις δεξιότητές τους. Μια σειρά ευρωπαϊκών προγραμμάτων από τα κέντρα «οπτικοακουστικών μέσων»

15 Ευρωπαϊκή Ένωση, Πέμπτο πρόγραμμα-πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (1998 - 2002), δημοσιοποιημένο στο Διαδίκτυο <http://europa.eu.int/comm/research/fp5.html>.

προσφέρουν υπηρεσίες κατάρτισης σε παραγωγούς πολυμέσων, ώστε να αποκτήσουν τέλεια γνώση των μορφών αφήγησης της αλληλεπίδρασης, της καθοδήγησης της ομάδας εργασίας, της τεχνικής ανάλυσης των CD-ROM και άλλων προϊόντων που σχετίζονται με ηλεκτρονικές τοποθεσίες (Πανεπιστήμιο Bristol, Κέντρο Οπτικοακουστικών Μέσων), της κατάρτισης σχετικά με τη διαλογική γραφή στην αγορά των πολυμέσων (Hochschule für Fernsehen und Film, Μόναχο), στην τηλεκατάρτιση για τη συγγραφή σεναρίων (Λονδίνο), της κατάρτισης στη διαχείριση των προγραμμάτων πολυμέσων (Science and Technology Park, Salerno), και ούτω καθεξής. Υπάρχει μεγάλος αριθμός υπηρεσιών, κάποιες από αυτές προσβάσιμες στο Διαδίκτυο (π.χ. Euroscript: www.euroscript.co.uk).

Οι παρούσες πρωτοβουλίες αντανακλούν την τάση της δεκαετίας του '80, σε Αμερική και Ευρώπη, να ενθαρρύνονται οι εκπαιδευτές στη χρήση των υπολογιστών και των οπτικοακουστικών βοηθημάτων, σε κολέγια και κέντρα κατάρτισης. Το 1995, υπολογίζεται ότι στις ΗΠΑ το 11% του ετήσιου προϋπολογισμού για την παιδεία επρόκειτο να χρησιμοποιηθεί για την απόκτηση ενός υπολογιστή ανά πέντε μαθητές – αυτό την περίοδο κατά την οποία οι περισσότεροι κατασκευαστές υπολογιστών μείωναν τις τιμές της αγοράς των τερματικών δικτύου (δικτύων υπολογιστών). Πέρα από τις σημαντικές προσπάθειες του συνεχώς αυξανόμενου αριθμού όσων ενεργοποιούνται στην κα-

τάρτιση, και οι οποίοι μπορούν να αναπτύξουν το κατάλληλο λογισμικό, είναι προφανές ότι το λογισμικό του εκπαιδευτικού συστήματος έχει ελλείψεις. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επισήμανε «τη δυσκολία ένταξης των εκπαιδευτικών πολυμέσων στη διδακτική πρακτική, και την ελλιπή κατάρτιση και πληροφόρηση των εκπαιδευτικών στο πεδίο αυτό»¹⁶.

Οι συστάσεις που βασίζονται στα παραπάνω ευρήματα αναφέρονται σε προγράμματα διάδοσης των εκπαιδευτικών πολυμέσων και σε συνοδευτικά μέτρα (για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας). Και πάλι αφορούν στην ανάπτυξη υποδομής και συνεργασίας μεταξύ των κρατών. Υπαινίσσονται επίσης και τα απαιτούμενα οικονομικά κίνητρα για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών εφαρμογών, δίχως τις οποίες αυτές οι «λεωφόροι της πληροφόρησης», που διαθέτουν ελάχιστο λογισμικό εκπαιδευτικού περιεχομένου, δεν θα συμβάλουν στη θεμελιώδη μεταβολή των τρόπων μάθησης και διδασκαλίας.

3.3 Υπόθεση 3

Οι εκπαιδευτές δεν είναι αρκετά καταρτισμένοι ώστε να προσαρμόζουν και να εξατομικεύουν τη διδασκαλία τους στις ανάγκες των μαθητών και του μαθήματος.

16 Lips, B., "Exister sur Internet en Belgique", *Best of Editions*, Βρυξέλλες, 1997, σ. 431.

Το μάθημα εξακολουθεί να αποτελεί τη διδακτική μονάδα, η σχολική τάξη παραμένει ο κύριος συνομιλητής του εκπαιδευτικού ή του εκπαιδευτή. Ο όρος αυτός καλύπτει κάθε είδος σχέσης και ανταλλαγών ανάμεσα στους εκπαιδευόμενους και τον εκπαιδευτή τους (ο οποίος υποθέτουμε ότι είναι επίσης μοναδικός) σε συνθήκες διδασκαλίας. Ήταν λοιπόν λογικό η υιοθέτηση αυτού του όρου να παραπέμπει στο σύνολο των μαθητών που χρησιμοποιούν τα ίδια εκπαιδευτικά μέσα για την ίδια χρονική περίοδο –προς προσδιορισμό– και σε διαφορετικά μέρη. Ωστόσο, αυτή η «εικονική» τάξη δεν φέρει κανένα από τα χαρακτηριστικά μιας ομάδας μαθητών, διότι τα μέλη της δεν έχουν επαφή μεταξύ τους, ενώ, στην καλύτερη περίπτωση, ο εκπαιδευτής γίνεται παθητικός μάρτυρας των «εργασιών και των λαθών» των εκπαιδευομένων, εκτός από τη σπάνια περίπτωση όπου οι εκπαιδευόμενοι ζητούν από τον «προγυμναστή» τους βοήθεια ή συμβουλή.

Κάποια στιγμή οι κρατικές αρχές έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Η παράταση της περιόδου υποχρεωτικής φοίτησης στο σχολείο (έως την ηλικία των 12, 14, 16 κι ορισμένες φορές των 18) απαιτούσε την αύξηση του εκπαιδευτικού προσωπικού, ενώ αυξήθηκε και ο αριθμός των φοιτητών και μαθητών. Με τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργατικών τάξεων οι νέοι άνθρωποι δεν αναγκάζονταν πλέον να εργαστούν αμέσως μετά το τέλος της υποχρεωτικής τους φοίτησης και είχαν τη δυ-

νατότητα να συνεχίσουν την μόρφωσή τους. Συστάθηκαν ειδικά κέντρα κατάρτισης των εκπαιδευτών που δημιούργησαν πολύπλοκα συστήματα αναγνώρισης και πιστοποίησης των επαγγελματικών δεξιοτήτων οι οποίες απαιτούνται για τη διδασκαλία στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και αντιστοιχούν σε ορισμένους τίτλους ποιότητας.

Η κλασική «παράδοση» επέβαλε σε όλους ένα ομοιογενές εκπαιδευτικό μοντέλο.

Παραδόξως, η μείωση του πληθυσμού και οι οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν τα βιομηχανικά κράτη θέτουν υπό αμφισβήτηση αυτή τη στρατηγική των ποσοτικών και ποιοτικών βελτιώσεων. Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού έγινε επισφαλές. Η κοινωνική του αποδοχή μειώθηκε.

Η χρήση «ανειδίκευτου» διδακτικού προσωπικού αυξήθηκε. Στην επαγγελματική κατάρτιση, το ειδικευμένο προσωπικό δεν έχαιρε της αναγνώρισης που απολάμβανε στο παρελθόν ένας εκπαιδευτικός για τις διδακτικές του ικανότητες. Το γεγονός αυτό επέδρασε και στη συνεχιζόμενη κατάρτιση των εκπαιδευτών.

Στην περίπτωση που επιθυμούσαν να βελτιώσουν ή να διορθώσουν τις επαγγελματικές ικανότητές τους, έπρεπε να δαπανήσουν δικό τους χρόνο και χρήμα. Αυτό συνέβαινε κυρίως στην περίπτωση εξειδίκευσης στις τεχνικές της πληροφορικής. Χρειάστηκε χρόνος και προσπάθεια για να πειστούν οι εκπαιδευτές ότι η χρήση υπολογιστών και οπτικοακουστικών βοηθημάτων

δεν σήμαινε ότι έπρεπε να γίνουν καθηγητές πληροφορικής ή παραγωγοί βίντεο, αλλά μέλη μιας ομάδας δημιουργίας λογισμικού με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, στη θέση του εκπαιδευτή, και στο πλευρό έμπειρων σεναριογράφων και τεχνικών, ή πιο απλά, θα έπρεπε να μάθουν να εντάσσουν τα διδακτικά βοηθήματα στο προσωπικό τους εκπαιδευτικό μήνυμα.

Οι εκπαιδευτές δεν πάσχουν από έλλειψη δημιουργικότητας: αρκεί μια ματιά σε βιβλιοθήκες δημοσιευμένων και, συχνά, μη δημοσιευμένων σχολικών εγχειριδίων. Για δεκαετίες, οι δημοσιεύσεις αυτές επαναλάμβαναν τις ίδιες διδακτικές μεθόδους, αντί να συμβουλευόταν τις πρωτότυπες τάσεις των ομάδων παραγωγής που έκαναν χρήση των πολυμέσων –σ’ αυτά οι επαγγελματίες εκπαιδευτές σπανίως διαδραματίζουν ηγετικό ρόλο.

Δεν μπορούμε όμως να τους κατηγορήσουμε γι’ αυτό, καθώς κατά τη διάρκεια της βασικής τους εκπαίδευσης δίδαχτηκαν να έχουν το ρόλο της κύριας πηγής γνώσης για διαδοχικές ομάδες καταρτιζομένων.

3.4 Υπόθεση 4

Εκτός από δεξαμενή γνώσεων, πρότυπο τεχνογνωσίας ή δάσκαλος του ευ ζην, ο εκπαιδευτής είναι εκείνος που συγκεντρώνει νέους τρόπους διδασκαλίας, τους οποίους επιλέγει, προτείνει, επεξηγεί και προ-

σφέρει στη διάθεση ανεξάρτητων και υπεύθυνων εκπαιδευομένων.

Η υπόθεση αυτή επαναλαμβάνεται συχνά στις πηγές που συμβουλευτήκαμε. Εξάλλου, ο B. Blandin¹⁷ επισημαίνει: «Ερχόμενος αντιμέτωπος με τα οπτικοακουστικά μέσα, ο εκπαιδευτής μεταβλήθηκε με τη σειρά του σε βιβλιοθηκάριο, ερευνητή, και κατόπιν σε χειριστή, σε μεταφραστή της συμβολικής γλώσσας των οπτικοακουστικών μέσων και σε διαχειριστή εξατομικευμένων προγραμμάτων κατάρτισης».

Αν και το κείμενο δεν είναι σύγχρονο, ισχύει ακόμη. Η μεταβολή του ρόλου του εκπαιδευτή αφορά μια μερίδα εκπαιδευτικών, ο αριθμός των οποίων αναμφισβήτητα αυξάνεται, ενώ οι υπόλοιποι συνεχίζουν να διαδραματίζουν τον κεντρικό ρόλο στη διδακτική σχέση. Κι όμως, οι νέες τεχνικές διδασκαλίας δίνουν τη δυνατότητα να περάσει κανείς «από τα λόγια στις πράξεις, με χρήση των διαφοροποιημένων εκπαιδευτικών μεθόδων και της εξατομίκευσης». Δίνουν τη δυνατότητα εκσυγχρονισμού των πλέον αναλυτικών πρακτικών. «Αυτός, (ο εκπαιδευτής) θα μπορεί να διευκολύνει τη ροή της γνώσης και όχι να είναι απλώς κάποιος που επιχειρεί, συχνά χωρίς επιτυχία, να δώσει μορφή»¹⁸.

17 Blandin, B., *Formateurs et formation multimédia*, Les éd. d'Organisation, Παρίσι, 1990, σ. 240.

18 Lenoir, H., «Multimédia: entre mythe et réalité», *Le Journal du Multimédia*, αριθ. 22, Οκτώβριος 1997, σ. 8-9.

Όσον αφορά στους «ανεξάρτητους και υπεύθυνους» καταρτιζόμενους, είναι σαφές ότι τα νέα μέσα μεταβάλλουν όχι μόνο τη στάση τους ως προς το περιεχόμενο, αλλά και τις χρησιμοποιούμενες τεχνικές και εξοπλισμό, με τα οποία έχουν ήδη εξοικειωθεί με τα παιχνίδια στον υπολογιστή και τα οποία υπάρχει κίνδυνος να συγχέουν με τα μεταφερόμενα μηνύματα. Η προσωπική μελέτη πρέπει κι αυτή να διδαχτεί. Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι ένα από τα μειονεκτήματα της χρήσης των πολυμέσων είναι η απομόνωση των εκπαιδευόμενων, οι οποίοι, ιδιαίτερα στην περίπτωση της επαγγελματικής κατάρτισης, έχουν ανάγκη από την ενθάρρυνση και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους από εκπαιδευτές που ανήκουν στο διδακτικό περιβάλλον.

Οι εκπαιδευτές λοιπόν δεν πρόκειται σύντομα να εξαφανιστούν, είναι όμως γεγονός ότι ο ρόλος τους μεταβάλλεται και γίνεται πολυδιάστατος, λόγω της τεράστιας επένδυσης που πραγματοποιείται στον τομέα των τηλεπικοινωνιών καθώς επίσης και λόγω της σύστασης μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) που προχωρούν στη δημιουργία κέντρων για τη χρήση των πολυμέσων.

Κάθε χρόνο, στο Κέντρο Barbican του Λονδίνου, αυτές οι ΜΜΕ (καθώς επίσης και ορισμένες μεγάλες εταιρείες) εκθέτουν προϊόντα που καλύπτουν πολλούς τομείς (όχι μόνο την εκπαίδευση) και αποτελούν απόδειξη της δημιουργίας πραγματικών αγορών, συμπε-

ριλαμβανομένης και της αγοράς εργασίας.

Ένας επισκέπτης της έκθεσης μπορεί να πιστέψει ότι τα πάντα έχουν ήδη γίνει, όλα ήδη υπάρχουν και το μόνο που απομένει είναι οι επικεφαλής του τομέα της κατάρτισης, ή γενικότερα της εκπαίδευσης, να προχωρήσουν στην αγορά των πολυμέσων και να τα εισάγουν στα σχολεία, στα κέντρα κατάρτισης, στις εταιρείες ή στα σπίτια πειθαρχημένων και αποφασισμένων εκπαιδευομένων. Αλλά τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά.

Από το ετερόκλητο αυτό σύνολο των μέσων πρέπει να επιλεγούν εκείνα που ανταποκρίνονται στο μεγαλύτερο βαθμό στους επιθυμητούς στόχους. Η επιλογή προϋποθέτει από τους εκπαιδευτές ιδιαίτερη ικανότητα αξιολόγησης των μέσων, με βάση τα εκπαιδευτικά κριτήρια που συνδέονται με συγκεκριμένους στόχους και μεθοδολογίες, όπως επίσης και με βάση τους διαθέσιμους πόρους.

Στη συνέχεια, τα επιλεγμένα μέσα πρέπει να ενταχθούν στα διδακτικά βοηθήματα που κρίνονται πρόσφορα για την επίτευξη των στόχων αυτών, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη τα παραδοσιακά βοηθήματα, κάποια από τα οποία εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο. Το πραγματικό δεν πρέπει να συγχέεται με το εικονικό.

Τέλος, οι μοναχικές αυτές και εξατομικευμένες μέθοδοι κατάρτισης πρέπει να συμπληρωθούν από μια οργανωμένη προσπάθεια, ώστε οι μαθησιακές δυσκολίες

του ατόμου να τοποθετούνται στο πλαίσιο της συλλογικής προσπάθειας όλων των καταρτιζομένων.

Κατά την κατάρτιση των εκπαιδευτών, η απόκτηση των νέων αυτών δεξιοτήτων, συχνά συγχέεται με την ικανότητα τεχνικού χειρισμού, την άριστη γνώση της επεξεργασίας δεδομένων και τη δυνατότητά τους να παράγουν εκπαιδευτικό λογισμικό. Είναι αλήθεια ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι ομάδες παραγωγής δεν διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες διδασκαλίας, αυτό όμως οφείλεται στη δυσκολία ανεύρεσης εκπαιδευτικών ικανών να συμμετάσχουν στην κοινή αυτή προσπάθεια.

3.5 Υπόθεση 5

Τα κονδύλια που προορίζονται για την ανάπτυξη λογισμικού και προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι σαφώς μικρότερα από αυτά που διατίθενται για το υλικό και τις λεωφόρους της πληροφόρησης, τα οποία χρησιμοποιούνται και για άλλους σκοπούς.

Υπάρχει η εντύπωση ότι το Διαδίκτυο έκανε ξαφνικά την εμφάνισή του στην Ευρώπη στα τέλη της δεκαετίας του '60. Και όμως την εποχή εκείνη ήταν ήδη 15 ετών, προϊόν έρευνας των αμερικανικών πανεπιστημίων, χρηματοδοτούμενο κυρίως από το αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας. Αρχικά το Διαδίκτυο ήταν συνδε-

δεμένο με μεγάλα κεντρικά συστήματα μέσω τηλεφωνικών γραμμών κι εξυπηρετούσε χιλιάδες χρήστες από τερματικά, με βάση κοινές τράπεζες δεδομένων. Πολύ σύντομα, μεγάλος αριθμός φοιτητών άρχισε να εκμεταλλεύεται τα προσφερόμενα από το Διαδίκτυο εργαλεία, τα οποία αρχικά αποτελούσαν πρωτόκολλα TCP/IP που προσδιόριζαν την ταυτότητα του υπολογιστή και τα μέσα που χρησιμοποιούσε στην επικοινωνία. Όπως οι ερασιτέχνες παραγωγοί του ραδιοφώνου, οι φοιτητές αυτοί πραγματοποίησαν κάθε είδους επαφή κι εργάστηκαν αμέτρητες ώρες, συνήθως δίχως αμοιβή, συμβάλλοντας αποφασιστικά στη θεαματική εξέλιξη του Διαδικτύου: 96 χώρες έχουν άμεση σύνδεση, σε 179 χώρες υπάρχει πρόσβαση τουλάχιστον μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Στην τεράστια αυτή επιτυχία, που έχει ακόμη πολύ μέλλον μπροστά της, υπολογίζεται μόνο ο αριθμός των συνδεδεμένων με το δίκτυο υπολογιστών, ενώ ο αριθμός των χρηστών –33 εκατομμύρια το 1997– αποτελεί μόνο μια εκτίμηση¹⁹. Κάποιοι διπλασιάζουν τον αριθμό αυτό, στο πνεύμα ίσως του προσπλυτισμού, καθώς οι «περιπνητές του δικτύου» τείνουν να εξασκούν την τέχνη τους ως θρηνσκεία.

19 Βάσει στοιχείων της τράπεζας δεδομένων Paribas, το 1989 το Διαδίκτυο αριθμούσε 52 εκατ. χρήστες στη Βόρειο Αμερική, 38 εκατ. στην Ευρώπη και 40 εκατ. στον υπόλοιπο κόσμο. Οι εκτιμήσεις τους για το 2003 κάνουν λόγο για 100 εκατ., 98 εκατ. και 152 εκατ. αντίστοιχα, με ένα σύνολο 350 εκατ. χρηστών.

Τι θέση παίρνουν τα ζητήματα της κατάρτισης μέσα στην τεχνολογική αυτή έκρηξη;

Είναι λογικό, αν λάβουμε υπόψη ότι αφετηρία ανάπτυξης υπήρξαν τα πανεπιστήμια, με ύστερη κινητήρια δύναμη το αμερικανικό Επιστημονικό Ίδρυμα (NSF), το 36% των πρώτων εφαρμογών να αφορά την εκπαίδευση, αν και αυτό δεν ήταν το μεγαλύτερο ποσοστό (42% αφορούσε τις εμπορικές δραστηριότητες). Το Διαδίκτυο δεν αποτελεί απλά ένα δίκτυο τηλεματικής πληροφόρησης. Το επιλέγουμε προφανώς διότι οι πιο πρόσφατες δημοσιεύσεις και εφαρμογές τού αποδίδουν ηγετικό ρόλο και διότι πιστεύουμε ότι αναπτύσσεται συνεχώς και αντιπροσωπεύει το αρχέτυπο για τη λεωφόρο της πληροφόρησης. Είναι ένας τρόπος προαγωγής της τηλεκατάρτισης και της προσωπικής μελέτης. Επίσης, επιλέξαμε να το παρουσιάσουμε διότι δεν ανήκει σε κανέναν και κατά μία έννοια είναι ένας χώρος του τυχαίου –μπορείς να βρεις εκεί μόνο όσα έχουν τοποθετήσει ορισμένοι άλλοι. Στον τομέα που μας ενδιαφέρει, δηλαδή τη θέση της τηλεκατάρτισης στις νέες μεθόδους κατάρτισης των εκπαιδευτών, μπορούν να γίνουν δύο χρήσιμες παρατηρήσεις. Στο Διαδίκτυο μπορεί κάποιος να βρει τα πάντα και τίποτε. Η εμφάνιση ή όχι ενός «προϊόντος» στα αρχεία δεν εξασφαλίζει την ποιότητα του προϊόντος. Όπως πράττει η ISFOL στην Ιταλία (συνεργάζεται με τη Scienter), οφείλουμε να καθορίσουμε το περιεχόμενο των προγραμμάτων κατάρτισης για τους εκπαιδευτές

και να το διαμορφώσουμε με βάση συγκεκριμένους στόχους²⁰. Συχνά κάποιος έχει την αίσθηση ότι «περιηγείται το Διαδίκτυο» χωρίς πυξίδα, όπως και στη θάλασσα, και γι' αυτό το λόγο δεν υπάρχει συνοχή μεταξύ των σελίδων, των εικόνων, των γραφικών, κλπ., που άλλωστε δεν δημιουργήθηκαν για το σκοπό αυτό. Όπως συνηθίζουν, οι κρατικοί φορείς μόλις ανακαλύψαν τα μέσα που προσφέρει το Διαδίκτυο όσον αφορά τη συνεργασία με τους εκπαιδευτές και τα κέντρα κατάρτισης, υιοθέτησαν το σύστημα των δικτύων (χιλιάδες τερματικά εγκαταστάθηκαν στα σχολικά συγκροτήματα!), χωρίς ωστόσο να φροντίσουν για το κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό ή να διευκρινίσουν τη θέση ή τις λειτουργίες των νέων αυτών πηγών πληροφοριών στη διαδικασία της μάθησης.

Όσοι έλπιζαν ότι η χρήση του Διαδικτύου θα μειώσει το ποσοστό αποτυχίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και θα οδηγήσει σε καλύτερα αποτελέσματα στη βασική επιμόρφωση και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση, πιθανότατα θα απογοητευτούν –εκτός και αν επιβεβαιωθεί ο φόβος ορισμένων διδασκόντων, που εκφράζεται σε συνδικαλιστικές εκδόσεις, και επιχειρηθεί η αντικατάσταση εκπαιδευτών από «μηχανές διδασκαλίας».

Ωστόσο, παρά τα σχόλια και τις επιφυλάξεις που έχουν εκφραστεί, δεν μπορούμε να αρνηθούμε την ύ-

20 Dondi, C., *Connaître le Sanpaolo*, έγγραφο προβληματισμού για το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, Γενεύη, 1990, σ. 9.

παρξη των δικτύων και το σημαντικό τους πλεονέκτημα, όπως το έθεσε εξάλλου και ο L. Rodriguez-Rosella, Πρόεδρος της Επιτροπής Διαχείρισης του προγράμματος DELTA το 1991: ότι «δεν γνωρίζουν σύνορα».

Αλλά ποιος θα είναι ο ρόλος του εκπαιδευτή, αν δεν χάσει την άμεση σχέση του με τον εκπαιδευόμενο, εάν ο τελευταίος περνάει όλο και περισσότερο χρόνο περιηγούμενος τα υπάρχοντα δίκτυα; Οι δυνατότητες είναι πολλές.

Η κατάρτιση εντός των επιχειρήσεων έχει ως αποτέλεσμα οι εκπαιδευτές να μεταβάλλονται σε διαχειριστές εξατομικευμένων μαθημάτων κατάρτισης, που στηρίζονται σε δίκτυα και εκπαιδευτικά λογισμικά «φτιαγμένα στα μέτρα» της εταιρείας. Τα εκπαιδευτικά αυτά λογισμικά έχουν καταρτιστεί από εξειδικευμένες εταιρείες, το προσωπικό των οποίων περιλαμβάνει και απόφοιτους σχεδιαστές προγραμμάτων κατάρτισης.

Η βασική κατάρτιση παραμένει άγνωστος συντελεστής, καθώς ένας αριθμός εκπαιδευτικών στόχων (τεχνολογία, στάση ζωής) δεν προσεγγίζονται από τα πολυμέσα.

Μπορούμε όμως να ελπίζουμε ότι τα υπάρχοντα κονδύλια θα κατανεμηθούν έτσι ώστε να εμφυσήσουμε στις μελλοντικές γενιές τις αξίες της ευρωπαϊκής ταυτότητας, προσαρμόζοντας, όσο το δυνατόν καλύτερα, το λογισμικό στις μεθόδους διδασκαλίας της εποχής μας.

Συμπεράσματα

Με βάση την εκτενή επαγγελματική εμπειρία στη χρήση των μέσων στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης διατυπώθηκαν κι άλλες υποθέσεις, κάποιες από τις οποίες είναι προφανείς:

Ο εκπαιδευτής κάνει όμοια χρήση των μέσων ως καταρτιζόμενος και ως εκπαιδευτής.

Η υπόθεση αυτή, η οποία αναφέρθηκε και παραπάνω (στην περίπτωση του υποδηματοποιού με τα κακής ποιότητας παπούτσια) μοιάζει ίσως αόριστη, καθώς η έκφραση «με τον ίδιο τρόπο» μπορεί στην πραγματικότητα να έχει θετικό αλλά και αρνητικό περιεχόμενο. Εκτός από τα προγράμματα σε εφαρμογή, που αναπτύχθηκαν αρχικά από φορείς κατάρτισης κι όχι από εν ενεργεία εκπαιδευτές, δεν υπήρξε σχεδόν ποτέ έως τώρα μια μέθοδος κατάρτισης των εκπαιδευτών με τη χρήση πολυμέσων.

Η αύξηση του αριθμού των νέων μέσων ανοίγει το δρόμο στην προσωπική επιλογή και μελέτη.

Αυτό είναι σχεδόν αυταπόδεικτο. Ωστόσο, φαίνεται ότι η πληθώρα και η ποικιλία των τεχνολογικών μέσων δεν οδηγεί απαραίτητα και σε πιο κατάλληλες εφαρμογές. Ορισμένες δημοσιεύσεις δίνουν συχνά την εντύπωση ότι χρησιμοποιούνται πρωτοποριακά προγράμματα για πράγματα που θα μπορούσαμε να τα επιτύχουμε με απλούστερα μέσα.

Η χρήση των νέων μέσων από τους εκπαιδευτές παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις, ανάλογα με το βαθμό του επαγγελματισμού τους.

Αυτός ο “επαγγελματισμός” (κατά την ιταλική έννοια *professionalità*) συνδέεται με την έννοια του βαθμού «εμπειρογνωμοσύνης» σε ένα επάγγελμα. Για να αξιολογήσουμε την αποτελεσματικότητα ενός προγράμματος κατάρτισης δεν θα εξετάσουμε τον αριθμό των χρηστών στο Διαδίκτυο ή τον αριθμό των χρησιμοποιούμενων εκπαιδευτικών δορυφόρων. Ομοίως αμφίβολη όμως είναι και η δήλωση γνωστού ακαδημαϊκού, ο οποίος δηλώνει κομπάζοντας ότι στο σπίτι του δεν έχει καν τηλεόραση.

Τα νέα μέσα ωθούν τους εκπαιδευτές να αναλαμβάνουν μεγαλύτερο ρόλο στην αξιολόγηση.

Στο σχολικό περιβάλλον η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του εκπαιδευτικού συστήματος υπήρξε πάντα σημαντική, όχι μόνο γιατί ήταν και παραμένει το τελικό σημείο της διδακτικής διαδικασίας, αλλά και διότι αντιπροσωπεύει την «επίσημη αναγνώριση» των αποτελεσμάτων. Ολόκληροι θεσμοί συστάθηκαν (όπως και το *baccalauréat* στη Γαλλία) για την επισημοποίηση, συχνά σε βαθμό που αγγίζει την υπερβολή, της μορφής και του περιεχομένου των εξετάσεων που οδηγούν στην απόκτηση πτυχίων και διπλωμάτων. Αντιθέτως, στην περίπτωση της επαγγελματικής κατάρτισης –ίσως επειδή η απόκτηση της τεχνογνωσίας μπορεί να εξακριβωθεί ευκολότερα στην εφαρμογή της– η αξιολόγηση των

αποτελεσμάτων έχει συχνά αμεληθεί. Η χρήση των μέσων έχει τροποποιήσει αυτή την «αδιαφορία» όσον αφορά τα αποτελέσματα, όχι μόνο επειδή η αλληλεπίδραση του μηνύματος προϋποθέτει εκτίμηση της παρέμβασης του μαθητή, αλλά και επειδή ενυπάρχει και η σύγκριση των απαντήσεων του με τις απαντήσεις άλλων καταρτιζομένων. Αυτή η βασισμένη στις εξετάσεις προσέγγιση, η οποία άρχισε με την ανάπτυξη προγραμματισμένων οδηγιών, οδήγησε επιπλέον στην εκτίμηση και του τρόπου διδασκαλίας (επιτυχημένο θεωρείται το μάθημα στο οποίο το 80% των εκπαιδευομένων δίνει κατά 80% σωστές απαντήσεις – Skinner). Το μεγαλύτερο μέρος των προγραμματισμένων οδηγιών που εφαρμόζονται από υπολογιστή περιλαμβάνει το δικό τους σύστημα αξιολόγησης (προκαταρκτικές, ενδιάμεσες και τελικές εξετάσεις). Ωστόσο, σπάνια συνοδεύονται από σύστημα τυποποίησης που να δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα σύγκρισης των αποτελεσμάτων τους με τα αντίστοιχα της «εικονικής» τους τάξης.

Αν και είναι σχετικά εύκολο να υπολογίσει κανείς τον αριθμό των εκπαιδευτών και των καταρτιζομένων που είναι εγγεγραμμένοι ή εργάζονται σε κολέγια ή κέντρα κατάρτισης, δεν είναι εξίσου εύκολο να υπολογίσει και τον αριθμό αυτών που κάνουν χρήση των «εναλλακτικών» συστημάτων κατάρτισης της επαγγελματικής κατάρτισης, των ανοιχτών για όλους μαθημάτων κατάρτισης, της παράλληλης εργασίας και κατάρτισης, κλπ. Είναι σχεδόν αδύνατο να εκτιμηθεί ο συνολικός αριθ-

μός των ατόμων που ασχολούνται με τη βασική ή ανώτερη κατάρτιση στο σπίτι τους, μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή τους με τη βοήθεια των εγχειριδίων τους, των κασετών κλπ., και με όπλο την τεράστια αποφασιστικότητα τους να επιτύχουν. Η κατάσταση αυτή, η οποία είναι κοινή σε όλα τα βιομηχανικά κράτη, θέτει πολλά ερωτήματα:

- Αυτή η πληθώρα των μέσων εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι προσιτή σε όλα τα μέλη της κοινωνίας; Ένα θέμα που βρίσκεται στο προσκήνιο εδώ και πολύ καιρό είναι κατά πόσον τελικά η χρήση των νέων αυτών μέσων «εκδημοκρατίζει», ή αντιθέτως αν αποτελεί προνόμιο των εύπορων τάξεων, όσων δηλαδή διαθέτουν ήδη πόρους. Μήπως απλά συμβάλλουν στην περαιτέρω μόρφωση των ήδη μορφωμένων ανθρώπων;
- Οι εφευρέσεις και οι καινοτομίες στον τομέα των ηλεκτρονικών, υπολογιστών και επικοινωνιών εξακολουθούν να πολλαπλασιάζονται. Πολύ γρήγορα θα έχουμε τη δυνατότητα να μιλούμε στον υπολογιστή μας, δηλαδή στον εκπαιδευτή μας, μέσω ενός μικρού παράθυρου στην οθόνη. Η μεθοδολογία διαχείρισης των νέων διδακτικών σχέσεων δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως, καθώς έως τώρα υπήρξαν μόνο προσαρμογές του παραδοσιακού συστήματος ερωταποκρίσεων στις νέες τεχνολογίες (ειδικότερα στην ταχύτητα επικοινωνίας).
- Είναι το ποντίκι με το οποίο κινούμαστε στην οθόνη του υπολογιστή μας, προάγγελος της νέας μεθόδου;
- Κάποτε οι άνθρωποι προέβλεπαν ότι τον ειδικευμένο εργάτη θα τον αντικαθιστούσε το προγραμματιζόμενο ρομπότ. Το εργοστάσιο δεν θα χρειαζόταν πλέον εργάτες, καθώς θα λειτουργούσε εξολοκλήρου με ευέλικτα συστήματα που θα υπάκουαν στις εντολές εξελιγμένων υπολογιστών. Όπως συμβαίνει και στην περίπτωση της εργασίας από το σπίτι, στόχος ήταν η ευρεία διάδοση των νέων μεθόδων κατάρτισης μέσω ενός ασύρματου δικτύου. Αλλά τι θέση έχουν οι παραδοσιακοί εκπαιδευτές σε αυτόν τον «ιδανικό κόσμο»;
- Πιο ρεαλιστικά και άμεσα, με ποιο τρόπο θα συνυπάρξουν αυτά τα συστήματα κατάρτισης –το ένα πιο παραδοσιακό, με δική του οργάνωση, χρονοδιαγράμματα και σύστημα πιστοποίησης, και το άλλο εξατομικευμένο, ευέλικτο και εσωτερικό; Είναι άραγε νοπή η ενοποίηση των δύο αυτών συστημάτων, η οποία θα προϋπέθετε εκ βάθρων αναθεώρηση των προγραμμάτων, της οργάνωσης και του συστήματος πιστοποίησης; Αν εξαιρέσουμε από τον ανθρώπινο πληθυσμό το μικρό εκείνο ποσοστό που αντιτίθεται κατηγορηματικά σε κάθε καινοτομία, τι αναλογία Ευρωπαίων είναι έτοιμη να δεχτεί τις θεμελιώδεις αυτές αλλαγές; Ειδικότερα, οι εταιρείες θα συνεχίσουν να συμμετέχουν στη βασική και συνεχιζόμενη εναλλασόμενη κατάρτιση, εάν τα σχολικά συστήματα παραμένουν από τεχνολογικής άποψης απηρχαιωμένα;

Μελετώντας το υλικό τεκμηρίωσης δεν συναντήσαμε αυτά τα ερωτήματα, ούτε φυσικά τις απαντήσεις τους. Και όμως το Διαδίκτυο είναι παντού. Στις εφημερίδες γίνονται ειδικά αφιερώματα για την παρουσίαση των καινοτομιών στον τομέα των πολυμέσων. Τα τηλεοπτικά προγράμματα κάνουν το ίδιο, εναλλάσσοντάς τα με βιντεοπαιχνίδια. Τα κυβερνοκαφέ ανοίγουν τις πόρτες και τις οθόνες των υπολογιστών τους σε νεότερους και μν. Οι εκδοτικοί οίκοι δημιουργούν τμήματα που ειδικεύονται σε εκπαιδευτικά και πολιτιστικά CD-ROM σε διάφορες ευρωπαϊκές γλώσσες. Όπως δηλώνει και ο Michel Serres σε δημοσιογράφο της εφημερίδας *Le Monde*: «Βρισκόμαστε στην απαρχή ενός νέου τρόπου συμμετοχής στη γνώση».

Τι θα συμβεί στους εκπαιδευτές κατά τη διάρκεια της αργής αλλά αναπόφευκτης αυτής μεταβολής;

Περιέργως κανείς δεν γνωρίζει τι πρόκειται να συμβεί. Οι σχετικές δημοσιεύσεις, είτε έχουν γραφτεί από εκπαιδευτές (οι οποίοι υπερασπίζονται το επάγγελμά τους) είτε από υποστηρικτές της αλλαγής, οι οποίοι εξυμνούν τα πλεονεκτήματα των νέων τεχνικών εκπαίδευσης και κατάρτισης με όλο το ζήλο του νεοφώτιστου. Η πλειοψηφία παραμένει σιωπηλή, αν και γνωρίζουμε ότι πολλές νέες καινοτομίες προκύπτουν από τα πολυάριθμα πειράματα που πραγματοποιούνται στο παρασκήνιο από ορισμένους τολμηρούς εκπαιδευτές.

Θα είχε ενδιαφέρον να γνωρίζαμε τη στάση των εκπαιδευτών όλων των επιπέδων, κάθε νοοτροπίας, από όλα

τα συστήματα βασικής κατάρτισης, ως προς τη χρήση των νέων μέσων κατάρτισης κι εκπαίδευσης στα διάφορα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τι συμβαίνει με τους εκπαιδευτές των εκπαιδευτών; Υπερασπίζονται την αλλαγή ή υπεραμύνονται της ισχύουσας τάξης πραγμάτων;

Η κατάρτιση των εκπαιδευτών δεν λαμβάνεται υπόψη στο κύριο μέρος του προϋπολογισμού για την παιδεία και συχνά συγχέεται με την τεχνική επιμόρφωση ή θέτει κοινωνικο-οικονομικούς ή πολιτικούς αντικειμενικούς στόχους, που αναμφισβήτητα συμβαδίζουν με τις επιθυμίες των εκπαιδευτών αλλά ελάχιστη σχέση έχουν με τις προκύπτουσες αλλαγές του ρόλου τους. Αυτή η αμέλεια είναι ίσως ένα σημάδι της αδυναμίας να κατάρτιστούν νέοι εκπαιδευτές που να μπορούν να χειρίζονται μια διαφορετική διδακτική σχέση.

Χωρίς αμφιβολία θα ήταν χρήσιμο αν, ξεκινώντας από συγκεκριμένα επιτεύγματα των εκπαιδευτών που συνεργάζονται με κέντρα ανοιχτά για το κοινό ή ασχολούνται με την κατάρτιση εξ αποστάσεως, προσδιορίζαμε συστήματα για την ένταξη των πολυμέσων στο οπλοστάσιο των διδακτικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται από τους εκπαιδευτές.

Υπάρχει όμως η στιγμή που ο εκπαιδευτής μπαίνει στο περιθώριο ή πιο συγκεκριμένα που ο εκπαιδευόμενος γίνεται εκπαιδευτής. Όπως προαναφέρθηκε, η προσωπική μελέτη είναι κάτι που διδάσκεται. Πολύ συχνά, πάνω από το βιβλίο που μόλις αγόρασε, ή ακούγοντας το

κασετόφωνο να τον διορθώνει συνεχώς, ή μπροστά από μια οθόνη που του επισημαίνει κάθε του λάθος, ο εκπαιδευόμενος αποθαρρύνεται και μάταια αναζητάει έναν εκπαιδευτή για να τον κατευθύνει. Ο αυτοδίδακτος πρέπει να γνωρίζει με ποιο τρόπο θα κάνει επιλογή των βοηθημάτων του. Πρέπει να γνωρίζει πώς να τα αξιολογεί, να τα συμπληρώνει με την προσωπική του εργασία και με συμμετοχή σε ομάδες κατάρτισης, και φυσικά πρέπει να είναι σε θέση να ανεξαρτητοποιηθεί. Ένας εκπαιδευόμενος με επιτυχημένη επαγγελματική πορεία δεν αντιμετωπίζει τέτοιου είδους δυσκολίες. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με άλλες περιπτώσεις. Στις περιπτώσεις αυτές το άτομο έχει ανάγκη υποστήριξης, γιατί εκτός από τη γνώση και τεχνογνωσία αναζητά και μια οικεία παρουσία.

Ορισμένοι μιλούν για «αλλεργία» που προκαλεί η βοηθούμενη από μηχανήματα κατάρτιση, η οποία δεν επιτρέπει στους μαθητές να επιτύχουν τους εκπαιδευτικούς τους στόχους. Είναι αλήθεια ή πρόκειται για δικαιολογία; Αυτό αξίζει να διερευνηθεί και να αναζητηθούν τα αίτια.

Χωρίς αμφιβολία, η κατανόηση της στάσης των εκπαιδευτών προς τη χρήση των νέων μέσων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, η περιγραφή των συστημάτων ένταξης των πολυμέσων στο οπλοστάσιο των μεθόδων διδασκαλίας, ο καθορισμός των ορίων της χρήσης αυτών των μεθόδων σε σχέση με τα χαρακτηριστικά των καταρτιζομένων αποτελούν αντικείμενα προς

μελέτη στο μέλλον. Αυτές οι μελέτες όμως δεν εκπονούνται στο τυπικό πλαίσιο των παραδοσιακών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τα συστήματα αυτά, όπως και η σχετική με τον τομέα αυτό βιβλιογραφία, υφίστανται αυτή τη στιγμή τις ίδιες θεμελιώδεις αλλαγές.

Κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων μηνών του έτους 1998, εντελώς κατά τύχη, δύο γαλλικές εκδόσεις²¹, μια «επιστημονική» και μια πιο «λαϊκή»²² επιχειρήσαν, άμεσα αλλά και με πλάγιο τρόπο, να καθορίσουν τις πραγματικές ή αναμενόμενες μεταβολές στη σχέση της διδασκαλίας, σε συνάρτηση με τη χρήση των νέων μέσων στην εκπαίδευση. Αναφέρονται μόνο στις ειδικές δεξιότητες του εκπαιδευτή σε σχέση με το Διαδίκτυο. Η πλοήγηση στο Διαδίκτυο μετατρέπεται σε απαραίτητη δεξιότητα για κάθε εκπαιδευτή (και καταρτιζόμενο). Σε αυτό πρέπει επίσης να προστεθεί:

- εξοικείωση με την εικόνα (το νέο της κύρος έναντι του λόγου)·
- εκπαίδευση εξ αποστάσεως (πραγματική και εικονική)·
- υπέρβαση των διαφορετικών μορφών γνώσης, της τεχνογνωσίας, του τρόπου ζωής, του βαθμού αλλη-

21 Centre Inffo, *Actualité de la formation permanente*, αριθ. 156, Σεπτ.-Οκτ. 1998, Φάκελος «Formation ouverte à distance», Le Monde de l'Education, Apprendre à distance, ειδική έκδοση Σεπτ. 1998.

22 Τα επίθετα «επιστημονική» και «λαϊκή» αναφέρονται αποκλειστικά στην προέλευση των δημοσιεύσεων.

λεπίδρασης των κλάδων της γνώσης (προς μια νέα έννοια του πολίτη).

Σε αυτές και πολλές άλλες εκδόσεις (π.χ. ειδικά αφιερώματα σε πολλές εφημερίδες και περιοδικά), πρέπει επίσης να σημειώσουμε τα εξής:

- Πέρα από τις δεξιότητες που περιγράψαμε, ενδιαφέρον θα είχε και η σύνταξη καταλόγου με τις ειδικές δεξιότητες που απαιτείται να έχει ο εκπαιδευτής στο νέο του μεσολαβητικό ρόλο.
- Επικρατεί ακόμα κάποια σύγχυση, ιδιαίτερα στη στατιστική ανάλυση, μεταξύ μαθημάτων δι' αλληλογραφίας και εκπαίδευσης εξ αποστάσεως, μεταξύ κέντρων κατάρτισης ανοιχτών στο κοινό και χρήσης των πολυμέσων σε μια διαλογική, εξατομικευμένη διδακτική σχέση.
- Τέλος, απαραίτητο στοιχείο ενός εκπαιδευτικού συστήματος, είναι «το διάλειμμα» ή η αμοιβαία εκπαίδευση. Άλλωστε, κατά κοινή ομολογία, η πιο χρήσιμη ώρα στα συνέδρια και τις διαλέξεις είναι η ώρα του καφέ. Αυτοί που έχουν επιλέξει την εκπαίδευση εξ αποστάσεως διατρέχουν τον κίνδυνο να στερηθούν στην «εικονική τάξη» την οικειότητα της άμεσης επαφής. Θα καταφέρουν οι εκπαιδευτές να εφεύρουν μια μέθοδο που να αντισταθμίζει την ψυχρότητα των τηλεπικοινωνιών; Αυτό είναι μια άλλη ιστορία, την οποία η εφημερίδα «Trends-Tendances» στο φύλο της 28.2.1999 απεκάλεσε «Website Story».

Σημείωση επί της μεθοδολογίας

Όπως προαναφέρθηκε, η παρούσα εργασία δεν είχε σκοπό την κατάρτιση εκτενούς κατάστασης των εκδόσεων που, υπό τον έναν ή άλλο τίτλο, αναφέρονται σε καινοτόμες μεθόδους προετοιμασίας των εκπαιδευτών για τη χρήση νέων μέσων.

Μας δόθηκε όμως η ευκαιρία να αξιολογήσουμε ουκ ολίγα έγγραφα και επιχειρήσαμε να επισημάνουμε ό,τι θετικό έχουν να συνεισφέρουν.

Η καταχώριση ή όχι κάποιας εργασίας στη βιβλιογραφία μας δεν θα πρέπει να θεωρηθεί κριτήριο ποιότητας, δεδομένου του όγκου των εγγράφων στα οποία ανατρέξαμε μέσα σε ένα τόσο περιορισμένο χρονικά διάστημα.

Σε αυτό οφείλεται και η μορφή της παρούσας μελέτης, που δεν είναι μια σειρά παραθέσεων κατ' ανάγκη υποκειμενικών και περιορισμένων, αλλά περιλαμβάνει τα παρακάτω:

- ένα «ευρετήριο» με τις κυριότερες δημοσιεύσεις στην ευρωπαϊκή αγορά·
- αποσπάσματα από συγγραφείς, ως δευτερεύουσες πηγές πληροφοριών·
- αναφορές σε δημοσιεύματα που μπορούν να εντοπιστούν στο Διαδίκτυο.

Βεβαίως, δόθηκε προτεραιότητα σε δημοσιεύματα στη γαλλική και αγγλική γλώσσα, χωρίς να παραβλέπονται

οι εργασίες που εκπόνησαν τα κοινοτικά όργανα, τα οποία αναπτύσσουν έντονη δραστηριότητα στον τομέα –π.χ. οι εκδόσεις των προγραμμάτων ΓΔ XII «Κοινωνία της πληροφόρησης» (το τέταρτο εκ των οποίων βρισκόταν υπό υλοποίηση από το 1994 ως το 1998). Το ίδιο ισχύει και για εκδόσεις φορέων αρμόδιων για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, στο πλαίσιο γνωστών προγραμμάτων (Leonardo και Socrates), ή όχι τόσο ευρέως γνωστών, όπως τα προγράμματα MEDIA II και INFO 2000, που αποσκοπούν στη δημιουργία συνδέσμων μεταξύ παραδοσιακών εκπαιδευτών και νέων σχεδιαστών κατάρτισης.

Στο πεδίο που καλύπτεται από την παρούσα μελέτη, πρέπει οπωσδήποτε να αναφερθούμε στις εργασίες της Ομάδας Σχεδιασμού που ασχολείται με λογισμικά εκπαιδευτικού χαρακτήρα ή πολυμέσων, και η οποία, το 1995 και με πρωτοβουλία της Επιτροπής, ανέλαβε να αναλύσει την κατάσταση της αγοράς και των χρήσεων των εκπαιδευτικών πολυμέσων στην Ευρώπη. Η ομάδα προτείνει ορισμένα σχέδια δράσεων στην έκθεση που συνέταξε το 1996. Η έκθεση έχει τη μορφή κατάστασης όπου καταγράφονται 6 ευρήματα και 15 συστάσεις σχετικά με τη χρήση των πολυμέσων σε διάφορα επίπεδα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης²³. Μπορεί, συνεπώς, να θεωρηθεί ως το «ne plus ultra» της πληροφόρησης, ακόμη και αν μια περιοδική έκδοση χρησιμοποιεί τον ίδιο όρο για να υποδεχτεί την επιστροφή του υπεύ-

θυνου εκπαιδευτή στην οθόνη, εν μέσω καταϊγισμού εικόνων.

23 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ XXII, *Εξ αποστάσεως και ανοιχτή εκπαίδευση στα κράτη μέλη της ΕΕ*, 1996, σ. 20.

Το πρώτο μέρος της έκθεσης βασίζεται σε 6 ευρήματα:

1. Την εμφάνιση των πολυμέσων οικογενειακής εκπαίδευσης.
2. Την ευρωπαϊκή εμπορική προμήθεια εκπαιδευτικών πολυμέσων
3. Τη δυνατότητα χρήσης των πολυμέσων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (κατάρτιση δασκάλων).
4. Το πανεπιστήμιο ως εργαστήριο για νέες μορφές διδασκαλίας.
5. Τα πολυμέσα στην υπηρεσία της καινοτομίας στην εκπαίδευση.
6. Οι ετερογενείς ανάγκες της επαγγελματικής κατάρτισης.

Το δεύτερο μέρος της έκθεσης περιέχει 15 συστάσεις:

1. Τη διευκόλυνση, ως το έτος 2000, της πρόσβασης όλων σε όλα τα υλικά πολυμέσων (δασκάλιοι, φοιτητές, βιβλιοθήκες, εταιρείες).
2. Τη συζήτηση των εν λόγω στόχων σε όλα τα επίπεδα δράσης.
3. Την κινητοποίηση και το συντονισμό των πρωτοβουλιών της Κοινότητας.
4. Τον καθορισμό των προτεραιοτήτων του προγράμματος «Εφαρμογές της τηλεματικής» (θεματικές και καινοτόμες εφαρμογές).
5. Ομοίως για το πρόγραμμα «Τεχνολογίες της πληροφόρησης».
6. Ομοίως για το πρόγραμμα «Οριστική κοινωνικοοικονομική έρευνα».
7. Ομοίως για το πρόγραμμα της διεθνούς συνεργασίας (αναπτυσσόμενες χώρες).
8. Ομοίως για το πρόγραμμα «Κατάρτιση και δυνατότητα κινητικότητας για ερευνητές».
9. Ομοίως για το πρόγραμμα Socrates.
10. Ομοίως για το πρόγραμμα Leonardo.
11. Ομοίως για το πρόγραμμα MEDIA II.
12. Ομοίως για το πρόγραμμα INFO 2000.
13. Ομοίως για τη χρήση των διαρθρωτικών ταμείων και των ευρωπαϊκών τηλεπικοινωνιακών δικτύων.
14. Τη διατύπωση μέτρων με στόχο την εξασφάλιση της πρόσβασης οποιουδήποτε επιθυμεί στα εκπαιδευτικά πολυμέσα.
15. Τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε έργα και υπηρεσίες μέσα από τη διαχείριση και την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας των δημιουργών.

Βιβλιογραφία

Πέρα από μερικά βασικά έργα, περιοριστήκαμε σε εκδόσεις της δεκαετίας του 1990, χωρίς με αυτό να απορρίπτουμε τα παλαιότερα έργα.

- AFPA, *Vocabulaire technique de la formation*, Παρίσι, 1997.
- ANCED, *Geria de la enseñanza a distancia*, Βαρκελώνη, 1990, σ. 370.
- Annoot, E., *Les formateurs face aux nouvelles technologies: le sens du changement*, Ohrys, Παρίσι, 1996, σ. 199.
- Arnoud, G., "Le formateur face au multimédia: entre complexité et perplexité", *Éducation permanente*, n° 127-96-2.
- Bert-Boltz, "Les formateurs face au multimédia", *Dossier du Centre Inffo*, n° 425, Μάρτιος 1995.
- Blandin, B., *Formateurs et formation multimédia*, Les éd. d'Organisation, Παρίσι, 1990, σ. 240.
- Blignières, A. de, *Critères et paramètres pour identifier l'innovation dans le domaine des nouvelles technologies appliquées à l'enseignement et à l'apprentissage*, Cedefop, 1998, σ. 22.
- Brabandère, L. de, *Le management des idées. De la créativité à l'innovation*, Dunod, 1998, σ. 187.
- Budo, M., "Formateur en entreprise: Quelles aptitudes pour quel métier?", *Gestion 2000*, σ. 111-120.
- Carre, P., "Nouvelles technologies, nouvelle pédagogie?", τρία άρθρα στα τεύχη n° 48-49-50, *Entreprises formation*, Δεκ. 1990, Μάρτιος 1991.
- Centre Inffo, CNAM, Oravep, *Multimédia et Formation: des mots et des concepts*, Παρίσι, Oravep, 1990, σ. 104.
- Conti, C., *Multimedialità e comunicazione formativa*, ISFOL, 1992.
- Delvaux, B., Dourte, F. & Verhoeven, M., "Transformation du métier d'enseignant", *Cahiers du Cerisis*, UCL, 96/2, σ. 115.
- Dondi, C., *Connaître le Sanpaolo*, Document de discussion pour le BIT, Γενεύη, 1990, σ. 9.
- Donnay, J., *Nouveaux médias pédagogiques: nouvelles voies pour la formation des formateurs*, FNDR, Ναμούρ, 1989.
- "Le guide de l'audiovisuel européen", *Edimedia*, n° 96-97, Βρυξέλλες, 1989.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Fourth Framework programme, Guide to participants* (1994-1998), 4η έκδοση, Λουξεμβούργο, 1996.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Ικανότητες στα πολυμέσα. Το κλειδί για τη μάθηση εξ αποστάσεως*, 1991, σ. 31.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Η εφεύρεση του αύριο. Προκαταρκτικές κατευθύνσεις για το πέμπτο πρόγραμμα-πλαίσιο*. Λουξεμβούργο, 1996.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ XXII, *Ανοιχτή και εξ αποστάσεως μάθηση στα κράτη μέλη της ΕΕ*, 1996, σ. 20.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ XIII, *Ερευνητική Δράση Δέλτα: Έρευνα και Ανάπτυξη σχετικά με τα τηλεματικά συστήματα για την ευέλικτη και εξ αποστάσεως μάθηση*, Πρώτη μορφή, Ιανουάριος 1991.
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Πέμπτο πρόγραμμα πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη και τις δραστηριότητες επίδειξης (1998-2002), προσπελάσιμο στο Διαδίκτυο: <http://europa.eu.int/comm/research/fp5.html>
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Η κοινωνία της πληροφορίας (*Société de l'information*), προσπελάσιμο στο Διαδίκτυο: http://europa.eu.int/comm/information_society/publications/index_en.htm

- Frater, H. & Paulissen, D., *Le grand livre du multimédia*, Data Becker, Ντύσσελντορφ, 1993, σ. 580.
- Geers, F., *Identifier et observer l'innovation dans le domaine de la formation professionnelle*, Cedefop, 1998 (ανέκδοτο), σ. 65.
- Giacomantonio, M., "Un campo virtuale per lo studio in rete", *I.S.Informatica & scuola*, n°1, Μάρτιος 1997, σ. 40-43.
- Grumble, G. & Oliveira, J., *Vocational education at a distance: international perspectives*, Kogan Page XII, Λονδίνο, 1992, σ. 174.
- Hiltz, S.R., *Teaching in a virtual classroom*, Ινστιτούτο Τεχνολογίας του Νιου Τζέρσεϋ, 1995.
- Hiltz, S.R. & Turoff, M., "Virtual Classroom plus Video: Technology for Educational Excellence Proceeding", *Educational Multimedia and Hypermedia*, 1994, σ. 26-37.
- ISFOL, *Internet e la formazione professionale*, ανέκδοτο χειρόγραφο, 1998.
- ISFOL, *Osservatorio ISFOL*, "Modelli alternativi di formazione per giovani in difficoltà. Le imprese pedagogiche in Francia, Germania, Italia e Spagna", έτος XIX, n°4, 1997.
- Keegan, D., *Distance training in the European Union*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996, σ. 100.
- Lebrun, M., *Applications des technologies de l'information*, UCL, Internet.
- Lenoir, H., "Multimédia: entre mythe et réalité", *Le Journal du Multimédia*, n° 22, Οκτώβριος 1997, σ. 8-9.
- Lips, B., "Exister sur Internet en Belgique", *Best of Editions*, Βρυξέλλες, 1997, σ. 431.
- Missile, "Les formateurs et les multimédias", *Actualité de la formation permanente*, n°131, 1994, σ. 35-40.
- Montaguti, L., "Formazione e turismo", *Professionalità*, n°37, Φεβρ. 1997, σ. 57-63.
- Montedoro-Sacco, *FaD: una strategia formativa per il futuro*, 1993, Franco Angeli, ISFOL, σ. 142.
- Nolker, H., Scheenfeld, E., *Glossar: Internationale berufs pedagogik*, GTZ, 1985, σ. 326.
- Open University, "ICDL Database on Distance Education" (17 000 courses, 400 institutions, 3 000 references), Ηνωμένο Βασίλειο, άρθρο στο *Commonwealth of learning*, 1992.
- Piettre, F., "Le développement de la formation continue des enseignants dans les pays de la communauté économique européenne", *Enseignement provincial-communal*, Βρυξέλλες, 18ο έτος, Σεπτ.-Οκτ. 1990, σ. 23-32.
- Rogiers, X., *Analyser une action d'éducation ou de formation*, Παρίσι, Βρυξέλλες, 1997, σ. 327.
- Scierter, *Modelli di formazione a distanza per i formatori*, ανέκδοτο, 1997, για το ISFOL, σ. 188.
- Tranchart, P., Former les agents de développement du multimédia, *Formatique*, Ιούnius 1991, n°52, σ. 50-53.
- Villars, D., Wijnants, M., "Internet pour l'étudiant", *Best of edition*, Βρυξέλλες, 1997, σ. 128.
- Voisin, A., Bonamy, J., "La qualité de la formation, effet de mode ou lame de fond", *Education permanente*, n°126, 1996-1. Περιλαμβάνει την έκθεση για τη ΓΔ XXII, *La qualité de la formation continue en Europe*, Φεβρ. 1995.
- Wedell, G., Gressmann, R., Luyken, G., *Education on direct broadcast satellites in Europe*, Ινστιτούτο για τα μέσα, Έκθεση στην υπηρεσία Ε.Σ.
- Wilson, B. κ.ά., *The Training Technology Programme*, 13 τόμοι, Βορειοδυτικό Κονσόρτιουμ, 1987.
- Wittorski, R., "Évolution de la formation et transformation des compétences des formateurs", *Actualités des Pratiques. Education permanente*, n°132, 3-1997, σ. 59-73.

Γλωσσάριο

Οι παρακάτω κοινότυποι ή σπανιότερα εμφανιζόμενοι όροι, χρησιμοποιούνται χωρίς να έχουν οριστεί εκ των προτέρων ή χωρίς να έχουν πάντα την ίδια έννοια. Το παρόν συνοπτικό γλωσσάριο δεν αποκλείει ενδεχόμενες συμπληρωματικές παρεμβάσεις. Ορισμένοι έχουν ήδη προβεί σε τέτοιες ενέργειες²⁴.

Άτυπη κατάρτιση

Η κατάρτιση ως απόρροια εκπαιδευτικών μέτρων που υιοθετεί μια επιχείρηση ή ένας οργανισμός κατάρτισης.

Βιβλιοθήκη παραπομπών

Σώμα τεκμηρίωσης που περιλαμβάνει ένα γλωσσάριο και εγκυκλοπαιδικές αναφορές, προσπελάσιμες μέσα από την οθόνη του υπολογιστή.

24 - AFPA, *Vocabulaire technique de la formation*, Παρίσι, 1997.

- Cedefop, *Glossary on: Identification, assessment and validation of qualifications and competences; Transparency and transferability of qualifications; Trends, anticipation and forecasting in occupations and training*, έγγραφο εργασίας, Θεσσαλονίκη, 1999.
- Frater, H. & Paulissen, D., *Le grand livre du multimédia*, Data Beeker, Ντύσσελντοφ, 1993, σ. 580.
- ISFOL, *Osservatorio ISFOL*, "Modelli alternativi di formazione per giovani in difficoltà. Le imprese pedagogiche in Francia, Germania, Italia e Spagna", έτος XIX, n°4, 1997.
- Lips, B., "Exister sur Internet en Belgique", *Best of Editions*, Βρυξέλλες, 1997, σ. 431.

Διαδίκτυο

Μέσο επικοινωνίας και ανταλλαγών που υποστηρίζεται υλικά από ηλεκτρονικούς υπολογιστές διασυνδεδεμένους σε ένα τεράστιο δίκτυο στο οποίο (όπως και στην τηλεφωνία) κάθε σημείο μπορεί να έρθει σε επικοινωνία με οποιοδήποτε άλλο.

Διαδραστηκότητα

Πρόκειται για μια δυναμική κατάσταση στην εκπαίδευση, στην οποία υπάρχει αλληλεπίδραση ανάμεσα στους μαθητευόμενους, τους διδάσκοντες και ενίοτε το περιεχόμενο της κατάρτισης.

Δίκτυο

Εσωτερικό δίκτυο (π.χ. στο εσωτερικό μιας επιχείρησης) που περιλαμβάνει μια κεντρική εγκατάσταση για την αποθήκευση των ενοτήτων κατάρτισης.

Το δίκτυο χρησιμοποιεί πρωτόκολλα που προέρχονται από το διαδίκτυο (TCP/IP) για γεωγραφικά οροθετημένα περιβάλλοντα.

Έγκαιρη κατάρτιση

Συμμετοχή του υπεύθυνου εκπαιδευτή (coach) εφόσον το επιθυμεί ο μαθητευόμενος.

Πεντάλεπτο coaching: μεταβλητή της παρέμβασης κατά τη διάρκεια της εργασίας.

Εικονικός

«Η εξομοίωση της πραγματικότητας» ή «το δυνάμει πραγματικό». Ο όρος αυτός αρχικά χρησιμοποιήθηκε για τα γραφιστικά στοιχεία στους υπολογιστές, αλλά έχει λάβει σήμερα ευρύτερη σημασία. Αναφέρεται σε γενικές γραμμές στα διάφορα «αντικείμενα» που προέρχονται από το χρήστη των πολυμέσων: διδασκαλία σε εικονική αίθουσα, επίσκεψη σε εικονικό μουσείο, προσφυγή σε εικονική εγκυκλοπαίδεια, πλοήγηση εικονικού αεροπλάνου, κλπ.

Εκπαιδευτής

Γενικός όρος για κάθε άτομο ή σύστημα αρμόδιο για την επαγγελματική κατάρτιση ενός μαθητευομένου.

Εξυπηρετητής

Γενικός όρος που αναφέρεται σε έναν υπολογιστή που χορηγεί σε μια ομάδα χρηστών προϊόντα, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, πρόσβαση στο Δίκτυο, κλπ.

Επαγγελματισμός (στα ιταλικά: *professionalità*)

Ο όρος αναφέρεται στη δυναμική σύνθεση των δεξιοτήτων που απαιτούνται από όποιον επιθυμεί να εξασκήσει ένα συγκεκριμένο επάγγελμα.

Ζώνη διόδου

Ο όγκος των πληροφοριών που μπορεί να μεταβιβαστεί ανά πάσα στιγμή (αναπαρίσταται με τη διατομή ενός αγωγού σε ένα σύστημα διαύλων).

Μαθητεία

Σύστημα πρακτικής εκμάθησης κάποιου λειτουργήματος ή επαγγέλματος. Συχνά συνοδεύεται από σύντομες περιόδους εξάσκησης σε κάποιο ίδρυμα κατάρτισης (κολέγιο ή κέντρο κατάρτισης) που αναλαμβάνει τη θεωρία της κατάρτισης, την αξιολόγηση και την πιστοποίηση.

Πλοήγηση (ή περιήγηση) στο Διαδίκτυο

Η πλοήγηση από σελίδα σε σελίδα ή από τοποθεσία σε τοποθεσία στο Διαδίκτυο.

Πολυμέσα

Συλλογή με βάσει ένα αυτοματοποιημένο μέσο (γενικά CD ROM) κειμένου, ήχου και κινούμενων ή σταθερών εικόνων.

Πολυ-υποστήριξη

Συνδυαστική χρήση διαφόρων μέσων: κείμενα, κασέτες, ΕΑΟ λογισμικό, Minitel, τηλεφώνο, CD ROM, τηλεδιασκέψεις, κλπ.

Πρωτόκολλο (σειρά πρωτοκόλλων TCP/IP)

Τυποποίηση των συστημάτων επικοινωνίας ανεξάρτητα από τον τύπο του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Σχεδιασμός κατάρτισης

Οτιδήποτε υπερβαίνει το ρόλο του εκπαιδευτή ως διδάσκοντα (ανάλυση των αναγκών, επιλογή και προστασία των μέσων αξιολόγησης). Μπορεί να περιλαμβάνει το μάρκετινγκ και τις πωλήσεις προγραμμάτων κατάρτισης σε μια εμπορική επιχείρηση κατάρτισης.

Σχεδιαστής (στην επαγγελματική κατάρτιση)

Το άτομο που καθορίζει, αναλύει και αξιολογεί τις ανάγκες (ενδεχομένως τον προϋπολογισμό), και επιλέγει και ενίοτε σχεδιάζει τα μέσα που θα εξυπηρετήσουν την επίτευξη των δεδομένων στόχων.

Τηλεδιάσκεψη

Συνδεδεμένοι με ένα βίντεο, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές επικοινωνούν σε ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο, συνδέοντας εικόνα και ήχο, διδάσκοντες και μαθητευόμενους, συνήθως στο Διαδίκτυο.

Υπερκείμενο

Διαδικασία η οποία καθιστά δυνατή, κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης ενός κειμένου, την αναδρομή σε συνδεδεμένες παραπομπές, χάρη σε ένα σύστημα δισταύρωσης παραπομπών (και την επιστροφή στην αρχική σελίδα).

Υπεύθυνος εκπαιδευτής στο χώρο εργασίας (on the job)

Περιστασιακός και θεομικός εκπαιδευτής επιφορτισμένος με την εκπαιδευτική και τεχνική υποστήριξη του μαθητευομένου (στον χώρο εργασίας ή κατ'οίκον).

@

που γενικά αποκαλείται «ατ» (παπάκι) χρησιμοποιείται στις διευθύνσεις του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, προκειμένου να γίνεται ο διαχωρισμός μεταξύ «χρήστη», που είναι και κάτοχος της ηλεκτρονικής θυρίδας, από τον «host» (ξενιστής), το όνομα του εξυπηρετητή που συλλέγει το ταχυδρομείο.

CD ROM

Μνήμη μόνο ανάγνωσης σε δίσκο πυκνής εγγραφής. Πρόκειται για δίσκους πυκνής εγγραφής που δεν επιτρέπουν την επανεγγραφή και περιέχουν ακουστικά και αυτοματοποιημένα δεδομένα.

Coaching

«Άμεση» υποστήριξη στον μαθητευόμενο που ακολουθεί ένα σύστημα εκπαίδευσης εξ αποστάσεως, από έναν ειδικό στον τομέα όταν παρίσταται ανάγκη.

Extranet

(Σε διεπαφή με το Δίκτυο και το Διαδίκτυο).

Συντελεί στην επέκταση των ενδοεπιχειρησιακών επικοινωνιακών λειτουργιών σε βάση εξωτερικών «πελατών».

Group Ware

Εξυπηρετητής ηλεκτρονικών υπηρεσιών πληροφοριών ή μηνυμάτων που παρέχει ενόπτες κατάρτισης.

Logo

Αυτή η γλώσσα προγραμματισμού, που χρονολογείται από τη δεκαετία του 1970, ήταν η ενσάρκωση μιας τάσης στην εκπαίδευση που επικεντρωνόταν σε διαδικασίες εκμάθησης που κατευθύνονταν από τον σπουδαστή.

Η ίδια τάση απαντάται στο πλαίσιο των διαλογικών πολυμέσων.

WWW (World Wide Web)

Η πρωταρχική υπηρεσία πληροφοριών στο Διαδίκτυο από το 1990. Μια συλλογή στοιχείων διασυνδεδεμένων μέσω του υπερκειμένου.

Κριτήρια και παράμετροι για τον καθορισμό της καινοτομίας στο πεδίο των νέων τεχνολογιών που εφαρμόζονται στην εκπαίδευση και τη μάθηση

Anne de BLIGNIÈRES-LÉGERAUD

Πανεπιστήμιο Paris-Dauphine

Περιεχόμενα

1. Γενικό πλαίσιο και αντικείμενο της μελέτης
2. Ζητήματα που προκύπτουν από το γενικό πλαίσιο: η μέθοδος συνδυασμού καινοτομίας-κατάρτισης-τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ)
3. Το παράδοξο του ζητήματος
4. Προς έναν λειτουργικό ορισμό της καινοτομίας
 - 4.1 Η λογική της καινοτομίας, η λογική της οργάνωσης
 - 4.2 Η καινοτομία ως «οργανωμένη δημιουργία»
 - 4.3 Η διάδοση της καινοτομίας
5. Εξελικτικές τάσεις στη λειτουργία της κατάρτισης
 - 5.1 Η κατάρτιση ως διαδικασία
 - 5.2 Οι παράγοντες μεταβολής της κατάρτισης
6. Η κριτηριολογική προσέγγιση
 - 6.1 Ο άξονας της καινοτομίας
 - 6.2 Ο άξονας της κατάρτισης
 - 6.3 Ο άξονας της τεχνολογίας της πληροφόρησης
7. Συμπεράσματα
8. Βιβλιογραφία

Γενικό πλαίσιο και αντικείμενο της μελέτης

Η παρούσα μελέτη, την οποία ανέθεσε το Cedefop, στοχεύει στη διαμόρφωση ενός πλαισίου ανάλυσης το οποίο να μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε προγράμματα που περιλαμβάνουν τη χρήση των νέων τεχνολογιών και που φαίνεται να αποτελούν «μεταβιβάσιμες καινοτομίες» για την Ευρώπη.

Με τον όρο «πρόγραμμα κατάρτισης» εννοούμε κυρίως μέτρα κατάρτισης που βασίζονται στη χρήση ενός δικτύου τεχνολογιών, οι οποίες παρέχουν καινούριες και αποτελεσματικές απαντήσεις σε προβλήματα πρόσβασης στα επαγγελματικά προσόντα.

Αυτό το πλαίσιο ανάλυσης θα πρέπει να μας επιτρέπει να καθορίσουμε τα κριτήρια για τον καθορισμό και την επιλογή προγραμμάτων που εφαρμόζονται σε περισσότερες από μία χώρες, και που έχουν εισαγάγει καινοτομίες στις διαδικασίες της κατάρτισης, ή και στα προϊόντα της, μέσω της χρήσης των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ). Τέτοια προγράμματα:

- είναι πραγματικά καινοτόμα δεδομένου ότι χρησιμοποιούν ήδη υπάρχοντες πόρους κατά νέο τρόπο, ο οποίος επιτρέπει στο σύστημα κατάρτισης να ανταποκρίνεται όσο το δυνατόν καλύτερα στις ανάγκες·
- προσφέρονται για αποτελεσματική μεταβίβασή τους σε άλλους οργανισμούς και τα ποικίλα πολιτιστικά περιβάλλοντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συνεπώς, η μελέτη εντάσσεται στη διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού συστήματος παρατήρησης των καινοτόμων πρακτικών στην επαγγελματική κατάρτιση, «με στόχο να διευκολύνεται η ανταλλαγή και η διάδοση των ορθών πρακτικών και των καινοτόμων εμπειριών στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης»²⁵.

Ο στόχος: «η διασφάλιση της πλέον αποτελεσματικής συσσώρευσης κοινοτικής προστιθέμενης αξίας σε ό,τι αφορά την καινοτομία που απορρέει από διεθνικά προγράμματα... μέσω της πρακτικής αξιοποίησης της γνώσης,, ούτως ώστε να συντελεί στη δημιουργία της εν λόγω προστιθέμενης αξίας»²⁶.

Επομένως, αυτή η μελέτη συγκεντρώνεται σε ένα απαραίτητο στάδιο για την εφαρμογή ενός από τους ουσιαστικούς στόχους της Ευρωπαϊκής πολιτικής για την κατάρτιση, όπως καθορίστηκε εκ νέου με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ: τη δημιουργία ενός «κοινού πεδίου εκπαίδευσης και κατάρτισης». Κάτι τέτοιο προϋποθέτει την ύπαρξη ενός μοντέλου αναφοράς ή ενός προτύπου που να εξασφαλίζει καινοτόμο και μεταβιβάσιμο χαρακτήρα για τα προγράμματα που στηρίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ζητήματα που προκύπτουν από το γενικό πλαίσιο: η μέθοδος συνδυασμού καινοτομίας-κατάρτισης-τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας (ΤΠΕ)

Η λογική στο σημείο αυτό φαίνεται να απαιτεί μια παραδοσιακή προσέγγιση: να ξεκινήσουμε δηλαδή από το γενικό ορισμό της έννοιας της καινοτομίας και στη συνέχεια να τον εφαρμόσουμε στους δύο υπόλοιπους τομείς της μελέτης (κατάρτιση και τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας)· η προσέγγιση αυτή έχει ήδη επιχειρηθεί αρκετές φορές από πολλούς ειδικούς. Σε ένα πρόσφατο υπόμνημα εργασίας το Cedefop πρότεινε τον ορισμό της καινοτομίας ως εξής: «η παραγωγή, ενσωμάτωση ή εκμετάλλευση των προϊόντων ή των πρακτικών κατάρτισης σε μια πολυδιάστατη διαδικασία μεταξύ εταίρων, τα οποία αποτελούν βελτιώσεις ή επιτυχημένες απαντήσεις/λύσεις –υπερβαίνοντας την κοινή πρακτική– σε προβλήματα/ειδικές ανάγκες εντός του γενικού τους πλαισίου (χωρικού και χρονικού), και τα οποία έχουν τη δυνατότητα μεταβίβασης σε άλλα πλαίσια».

Εντούτοις, η εν λόγω προσέγγιση προσκρούει στην πολυπλοκότητα του φαινομένου «καινοτομία» και την να το περιορίσουμε σε έναν προσωρινό –δηλαδή περιορισμένο– ορισμό.

²⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Λευκή Βίβλος “Διδασκαλία και μάθηση: Προς την κοινωνία της γνώσης”, Λουξεμβούργο, YEEEEK, 1997, σ. 107.

²⁶ Cedefop, Ιούνιος 1997.

Η πρακτική της καινοτομίας, παρόλο που πάντοτε προϋποθέτει μια ρήξη και την εισαγωγή ενός νέου στοιχείου στο υπάρχον σύστημα, δεν είναι δυνατόν να περιοριστεί στη νεοτεριστική της πλευρά, όπως δεν μπορεί να οριστεί μέσω του «προϊόντος», δηλαδή της εφαρμογής μιας νέας δράσης ή τεχνικής. Πρέπει να θεωρηθεί ως ιδιαίτερα πολύπλοκη διαδικασία που συνεπάγεται την εύρεση –στο πλαίσιο ενός καθορισμένου συστήματος, και παραβαίνοντας τους συνήθεις λειτουργικούς κανόνες– μιας απάντησης σε ένα δεδομένο πρόβλημα.

Φαίνεται ότι η γενικότερη έννοια της καινοτομίας είναι τόσο δύσκολη όσο ο ορισμός των πολύπλοκων φαινομένων που προκύπτουν από την ανάδυση μιας επισημονικής «ανακάλυψης» ή της αλλαγής κοινωνικού μοντέλου.

Στην παρούσα μελέτη προτείνουμε μια προσέγγιση που επιτρέπει να προχωρήσουμε στην εξέταση του ζητήματος εντάσσοντας σε αυτό παραμέτρους που θεωρούνται ζωτικής σημασίας για την καινοτομία σε μια επιχείρηση. Πρόκειται, επομένως, για μια συνθετική και συνδυαστική προσέγγιση που περιλαμβάνει τρία στάδια:

- την καθιέρωση ενός λειτουργικού ορισμού της καινοτομίας στις επιχειρήσεις, που προέρχεται από τη σύγχρονη οικονομική κοινωνιολογία·
- την επισήμανση των κυριότερων εξελίξεων στη λειτουργία της κατάρτισης εντός παραγωγικών επιχει-

ρήσεων, όπως αυτές συνδέονται με τα νέα δεδομένα στην αγορά και το εργασιακό περιβάλλον που επικρατεί στη διεθνή οικονομία·

- το σχεδιασμό μιας προσέγγισης όπου συνδυάζονται τρία στοιχεία: επιχείρηση, κατάρτιση, και οι τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας, και η οποία αποτελεί τη μόνη, κατά τη γνώμη μας, οδό προς την ανεύρεση μιας απτής απάντησης στο ζήτημα.

Το παράδοξο του ζητήματος

Στο σημείο αυτό, ερχόμαστε αντιμέτωποι με ορισμένες διαπιστώσεις που πρέπει να διατυπωθούν με προσοχή πριν προχωρήσουμε:

1. Αντίφαση ανάμεσα στην καινοτομία και τη μεταβίβαση –η καινοτομία είναι εξ ορισμού αδύνατον να αναπαραχθεί.
2. Ενώ η καινοτομία αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη της επιχείρησης, εντός των συστημάτων κατάρτισης παραμένει συχνά μια απομονωμένη κοινωνική πρακτική, που δεν εντάσσεται στο σύστημα και συνεπώς δεν λειτουργεί ως ερέθισμα για το σύστημα.
3. Η χρήση των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας στα ευρωπαϊκά προγράμματα κατάρτισης παρουσιάζεται συχνά ως βασικός παράγοντας για την ανάπτυξη νέων γνώσεων και ικανοτήτων μεταξύ κρατών.

Ωστόσο η άποψη αυτή, λόγω της μεγάλης σημασίας που αποδίδει στις δυνατότητες που προσφέρει το εργαλείο, φέρνει στην επιφάνεια ορισμένες αδυναμίες, οι οποίες υπογραμμίζονται σε μία έκθεση από τη ΓΔ XIII²⁷:

- ανεπάρκεια γνώσεων σχετικά με τις τεχνολογίες, τις προδιαγραφές τους, τη λειτουργικότητα και τις περιβαλλοντικές τους απαιτήσεις·
- ανεπαρκής εξέταση κρίσιμων παραγόντων που σχετίζονται με το σχεδιασμό και την υποστήριξη της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης·
- ανεπάρκεια ενημέρωσης επί παιδαγωγικών θεμάτων που συσχετίζονται με διαδικασίες μεταξύ κρατών και με την τριμερή σχέση ανάμεσα σε εκπαιδευόμενους, εκπαιδευτές και τεχνολογία·
- έλλειψη μια «προσέγγισης της αγοράς» κατά τη διαμόρφωση του προγράμματος.

Οι αδυναμίες αυτές δείχνουν –τη στιγμή που εγκαθιδρύεται «η κοινωνία της τεχνολογίας»– την ανάγκη μιας εκ βάθρων κριτικής αναθεώρησης, που να επιτρέπει την πλήρως ελεγχόμενη και βιώσιμη εισαγωγή των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας στη διαδικασία της κατάρτισης.

Το παράδειγμα των προγραμμάτων κατάρτισης που προτείνουν την εισαγωγή συστημάτων πολυμέσων ως

27 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ XIII, *Brainstorming session in future multimedia skills*, Λουξεμβούργο, 1996.

απάντηση στα προβλήματα που ανακύπτουν στους μικρομεσαίους οργανισμούς και επιχειρήσεις, για την ένταξη στην απασχόληση των νέων με ειδικές ανάγκες, ή ακόμη και για την ισότητα των ευκαιριών στην εργασία για τα δύο φύλα, αποκτά, εν προκειμένω, ιδιαίτερη βαρύτητα. Στην πραγματικότητα, η εισαγωγή και μόνο των πλέον εξελιγμένων και αυτοματοποιημένων τηλεματικών εργαλείων ποτέ δεν θα αρκεί για να ανταποκριθεί μια επιχείρηση ή ένας οργανισμός στις ανάγκες που καλούνται να καλύψουν με την εισαγωγή των εν λόγω «καινοτομιών».

Προς έναν λειτουργικό ορισμό της καινοτομίας

4.1 Η λογική της καινοτομίας, η λογική της οργάνωσης

Κάθε επιχείρηση, στην καθημερινή της λειτουργία και στην αναπτυξιακή της στρατηγική, προκαλεί, κατά κάποιον τρόπο τη σύγκρουση μεταξύ δύο κατευθύνσεων:

- της λογικής της οργάνωσης, που επιχειρεί «τη βελτιστοποίηση των διαθέσιμων σε κάποια δεδομένη στιγμή πόρων, με την κατάρτιση ενός ορθολογικού προγράμματος» λειτουργίας και ανάπτυξης (Norbert Alter). Η σημερινή λογική της οργάνωσης, που αγωνίζεται διαρκώς να αντιμετωπίσει τους περιορισμούς του ανταγωνισμού, του περιβάλλοντος, των τοπικών πρακτικών και συνηθειών, είναι ακόμη περισσότερο ορθολογική από ό,τι ένα τέλεια εξορθολογισμένο σύστημα δράσης τύπου Taylor·
- η λογική της καινοτομίας, που πρέπει να εννοηθεί ως επίτευξη νέων *συνδυασμών* μεταξύ των πόρων μιας επιχείρησης, όπως είναι λ.χ. οι μέθοδοι παραγωγής, η αγορά, η συνεταιριστική οργάνωση, οι πρώτες ύλες ή τα ημικατεργασμένα προϊόντα. Εδώ πρέπει να διαχωρίσουμε την καινοτομία από την εφεύρεση: εφεύρεση είναι η δημιουργία ενός νέου

πόρου, ενώ καινοτομία είναι η ένταξη του πόρου σε ένα προϊόν που εισάγεται στην αγορά. Η διαδικασία αυτή λειτουργεί στην επιχείρηση ως είδος «*δημιουργικής καταστροφής*»²⁸.

Αυτή η προσέγγιση και οι σχετικές εργασίες στην κοινωνιολογία της εργασίας έχει ορισμένα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν ενδιαφέρον όσον αφορά τη σκιαγράφηση της ζητούμενης έννοιας:

- νέος συνδυασμός πόρων: η καινοτομία προκαλεί αναπόφευκτα ρήξη εντός της επιχείρησης δεδομένου ότι οδηγεί σε αναδιοργάνωση και νέο προγραμματισμό των παραμέτρων λειτουργίας·
- αποσταθεροποίηση πριν τη δημιουργία: η καινοτομία εντάσσεται πάντα στη σύγκρουση μεταξύ κινδύνου και ρουτίνας, μεταξύ παλαιών και νέων προτύπων: αντιβαίνει τους καθιερωμένους κανόνες και ενθαρρύνει την αναδιοργάνωση σε νέα βάση. Αν κάτι τέτοιο ισχύει για την επιχείρηση, ισχύει ακόμη περισσότερο, όπως είναι εμφανές, για τη διαδικασία της μάθησης, όπου η αποσταθεροποίηση των παλαιότερων δομών αποτελεί προκαταρκτικό βήμα προς την ένταξη νέων ιδεών. Επιστρέφουμε έτσι στον Bachelard που ορίζει τη γνώση ως «επιστημολογική ρήξη». Επομένως, η καινοτομία εμπεριέχεται στη

μάθηση, καθώς αποτελεί την αφομοίωση του καινούριου από τον ίδιο τον οργανισμό·

- η καινοτομία δεν μπορεί να κλειστεί σε όρια: είναι δημιούργημα της αμφιβολίας και γεννά την αμφιβολία, με άλλα λόγια, τη σύγχυση· δεν μπορεί να θεσμοθετήσει ή να ελεγχθεί πλήρως. Από την άποψη αυτή, δεν μπορεί να υποβιβαστεί σε απλή παράμετρο ανάπτυξης εταιρείας: εν ολίγοις, δεν αρκεί η εισαγωγή ενός νέου οικονομικού ή παιδαγωγικού εργαλείου για τη δημιουργία καινοτομίας·
- επίδραση στο προϊόν: η διαδικασία της καινοτομίας δεν μπορεί να υποβιβαστεί σε στοιχείο τεχνολογίας ή οργάνωσης, ενώ παράλληλα η ίδια η καινοτομία δεν μπορεί να εξεταστεί χωρίς το τελικό «προϊόν». Αν αναγάγουμε το θέμα στον τομέα της κατάρτισης, ως καινοτομία μπορεί να οριστεί μόνο μια διαδικασία, απόρροια της οποίας είναι ένα χρησιμοποιήσιμο προϊόν που ανταποκρίνεται στις «ανάγκες της αγοράς».

Το ζήτημα που παραμένει ανοιχτό στο σημείο αυτό είναι ο *καθοδηγούμενος έλεγχος της καινοτομίας*: εάν η καινοτομία δεν δύναται να επιβληθεί εκ των άνω, πώς μπορεί τουλάχιστον να οργανώνεται και να ελέγχεται στο πλαίσιο των επιχειρήσεων και των οργανισμών;

28 Schumpeter, J., *Théorie de l'évolution économique*, 1912. Γαλλική μετάφραση.

4.2 Η καινοτομία ως οργανωμένη δημιουργία

Οι έρευνες στις οποίες ανατρέξαμε τυποποιούν την εν λόγω διαδικασία διαχωρίζοντάς την σε τρεις φάσεις-κλειδιά:

- *φάση έναρξης*: Η καινοτομία στην επιχείρηση θεωρείται θέμα στρατηγικής που εμπίπτει άμεσα στις αρμοδιότητες των διευθυνόντων συμβούλων· σήμερα, σε εθνικό επίπεδο ή σε επίπεδο τοπικών αρχών, θεωρείται αρμοδιότητα της εκτελεστικής εξουσίας, ενώ στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, σήμα κατατεθέν του τέλους της δεύτερης χιλιετηρίδας, συχνά η καινοτομία είναι απόρροια της παρέμβασης υπερεθνικών οργανισμών, όπως τα κράτη μιας ηπείρου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, λόγου χάριν, έχει λάβει κοινοτικά μέτρα «για την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού με στόχο την καινοτομία»²⁹, μέτρα που ενισχύει το Cedefop με το έργο του επί της επαγγελματικής κατάρτισης·
- *φάση αφομοίωσης*: Η καινοτομία δεν περιορίζεται στην έναρξη μιας διαδικασίας, αλλά περιλαμβάνει τη μεταμόρφωση της αρχικής φάσης από όσους αναπτύσσουν δράση στον τομέα, οι οποίοι αναγκαστικά την παραμορφώνουν· με τον τρόπο αυτό όμως της προσδίδουν μια νέα λογική, καθώς εκείνοι πλέον κατευθύνουν τη δράση·

- *φάση θεσμοθέτησης*: Η καινοτομία δεν ολοκληρώνεται ούτε είναι ισχύει εάν δεν ενταχθεί εκ νέου στη λογική του οργανισμού. Η επανένταξή της δεν συνεπάγεται τον υποβιβασμό της, αλλά τη δημιουργία ενός νέου πλαισίου αναφοράς για τη λειτουργία και την ανάπτυξη επιχειρήσεων και οργανισμών.

Από την άποψη αυτή, η καινοτομία εμφανίζεται με διπλό χαρακτήρα: *δημιουργική καταστροφή* και *οργανωτική δημιουργία*.

Θεωρώντας την καινοτομία ως διαδικασία, προκύπτουν δύο σημεία κλειδιά:

- *η μη γραμμική φύση της διαδικασίας*: Η καινοτομία φέρει ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα: ως μη γραμμική διαδικασία υποκείμενη στην ακολουθία διαφορετικών φάσεων (στόχοι, μέσα, αποτελέσματα), απαιτεί γενική διαχείριση όλων των στοιχείων αυτών και των αλληλεπιδράσεών τους. Με άλλα λόγια, χρειάζεται να γίνει αποδεκτή η *απρόβλεπτη* φύση της ίδιαις της διαδικασίας και της έκβασής της, γεγονός που προϋποθέτει το «στενότερο δυνατό» έλεγχο. «*Στην πραγματικότητα, η καινοτομία καταλήγει στη μορφή της οργάνωσής της, χωρίς να υπάρχει ένα σαφώς καθορισμένο μοντέλο αναφοράς*»³⁰.
- *ο κεντρικός ρόλος των δρώντων*: Η καινοτομία επιβάλλει τη μόνιμη κινητοποίηση όσων αναπτύσ-

29 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Πράσινο βιβλίο για την καινοτομία», Λουξεμβούργο, 1995.

30 Veltz, P. & Sarifian, P., *Systèmes productifs les modèles en question: dossier*, Sociologie du travail, Παρίσι, 1, 1994, σ. 3-98.

σουν δράση κατά την έναρξη, την καθοδήγηση, το συντονισμό και τη διάδοση της καινοτομίας. Εδώ πρέπει να επιστήσουμε την προσοχή μας στο ρόλο του ατόμου ή του συλλογικού φορέα που εισάγει την καινοτομία στον οργανισμό –και που ναι μεν είναι νόμιμος και εξουσιοδοτημένος, αλλά ταυτόχρονα αποστασιοποιημένος– ώστε οι διαδικασίες να εξελίσσονται ταχύτερα.

4.3 Η διάδοση της καινοτομίας

Από το έργο της καινοτομίας διαφαίνεται ότι η επιτυχία της καινοτομίας δεν έγκειται τόσο στην ποιότητα του προϊόντος όσο στην ικανότητά του να ανταποκριθεί στα περισσότερα συμφέροντα. Με άλλα λόγια:

- *ικανότητα της μετάδοσης*: Από την καινοτομία προκύπτει μια σύγκρουση ή μια δυναμική ανασταλτική διαδικασία, ανάμεσα σε ένα νέο τρόπο δράσης και τα συμφέροντα ενός δεδομένου αριθμού δρώντων, ο καθένας εκ των οποίων ακολουθεί τη δική του επαγγελματική λογική·
- *μεγάλη προσαρμογή του «προϊόντος» στην «αγορά»*: Η καινοτομία είναι επιτυχής όταν στη διαδικασία της εντάσσεται και ο παράγων αγορά. Κατά συνέπεια είναι περιττή κάθε συζήτηση που διαχωρίζει την καινοτομία στην επιχείρηση και την καινοτομία στην κατάρτιση.

Εξελικτικές τάσεις στη λειτουργία της κατάρτισης

5.1 Η κατάρτιση ως διαδικασία

Η καλύτερη μέθοδος να διαμορφωθεί μια προσέγγιση καινοτομίας, για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, είναι να τοποθετηθεί η καινοτομία στο πεδίο που ενδιαφέρει –στην προκειμένη περίπτωση, καινοτομία εφαρμοσμένη σε προγράμματα κατάρτισης με τη χρήση νέων τεχνολογιών– χωρίς να διαχωριστεί από τον οικονομικό και οργανωτικό τομέα, όπου το έργο των ειδικών έχει αποδώσει καρπούς.

Με άλλα λόγια θα πρέπει να ασχοληθούμε με το γενικό πρόβλημα «καινοτομία/ επιχείρηση/κατάρτιση» ώστε να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο ανάλυσης, ικανού να οδηγήσει στον καθορισμό σαφών κριτηρίων επιλογής.

Προτείνουμε λοιπόν την καθιέρωση, αρχικά, ενός προκαταρκτικού καθορισμού του ίδιου του προγράμματος κατάρτισης ως χωρική/χρονική διαδικασία, που να συνίσταται σε τέσσερις φάσεις-κλειδιά, ανάλογες με τις φάσεις εμφάνισης και εφαρμογής των σταδίων της καινοτομίας σε κάθε επιχείρηση ή οργανισμό:

- *φάση ανάλυσης*: καταστάσεων, ζήτησης, αναγκών κτλ·

- φάση σχεδιασμού των μέτρων κατάρτισης: σχεδιασμός της διδασκαλίας, κλπ.
- φάση εφαρμογής και καθοδήγησης: καταμερισμός των πόρων, παρακολούθηση, έλεγχος κλπ.
- φάση αξιολόγησης των αποτελεσμάτων: αποτελέσματα εκμάθησης, αποτελέσματα μέτρου, ρύθμισης κλπ.

Η αναγκαστικά συστηματική φύση της διαδικασίας που περιγράφουμε και που αποτελεί τη μοναδική εγγύηση της αποτελεσματικότητάς της, σημαίνει ότι υπάρχει στενή σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα σε κάθε ένα από τα πέντε στάδια της κατάρτισης προς κάθε κατεύθυνση: οποιοδήποτε πρόβλημα προκύψει σε κάποιον από τους κρίκους της αλυσίδας έχει άμεση επίδραση στο σύνολο του μέτρου, καθώς η οποιαδήποτε αλλαγή τροποποιεί ουσιαστικά τη διαδικασία ως σύνολο.

Ωστόσο, οι ίδιες οι διαδικασίες κατάρτισης υποχρεωτικά υποβάλλονται σε συνεχή προσαρμογή, ακόμη και σε συνεχή πρόβλεψη των αναγκών, προκειμένου να ανταποκριθούν στις αλλαγές στην εργασία ή την απασχόληση και κατά συνέπεια στις νέες δεξιότητες που αναδεικνύονται από τις εξελίξεις αυτές.

5.2 Οι παράγοντες μεταβολής της κατάρτισης

Η εξέλιξη των διαδικασιών κατάρτισης που προκύπτει χαρακτηρίζεται από τρεις παράγοντες, οι οποίοι αναλύονται στην έκθεση για τους επαγγελματίες στην κατάρτιση³¹:

- Ο παράγοντας «οργάνωση της μάθησης».
- Στόχος του οργανισμού μάθησης, που αποτελεί σύστημα διαρκούς μάθησης, είναι η ανάπτυξη της ευελιξίας, της ικανότητας αντίδρασης και προσαρμογής τόσο του οργανισμού όσο και των ανθρώπων. Στόχος της κατάρτισης είναι η ανάπτυξη διαφοροποιημένων ικανοτήτων: ικανότητα επέμβασης σε πολύπλοκες διαδικασίες, ορθολογικής σκέψης κατά την εκτέλεση ενεργειών σε ένα περιβάλλον ολοένα και πιο ασαφές, επικοινωνιακές δεξιότητες, ικανότητες μεταβίβασης γνώσεων και τεχνογνωσίας σε άγνωστες καταστάσεις.
- Ο παράγοντας «δεξιότητα».
- Στο κοινωνικό πεδίο, αναπτύσσονται ορισμένες πρακτικές με στόχο την αντιμετώπιση της αυξανόμενης ανεργίας και αδυναμίας εύρεσης εργασίας. Μέσω αυτών καταβάλλεται προσπάθεια να στραφεί ο κόσμος στο δρόμο της επανεκπαίδευσης και επιμόρφωσης. Βασικός παράγοντας στην εν λόγω προσέγγιση είναι ο καθορισμός και η έμπρακτη α-

31 Deret, E., *Rapport général*, Europrof, 1997.

ξιοποίηση των κεκτημένων ικανοτήτων: έλεγχος δεξιοτήτων, επαγγελματικός προσανατολισμός, επικύρωση και αναγνώριση πιστοποιητικών και εμπειρίας, αναβάθμιση των διακλαδικών δεξιοτήτων, επικέντρωση στη γνωστική ανάπτυξη των ατόμων κλπ.

- Ο παράγοντας «διαδικασία μάθησης».
- Παρατηρείται μια αυξανούσα τάση να αντιμετωπίζεται η μάθηση ως μια συνέχεια, ένα μονοπάτι όπου το άτομο οικοδομεί και επανασυνδέει γνώσεις, σε μια αλληλουχία καταστάσεων όπου το τυπικό και μη τυπικό, το συλλογικό και το ατομικό συγχωνεύονται για να σχηματίσουν ένα αποτελεσματικό συνδυαστικό σύνολο.

Οι τρεις αυτοί παράγοντες επηρεάζουν με δύο τρόπους το σχεδιασμό και την οργάνωση της κατάρτισης:

- Μετατόπιση της λειτουργίας της κατάρτισης, που αντιστοιχεί σε μια διπλή λογική ένταξης:
 - (α) Ένταξη των στόχων και πρακτικών της διαχείρισης της επιχείρησης, κυρίως παρακολούθησης, ανάλυσης και πρόβλεψης των τάσεων στην απασχόληση, τα επαγγέλματα και τις τεχνολογίες, μέριμνα για τον εξορθολογισμό της κατάρτισης (απόδοση των επενδύσεων και οικονομίες κλίμακας), απαίτηση για ποιότητα κατά τη διαδικασία και τα αποτελέσματά της.

(β) Ένταξη των στόχων και πρακτικών του κοινωνικού πεδίου σε ό,τι αφορά την καταγραφή των δεξιοτήτων, τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την ανάλυση των πρακτικών και τη βοήθεια στη διαμόρφωση των προγραμμάτων.

- Ανάδειξη του σχεδιασμού και του καθοδηγούμενου ελέγχου των μέτρων κατάρτισης, των οποίων η πολύπλοκη φύση έγκειται στα εξής έξι σημεία:
 - (α) ευελιξία που προκύπτει από τη σχέση μεταξύ των συνθηκών εργασίας και κατάρτισης και της συνεχούς αλληλεπίδρασής τους.
 - (β) σχέση ανάμεσα στην ατομική και συλλογική διάσταση της μάθησης.
 - (γ) πληθώρα των παραγόντων στην κατάρτιση (συντονιστές, εκπαιδευτές επιχειρηματίες κτλ.).
 - (δ) ποικιλία των μεθόδων κατάρτισης, που οδηγούν στην εξατομίκευση της κατάρτισης.
 - (ε) ποικιλία εγκαταστάσεων και δραστηριοτήτων κατάρτισης, που υπερβαίνουν τις τυπικές δομές και πλησιάζουν το χώρο της εργασίας.
 - (στ) χρονική ποικιλότητα της ίδιας της κατάρτισης, που διενεργείται όσο το δυνατόν εγγύτερα στην επιχείρηση ή τις ανάγκες του ατόμου.

Η κριτηριολογική προσέγγιση

Οι εξελίξεις που περιγράφηκαν στον τομέα της κατάρτισης είναι εκδηλώσεις μιας βαθιάς αλλαγής στους βασικούς παράγοντες και το ρόλο της βασικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης υπό συνθήκες γενικευμένων μεταβολών στην οικονομία.

Η αλλαγή αυτή έχει αντίκτυπο στην εργασία, την απασχόληση και την επιχείρηση ταυτόχρονα· σύμφωνα με τον Alain Lebaube³², η λέξη που τη χαρακτηρίζει είναι «διάσπαση»:

- διάσπαση των εργασιακών σχέσεων, των οποίων καταλύονται οι παραδοσιακές μονάδες χρόνου και χώρου·
- διάσπαση της ίδιας της απασχόλησης: το μοναδικό έγκυρο είδος κατάρτισης σήμερα είναι η μετάδοση των μεταβιβάσιμων δεξιοτήτων σε έναν καθορισμένο τομέα δραστηριοτήτων·
- τέλος, διάσπαση της επιχείρησης, που εδώ αποτελεί καθοριστικό παράγοντα: «Σήμερα, η επιχείρηση τείνει να επικεντρώσει εκ νέου την προσοχή της στις βασικές της εργασίες και στις στρατηγικές της ικανότητες, και στη μεταβίβαση εκτός επιχείρησης όσων λειτουργιών μπορεί ώστε να ενισχυθεί η

ικανότητά της για προσαρμογή και ανάπτυξη».

Η βαθιά αυτή αλλαγή που παρατηρείται στους βασικούς παράγοντες και στο ρόλο της κατάρτισης καθιστά αναγκαίο τον επαναπροσδιορισμό του νέου «προτύπου» συστημάτων για την παραγωγή ικανοτήτων, παράλληλου με την εμφάνιση ενός νέου προτύπου του συστήματος που διέπει τις επαγγελματικές δραστηριότητες στο καινούριο τους περιβάλλον.

Ωστόσο, το κοινό σημείο της ταυτόχρονης αυτής εξέλιξης των εννοιών δεν είναι άλλο από την καινοτομία, η οποία γίνεται αντιληπτή και αναλύεται μέσα από τις αλληλένδετες σχέσεις μεταξύ των πεδίων της οργάνωσης, της πιστοποίησης και της επαγγελματικότητας³³.

Εξετάζοντας τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τις προηγούμενες αναλύσεις της διαδικασίας της καινοτομίας, αφενός, και από τις εξελίξεις στη λειτουργία της κατάρτισης και την επίδρασή τους στην ίδια την κατάρτιση, αφετέρου, παρατηρούμε μια ισχυρή ομοιότητα ανάμεσα στις παραμέτρους που εμφανίζονται στους τρεις άξονες του τριγώνου καινοτομία/κατάρτιση/νέες τεχνολογίες της πληροφόρησης.

32 Lebaube, A., seminar «Eduquer pour Entreprendre», Ίδρυμα Cetelem, Δεκέμβριος 1997.

33 Lanciano, E., Maurice, M., Nohara, N., & Sylvestre, J.J., *L'analyse sociétale de l'innovation: genèse et développement*, έγγραφο LEST 93/2.

6.1 Ο άξονας της καινοτομίας

Ο λειτουργικός ορισμός της καινοτομίας στην οποία καταλήγει η παρούσα μελέτη, μπορεί να γίνει κατανοητός μέσα από πέντε συμπληρωματικές παραμέτρους:

- η καινοτομία είναι, στην πραγματικότητα, ένας νέος συνδυασμός πόρων. Δεν γίνεται με αυτοσχεδιασμούς, αλλά καθιερώνεται κατά την εξέλιξη μιας διαδικασίας που αποτελείται από τρία βασικά στάδια: ρήξη που οδηγεί σε αποσταθεροποίηση, αναδιοργάνωση των παραμέτρων, παραγωγή ενός αποτελέσματος. Πρόκειται, συνεπώς, για μια οργανωμένη διαδικασία·
- το φαινόμενο χαρακτηρίζεται από την πρωτοβουλία και την έκβασή του. Πρόκειται, λοιπόν, για μια διαδικασία με συγκεκριμένο στόχο·
- αυτοπροσδιορίζεται επίσης ως δημιουργικότητα, μια δημιουργικότητα που χαρακτηρίζεται από θετική αλληλεπίδραση του οργανωμένου με το ανοργανωτο, με στόχο την κατάληξη σε νέους κανόνες του παιχνιδιού, σε νέα, αρχικά απρόβλεπτα, αποτελέσματα. Η καινοτομία συνεπάγεται, ταυτόχρονα, τη διαχείριση των σταδίων μιας διαδικασίας και την αποδοχή του στοιχείου του άγνωστου, δηλαδή του δημιουργικού χαρακτήρα της ίδιας της διαδικασίας. Πρόκειται, επομένως, για μια οργανωτική διαδικασία·
- υπό αυτήν την έννοια, η διαχείριση της καινοτομίας προϋποθέτει μόνιμη παρέμβαση σε τρία επίπεδα: τον καθορισμό του προϊόντος, τον καθορισμό της διαδικασίας, τον καθορισμό των μεθόδων. Πρόκειται, λοιπόν, για μια πολυδιάστατη διαδικασία·
- σε μια τέτοια διαδικασία, οι ρόλοι και τα πεδία των διαφόρων παραγόντων δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστούν αμετάκλητα. Η ίδια η διαδικασία δημιουργεί τον παράγοντα. Βρισκόμαστε ενώπιον μιας ενεργού διαδικασίας.

6.2 Ο άξονας της κατάρτισης

Η κατάρτιση περιλαμβάνει ένα συνδυασμό πόρων (ανθρώπινων, τεχνικών, οργανικών), προκειμένου να δημιουργήσει ικανότητες συνυφασμένες με τέσσερις φάσεις-κλειδιά: ανάλυση, σχεδιασμό, εκτέλεση, αξιολόγηση. Πρόκειται επίσης για μια οργανωμένη διαδικασία.

Οι φάσεις της οργάνωσης που έπονται και προηγούνται της διαδικασίας αυτής διαδραματίζουν ολοένα πιο ζωτικό ρόλο, ιδιαίτερα σε σχέση με την αξιολόγηση ως μέσου προσαρμογής και ρύθμισης των μέτρων. Με την προσαρμογή της στην «αγορά» η κατάρτιση ενισχύει τα χαρακτηριστικά της ως διαδικασία με συγκεκριμένο στόχο.

Παρατηρήσαμε, προηγουμένως, ότι η κατάρτιση σήμερα αναπτύσσεται υπό την επιρροή τριών τάσεων: τη μετατροπή των εργασιακών φορέων σε συστήματα εκπαίδευσης, που χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα ισχυρό δεσμό ανάμεσα στην εργασία και την κατάρτιση· την εκ νέου επικέντρωση στην επισήμανση, ανάπτυξη και έμπρακτη αξιοποίηση των ικανοτήτων· τη σταδιακή δόμηση της ατομικής και της συλλογικής τεχνογνωσίας κατά την εξέλιξη των καταστάσεων και των περιστάσεων. Πρόκειται, συνεπώς, για μια ενδογενώς οργανωτική διαδικασία.

Έτσι, η διαχείριση μιας μεθόδου κατάρτισης συνεπάγεται την καθοδήγηση όλων των σταδίων, σε ολόκληρη τη διαδικασία παραγωγής δεξιοτήτων, και συνεπάγεται τον καθορισμό των μεθόδων και των τρόπων, τη δημιουργία ενός αποτελέσματος. Η καθοδήγηση περιλαμβάνει τις λειτουργίες της παρακολούθησης και της υποστήριξης. Πρόκειται και πάλι για μια πολυδιάστατη διαδικασία.

Εξυπακούεται ότι η εξέλιξη αυτή περιλαμβάνει ταυτόχρονα την επιθυμία για ολοκλήρωση της λειτουργίας της κατάρτισης στη λογική της εργασίας, και το διασκορπισμό των επαγγελματιών της κατάρτισης ανάμεσα σε πληθώρα συμμετεχόντων στην κατάρτιση (εκπαιδευτικούς, συντονιστές, αρωγούς, επικεφαλής προγραμμάτων).

6.3 Ο άξονας της τεχνολογίας της πληροφόρησης

Οι τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνιών ορίζονται ως το σύνολο των διαθέσιμων πόρων, των οποίων το περιεχόμενο δεν αναφέρεται αναγκαστικά στην κατάρτιση ή την καινοτομία, όταν θεωρούνται μεμονωμένοι: ο συνδυασμός των πόρων αυτών στην παραπάνω διαδικασία, τους δίνει τη δυνατότητα να συμβάλουν στην κατάρτιση και την καινοτομία. Αυτό το σύνολο πόρων δεν είναι ουδέτερο. Με πρόσφορο χειρισμό, γίνεται σημαντικό εργαλείο σχεδιασμού και εφαρμογής ευέλικτων μεθόδων κατάρτισης, επιδρώντας σε τρεις τομείς:

- την πολλαπλότητα των τρόπων πρόσβασης στη γνώση (πολυμέσα)·
- την πολλαπλότητα των χώρων όπου γίνεται κατάρτιση (τηλεεικονοδιάσκεψη)·
- την πολυδιάστατη χρονική φύση, που εκφράζεται στη σχέση μεταξύ κατάρτισης με υποχρεωτική παρακολούθηση και εκπαίδευσης εξ αποστάσεως· μεταξύ της συλλογικής και ατομικής διάστασης, και μέσα από όλες τις μορφές της προσωπικής μελέτης.

Υπό αυτή την έννοια, οι τεχνολογίες της πληροφόρησης και επικοινωνίας επιδρούν άμεσα τόσο στη διαδικασία της κατάρτισης όσο και στη διαδικασία της μάθησης:

- στη διαδικασία της κατάρτισης: ρόλος των συμμετεχόντων, σχέση μεταξύ της κατάρτισης με υποχρεωτική παρακολούθηση και της εκπαίδευσης εξ αποστάσεως, διαχείριση του χρόνου·
- στη διαδικασία της μάθησης: μελέτη των ατομικών ικανοτήτων μάθησης και του τρόπου απόκτησης γνώσεων.

Σύμφωνα με τον κ. Linard³⁴, «οι τεχνολογίες της πληροφόρησης και της επικοινωνίας (...) ξεσπκώνουν κύματα αντιδράσεων, λίγο ή πολύ προβλέψιμα, που επιβάλλουν μια βαθιά επανεξέταση όχι μόνο του ρόλου, των λειτουργιών και του σχεδιασμού της αλληλεπίδρασης μεταξύ ανθρώπων και μηχανημάτων, αλλά και της συνολικής δομής στην οποία εντάσσονται, καθώς και των στόχων και μεθόδων που διέπουν την εργασία και την επικοινωνία».

Συμπεράσματα

Η ομοιογένεια των παραμέτρων που συναντώνται στους άξονες της καινοτομίας και της κατάρτισης μας οδηγεί να διατυπώσουμε τρία βασικά αξιώματα ώστε να ορίσουμε ένα πλαίσιο αναφοράς των υπό εξέταση θεμάτων:

- η διαχείριση της παραγωγικής καινοτομίας θα πρέπει να την αντιμετωπίζει ως διαδικασία, όπως την ορίσαμε·
- η διαχείριση της αποτελεσματικής διαδικασίας κατάρτισης θα πρέπει, από την άλλη, να την αντιμετωπίζει ως καινοτομία·
- οι πόροι της πληροφόρησης και επικοινωνίας δεν αποτελούν καινοτομία κατά τη διαδικασία της κατάρτισης παρά μόνον εάν επηρεάζουν όλα τα στοιχεία του συστήματος, ενισχύοντας το βαθμό συνοχής του, και εάν προκαλούν προβλεπόμενα ή απρόβλεπτα αποτελέσματα ικανά να βελτιώσουν την απόδοση της συνολικής δομής, αποδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό την ικανότητά τους να διαμορφώνουν νέα πρότυπα, δηλαδή την ικανότητα ανάλυσης και σχεδιασμού.

Αξίζει λοιπόν να θέσουμε μια σειρά ερωτημάτων:

- Με ποιον τρόπο συνδέεται το τεχνολογικό εργαλείο της πληροφόρησης και της επικοινωνίας με τη φά-

³⁴ Linard, M., *Des machines et des hommes: apprendre avec les nouvelles technologies*, Παρίσι, L'Harmattan, 1996, σ. 288.

ση ανάλυσης του περιβάλλοντος και των καταστάσεων; κατά πόσο προσδίδει στη φάση αυτή μια καινούρια διάσταση;

- Γιατί εντάσσεται στο σχεδιασμό της μεθόδου κατάρτισης, στους στόχους και την οργάνωσή της; Πώς λαμβάνονται υπόψη οι λειτουργίες και τα χαρακτηριστικά του;
- Με ποιον τρόπο προκαλεί και ενισχύει την κινητοποίηση των παραγόντων σε όλα τα επίπεδα της κατάρτισης;
- Με ποιον τρόπο επιδρά στο συνδυασμό πόρων και οργάνωσης της διδασκαλίας (τρόπους, εγκαταστάσεις, ρυθμούς) προκειμένου να καλλιεργηθούν οι αναμενόμενες ικανότητες;
- Με ποιον τρόπο επιφέρει αλλαγές στον καθοδινούμενο έλεγχο της διαδικασίας και των μέσων υποστήρισής του; Με ποιον τρόπο ενισχύει την ποιότητα της παρακολούθησης;
- Πώς αξιολογείται αυτή η μέθοδος; Πώς μετράται η «απόδοση της επένδυσης»; Πώς παρεμβαίνει η σχετική ρύθμιση; Πώς επιδρά στις φάσεις της διαδικασίας;

Πιστεύουμε πως η προσέγγιση που προτείνουμε παρέχει ένα επαρκές πλαίσιο για την καθιέρωση των κριτηρίων που επιθυμούμε να εφαρμόσουμε για κάθε περίπτωση, αρχής γενομένης από μία διπλή σύσταση:

- Πρώτη σύσταση: μια πρακτική κατάρτισης στην οποία εντάσσονται οι νέες τεχνολογίες μπορεί να θεωρηθεί καινοτομική όταν επηρεάζει και ενισχύει τη διαδικασία της κατάρτισης ως σύνολο, σε σημείο που να μεταμορφώνει την ίδια την έννοια, τους παράγοντες και τα αποτελέσματα·
- Δεύτερη σύσταση: μπορεί να θεωρηθεί μια καινοτομία μεταβιβάσιμη όταν η υπεραξία που αντιπροσωπεύει έχει ενταχθεί επαρκώς στο αρχικό σύστημα, ώστε να μπορεί να επηρεάσει άλλα συστήματα, αφού ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητές τους.

Βιβλιογραφία

Εκθέσεις

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Λευκό βιβλίο για την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Διδασκαλία και μάθηση – Προς την κοινωνία της γνώσης, Λουξεμβούργο, YEECK, 1995, σ. 107.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Πράσινο Βιβλίο για την καινοτομία*, Λουξεμβούργο, YEECK, 1995.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ XIII, *Ειδική συνάντηση για τις μελλοντικές δεξιότητες στα πολυμέσα*, Λουξεμβούργο, 1996.
- Deret, E., *Rapport général*, Europrof, 1997.
- Lanciano, E., Maurice, M., et al., *L'analyse sociétale de l'innovation: genèse et développement*, έγγραφο LEST 93/2.

Έργα

- Alter, N., *Sociologie de l'entreprise et de l'innovation*, PUF, 1996.
- Cros, F., *L'innovation en éducation et en formation*, Τράπεζα δεδομένων NOVA, INRP, 1996.
- Havelock, R.G., Huberman, A.M., *Innovation et problèmes de l'éducation*, Unesco, 1980.
- Linard, M., *Des machines et des hommes: apprendre avec les nouvelles technologies*, Παρίσι: L'Harmattan, 1996, σ. 288.
- D. Little, A., Inc, *Les maîtres de l'innovation totale*, Εκδόσεις του οργανισμού, 1997.

- Perriault, J., *La communication du savoir à distance*, Éducation et formation, série référencée, L'Harmattan, 1996.
- Schumpeter, J., *Théorie de l'évolution économique*, 1912, Γαλλική μετάφραση Dalloz, 1935.

Περιοδικές εκδόσεις

- Multimédia, réseau et formation, *Le français dans le monde*, ειδικό τεύχος, Ιούλιος 1997.
- Pratiques sociales et innovations dans la formation en Europe, *Actualité de la formation permanente*, Centre Inffo, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1996.
- Akrich, M., Callon, M., Latour, B., "A quoi tient la réussite des innovations?", *Gérer et comprendre*, n°12, 1998.
- Alter, N., Peut-on programmer l'innovation?, *Revue française de gestion*, 1995.
- Veltz, P. & Zarifian, P., Systèmes productifs, les modèles en question: dossier, *Sociologie du travail*, Παρίσι, 1, 1994, σ. 3-98.

Cedefop – Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη
της Επαγγελματικής Κατάρτισης

Φάκελος TTnet αριθ.1

Τάσεις στην ανάπτυξη της κατάρτισης και ο ρόλος της καινοτομίας ως μεταβιβάσιμης πρακτικής

Anne de BLIGNIÈRES-LÉGERAUD,
Πανεπιστήμιο Paris-Dauphine, Γαλλία

Mara BRUGIA,
Cedefop

Pol DEBATY,
Βέλγιο

Eduardo Augusto PERES FONSECA,
*IEFP – Ινστιτούτο για την απασχόληση
και την επαγγελματική κατάρτιση, Πορτογαλία*

Λουξεμβούργο:
Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

2000 – σ.84 – 21,0 x 21,0 cm

ISBN 92-896-0015-2

Αριθ.-Κατ.: TI-29-00-513-GR-C

Αριθμός έκδοσης: 3009 GR

Τιμή στο Λουξεμβούργο (χωρίς ΦΠΑ) : 8,50 EUR

Το 1998 το Cedefop ίδρυσε το δίκτυο TTnet (Training of Trainers network - Δίκτυο κατάρτισης των εκπαιδευτών) ως κοινοτικό φορέα επικοινωνίας, συνεργασίας και πραγματογνωμοσύνης για τα θέματα κατάρτισης των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών που απασχολούνται στην επαγγελματική κατάρτιση. Το δίκτυο, το οποίο επικεντρώνεται ιδιαίτερα στις καινοτόμες πρακτικές, αποσκοπεί στην κάλυψη των πραγματικών αναγκών που συνδέονται με τις «απαιτήσεις της αγοράς».

Οι Φάκελοι του TTnet συντάσσονται προκειμένου τα πορίσματα των διαφόρων εργασιών του TTnet να είναι διαθέσιμα σε όλους τους παράγοντες στον τομέα της κατάρτισης των εκπαιδευτών, δηλαδή τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τα κέντρα έρευνας και ενημέρωσης και τις επαγγελματικές ενώσεις των εκπαιδευτών, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στον κοινοτικό διάλογο για την κατάρτιση των εκπαιδευτών. Ο κάθε φάκελος συγκεντρώνει, για ένα δεδομένο ζήτημα, μια έκθεση που αναπτύσσει το θέμα υπογραμμίζοντας τον τρόπο πραγμάτευσής του από το δίκτυο, και την ειδική συμμετοχή εμπειρογνομόνων σε εργαστήρια, ή μελέτες που διενέργησε το δίκτυο.

Ο Φάκελος αριθ. 1 για την ανάπτυξη των επαγγελματιών κατάρτισης και το ρόλο της καινοτομίας ως μεταβιβάσιμης πρακτικής, περιλαμβάνει διάφορες εργασίες –παραυσιάζσεις και μελέτες – που εκπονήθηκαν ως μέρος των δραστηριοτήτων του TTnet κατά την περίοδο 1998-2000. Οι εργασίες επελέγησαν βάσει της επικαιρότητάς τους και του βαθμού συμβολής τους στον κοινοτικό διάλογο επί του θέματος του πρώτου Φακέλου.

BELGIQUE/BELGIE
Jean De Lannoy Avenue du Roi 202/Koningslaan 202 B-1190 Bruxelles/Brussel Tel. (32-2) 536 43 08 Fax (32-2) 536 08 41 E-mail: jean.de.lannoy@infocard.be URL: http://www.jean-de-lannoy.be
La librairie européenne/De Europese Boekhandel Rue de la Loi 244/Wetstraat 244 B-1040 Bruxelles/Brussel Tel. (32-2) 295 26 39 Fax (32-2) 735 08 41 E-mail: mail@libeurop.be URL: http://www.libeurop.be
Moniteur belge/Belgisch Staatsblad Rue de Louvain 40-42/Leuvenseweg 40-42 B-1000 Bruxelles/Brussel Tel. (32-2) 552 22 11 Fax (32-2) 511 01 84 E-mail: eusaes@just.fgov.be
DANMARK
J. H. Schultz Information A/S Herstedvang 12 DK-2620 Albertslund Tlf. (45) 43 63 23 00 Fax (45) 43 63 19 69 E-mail: schultz@schultz.dk URL: http://www.schultz.dk
DEUTSCHLAND
Bundesanzeiger Verlag GmbH Vertriebsabteilung Amsterdammer Straße 192 D-50735 Köln Tel. (49-221) 97 66 80 Fax (49-221) 97 66 82 78 E-Mail: Vertrieb@bundesanzeiger.de URL: http://www.bundesanzeiger.de
ΕΛΛΑΔΑ/GREECE
G. C. Eleftheroudakis SA International Bookstore Panepistimiou 17 GR-10564 Athens Tel. (30-1) 331 41 80/1 2/3/4/5 Fax (30-1) 323 98 21 E-mail: elebooks@net.gr
ESPAÑA
Boletín Oficial del Estado Tratado, 27 E-28017 Madrid Tel. (34) 915 38 21 11 (libros), 913 84 17 15 (suscripción) Fax (34) 915 38 21 21 (libros), 913 84 17 14 (suscripción) E-mail: clientes@com.boe.es URL: http://www.boe.es
Mundi Prensa Libros, SA Castelló, 37 E-28001 Madrid Tel. (34) 914 36 37 00 Fax (34) 915 75 39 98 E-mail: librena@mundiprensa.es URL: http://www.mundiprensa.com
FRANCE
Journal officiel Service des publications des CE 26, rue Desaix F-75727 Paris Cedex 15 Tel. (33) 1 40 58 77 31 Fax (33) 1 40 58 77 00 E-mail: europublications@journal-officiel.gouv.fr URL: http://www.journal-officiel.gouv.fr
IRELAND
Alan Hanna's Bookshop 270 LR Rathmines Road Dublin 6 Tel. (353-1) 496 73 98 Fax (353-1) 496 02 28 E-mail: hannaas@iol.ie
ITALIA
Licosa SpA Via Duca di Calabria, 1/1 Casella postale 552 I-50125 Firenze Tel. (39) 055 64 83 1 Fax (39) 055 64 12 57 E-mail: licosa@licosa.com URL: http://www.licosa.com
LUXEMBOURG
Messageries du livre SARL 5, rue Raiffeisen L-2411 Luxembourg Tel. (352) 40 10 20 Fax (352) 49 06 61 E-mail: mail@mdl.lu URL: http://www.mdl.lu
NEDERLAND
SDU Servicecentrum Uitgevers Christoffel Plantijnstraat 2 Postbus 20014 2500 EA Den Haag Tel. (31-70) 378 98 80 Fax (31-70) 378 97 83 E-mail: sdu@sdu.nl URL: http://www.sdu.nl

ÖSTERREICH
Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung GmbH Kohlmarkt 16 A-1014 Wien Tel. (43-1) 53 16 11 00 Fax (43-1) 53 16 11 67 E-Mail: manz@schwinge.at URL: http://www.manz.at
PORTUGAL
Distribuidora de Livros Bertrand Ld.ª Grupo Bertrand, SA Rua das Terras dos Vales, 4-A Apartado 60037 P-2700 Amadora Tel. (351) 214 95 87 87 Fax (351) 214 96 02 55 E-mail: dlb@ip.pt
Imprensa Nacional-Casa da Moeda, SA Setor de Publicações Oficiais Rua da Escola Politécnica, 135 P-1250-100 Lisboa Codex Tel. (351) 213 94 57 00 Fax (351) 213 94 57 50 E-mail: apoco@incm.pt URL: http://www.incm.pt
SUOMI/FINLAND
Akateeminen Kirjakauppa/Akademiska Bokhandeln Keskuskatu 1/Centraigatan 1 PL/BP 128 FIN-00101 Helsinki/Helsingfors P.tfn (358-9) 121 44 18 F.fax (358-9) 121 44 35 Sähköposti: sps@akateeminen.com URL: http://www.akateeminen.com
SVERIGE
BTJ AB Traktorvägen 11-13 S-221 82 Lund Tlf. (46-46) 18 00 00 Fax (46-46) 30 79 47 E-post: btjeu-pub@btj.se URL: http://www.btj.se
UNITED KINGDOM
The Stationery Office Ltd Customer Services PO Box 29 Norwich NR3 1GN Tel. (44) 870 60 05-522 Fax (44) 870 60 05-533 E-mail: book.orders@heso.co.uk URL: http://www.isofficial.net
ISLAND
Bokabud Larusar Blöndal Skólavörðustíg, 2 IS-101 Reykjavík Tel. (354) 552 55 40 Fax (354) 552 55 60 E-mail: bokabud@simnet.is
NORGE
Swets Blackwell AS Østenjovveien 18 Boks 6512 Esterstad N-0606 Oslo Tel. (47-221) 97 45 00 Fax (47-221) 97 45 45 E-mail: info@no.swetsblackwell.com
SCHWEIZ/SUISSE/SVIZZERA
Euro Info Center Schweiz c/o OSEC Stampfenbachstraße 85 PF 492 CH-8035 Zurich Tel. (41-1) 365 53 15 Fax (41-1) 365 54 11 E-mail: eics@osec.ch URL: http://www.osec.ch/vics
BĂLGARIA
Europress Euromedia Ltd 59, blvd Vitosha BG-1000 Sofia Tel. (359-2) 980 37 66 Fax (359-2) 980 42 30 E-mail: Milena@mbbox.cit.bg
ČESKÁ REPUBLIKA
USIS odd. Publikací Haveckova 22 CZ-130 00 Praha 3 Tel. (420-2) 24 23 14 86 Fax (420-2) 24 23 11 14 E-mail: publikace@usisscr.cz URL: http://www.usisscr.cz
CYPRUS
Cyprus Chamber of Commerce and Industry PO Box 21455 CY-1503 Nicosia Tel. (357-2) 88 97 52 Fax (357-2) 68 10 44 E-mail: demetrad@cco.org.cy

EESTI
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda (Estonian Chamber of Commerce and Industry) Toom-Kooli 17 E-0001 Tallinn Tel. (372) 646 02 44 Fax (372) 646 02 45 E-mail: einfo@koda.ee URL: http://www.koda.ee
HRVATSKA
Mediatrade Ltd HR-10001 Zagreb Tel. (385-1) 481 94 11 Fax (385-1) 481 94 11
MAGYARORSZAG
Euro Info Service Expo tér 1 Hungexpo Európa Központ PO Box 44 H-1101 Budapest Tel. (36-1) 264 82 70 Fax (36-1) 264 82 75 E-mail: euroinfo@einfo.hu URL: http://www.euroinfo.hu
MALTA
Miller Distributors Ltd Malta International Airport PO Box 25 Luqa LOA 05 Tel. (356) 66 44 88 Fax (356) 67 67 99 E-mail: gwrth@usa.net
POLSKA
Arg Polonia Krakowskie Przedmiescie 7 Skw. pocztowa 1001 PL-00-950 Warszawa Tel. (48-22) 826 12 01 Fax (48-22) 826 62 40 E-mail: books119@arspolona.com.pl
ROMANIA
Euromedia Str. Dr. Marcovici, 9, sector 1 RO-70749 Bucuresti Tel. (40-1) 315 44 03 Fax (40-1) 315 44 03 E-mail: euromedia@mailcity.com
ROSSIYA
CECEC 69-letnyia Oktyabrya Av. 9 117312 Moscow Tel. (7-095) 135 52 27 Fax (7-095) 135 52 27
SLOVAKIA
Centrum VTI SR Nam. Slobody, 19 SK-81223 Bratislava Tel. (421-7) 54 41 83 64 Fax (421-7) 54 41 83 64 E-mail: europ@tbbi.slovakia.sk URL: http://www.slovakia.sk
SLOVENIJA
Gospodarski Vestnik Dunajska cesta 5 SLO-1000 Ljubljana Tel. (386) 613 09 16 40 Fax (386) 613 09 16 45 E-mail: europ@gvestnik.si URL: http://www.gvestnik.si
TÜRKIYE
Dünya Infotel AS 100. Yıl Mahallesi 34440 TR-80050 Başpazarı-Istanbul Tel. (90-212) 629 46 89 Fax (90-212) 629 46 27 E-mail: infotel@dunya-gazete.com.tr
ARGENTINA
World Publications SA Av. Córdoba 1877 C120 AAA Buenos Aires Tel. (54-11) 48 15 81 56 Fax (54-11) 48 15 81 56 E-mail: wpbooks@infovia.com.ar URL: http://www.wpbooks.com.ar
AUSTRALIA
Hunter Publications PO Box 404 3067 Abbotsford, Victoria Tel. (61-3) 94 17 53 61 Fax (61-3) 94 19 71 54 E-mail: jpdaves@ozemail.com.au
CANADA
Les éditions La Liberté Inc. 3020, chemin Sainte-Foy G1X 3V6 Sainte-Foy, Québec Tel. (1-418) 658 37 83 Fax (1-800) 367 54 49 E-mail: liberte@medicom.qc.ca
Renout Publishing Co. Ltd 5369 Chemin Canotek Road Unit 1 K1J 9J3 Ottawa, Ontario Tel. (1-800) 745 26 65 Fax (1-613) 745 76 60 E-mail: order.dept@renoutbooks.com URL: http://www.renoutbooks.com

EGYPT
The Middle East Observer 41 Sherif Street Cairo Tel. (20-2) 392 69 19 Fax (20-2) 393 97 32 E-mail: inquiry@meobserver.com URL: http://www.meobserver.com.eg
INDIA
EBIC India 3rd Floor, Y. B. Chavan Centre Gen. J. Bhosale Marg 400 021 Mumbai Tel. (91-22) 282 60 64 Fax (91-22) 285 45 48 E-mail: ebic@gsiaim01.vniil.net.in URL: http://www.ebicindia.com
JAPAN
PSI-Japan Asahi Santancho Plaza #206 7-1 Santancho, Chiyoda-ku Tokyo 102 Tel. (81-3) 32 34 69 21 Fax (81-3) 32 34 69 15 E-mail: books@psi-japan.co.jp URL: http://www.psi-japan.co.jp
MALAYSIA
EBIC Malaysia Suite 45 02, Level 45 Plaza MBF (Letter Box 45) 8 Jalan Yap Kwan Seng P-4500 Kuala Lumpur Tel. (60-3) 21 62 62 98 Fax (60-3) 21 62 61 98 E-mail: ebic-kl@mol.net.my
MEXICO
Mundi Prensa Mexico, SA de CV Rio Pánuco, 141 Colonia Guadalupe MX-06500 Mexico, DF Tel. (52-5) 533 56 58 Fax (52-5) 514 67 99 E-mail: 101545.2361@compuserve.com
PHILIPPINES
EBIC Philippines 19th Floor, PS Bank Tower Sen. Gil J. Puyat Ave. cor. Tindalo St Makati City Metro Manila Tel. (63-2) 759 66 80 Fax (63-2) 759 66 90 E-mail: eicppcom@globet.ph URL: http://www.eicpp.com
SOUTH AFRICA
Eurochamber of Commerce in South Africa PO Box 871738 2146 Sandton Tel. (27-11) 884 39 52 Fax (27-11) 883 55 73 E-mail: info@eurochamber.co.za
SOUTH KOREA
The European Union Chamber of Commerce in Korea 3th Fl., The Shilla Hotel 202, Jangchung-dong 2 Ga, Chung-gu 100-392 Seoul Tel. (82-2) 22 53-5631/4 Fax (82-2) 22 53-5635/6 E-mail: eucock@eucock.org URL: http://www.eucock.org
SRI LANKA
EBIC Sri Lanka Trans Asia Hotel 115 Sri chittampalam A. Gardiner Mawatha Colombo 2 Tel. (94-11) 074 71 50 78 Fax (94-11) 44 87 79 E-mail: ebicsl@tdmin.com
UNITED STATES OF AMERICA
Berman Associates 4611-F Assembly Drive Lanham MD20706 Tel. (1-800) 274 44 47 (toll free telephone) Fax (1-800) 865 34 50 (toll free fax) E-mail: query@berman.com URL: http://www.berman.com
ANDERE LANDER/OTHER COUNTRIES/ AUTRES PAYS
Bitte wenden Sie sich an ein Büro Ihrer Wahl/Please contact the sales office of your choice/Veuillez vous adresser au bureau de vente de votre choix Office for Official Publications of the European Communities 2, rue Mercier L-2985 Luxembourg Tel. (352) 29 29-4255 Fax (352) 29 29-42758 E-mail: info.info@cec.lu.int URL: http://eur-op.eu.int

Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη
της Επαγγελματικής Κατάρτισης

Ευρώπης 123, GR-570 01 Θεσσαλονίκη (Πυλαία)

Ταχυδρομική διεύθυνση:

Τ.Θ. 22427, GR-551 02 Θεσσαλονίκη

Τηλ. (30-31) 490 111, Φαξ (30-31) 490 020, Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: info@cedefop.eu.int

Ιστοσελίδα: www.cedefop.eu.int, Διαλογικές ιστοσελίδες: www.trainingvillage.gr

3009 GR

Τιμή στο Λουξεμβούργο (χωρίς ΦΠΑ): EUR 8,50

ISBN 92-896-0015-2

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

L-2985 Luxembourg

9 789289 600156 >